

dergi

DIE ZEITSCHRIFT

dergi 'den

Tüm okurlarımızın yeni yılını kutlar, barışarı ve mutlu bir yıl dileriz. Ayrıca dergi'nin yeni yılını kutlayan okurlarımıza teşekkür ederiz.

Bir yılı daha acı tatlı olayları ile geride bıraktık. Edebiyat ve sanat dünyamız açısından 1988 yılının başarı grafiğini henüz çizme olanağımız yok. Ancak yurtdışında yaşayan genç yazarlarımız için hayli hareketli geçtiğini söylemek de olası. Pekçok genç kalem bu yıl içinde ürünlerini okurlara sunma olanağına kavuştu, çeşitli edebiyat sanat dergilerinde adlarından söz ettirdiler. Başarılarının 89'da da devamını dileriz.

Dergi açısından da 88 yılı zorlu bir yıl oldu. Ekonomik güçlükler yakamızı bir türlü bırakmadı. Bunun sonucu olarak iki aylık periyodlarımız zaman zaman aksadı. Postalama işlemlerinden, okurlarla ve abonelerimizle olan ilişkilerimize değin aksayan yanlar oldu. 1989'da tüm bu eksikliklerimizi aza indireceğimiz kanısını taşıyoruz. Bizler sorumluluklarımızı titizlikle yerine getirirken okurlarımızdan ve abonelerimizden de dergiyi daha fazla sahiplenmelerini dileyeceğiz. Aboneleri yenilemek, yeni aboneler bulmak, yerleşim birimlerinde dergi'yi tanıtmak vb.

Bu sayımızla 12. sayı sınırını da aşmış bulunuyoruz. Bu türden dergiler için biçilen ömür, "12. sayısına ulaşabilir mi" sorularını böylece aştık. Bize gösterilen ilginin böyle devam etmesi halinde daha nice sayılarla karşınızda olacağımız umuyoruz.

Bu sayı da, hemen görüleceği gibi, kültür ve sanat yazıları açısından oldukça yüklü. Fakir Baykurt "Kestane" adlı bir eleştiri yazısıyla bizlerle. Mevlüt Asar'ın "Enver Gökçe'ye Selam" adlı bir değerlendirmesi, Prof.Dr. Yavuz Başar'ın "Neşet Ünal'ın Korkuluk" adlı tablosu üzerine Almanca ve Türkçe yazısı, Aydın Yeşilyurt'un bir süre önce F.Almanya'yı ziyaret eden yazar Latife Tekin ile söyleşisi, Akman Yüzbaşıoğlu'nun "Tür'ün Sorunu", Serol Teber'in "Erkekliğin Erkeklerle Oyunu", Necile Deliceoğlu'nun Erich Fried'in ölümü üzerine bir anı yazısı, sayın Melahat Togar'ın 40. ölüm yıldönümü nedeniyle Sebahattin Ali'nin "Sırçaköşk" adlı öyküsünün "Glashaus" Almanca çevirisi, Aydın Karahaslan'ın "On Kuruşa Bir Dünya" adlı yazısı, Yücel Feyzioğlu'nun 175. doğum yıldönümü nedeniyle Azerbeycanlı şair Ahundzade üzerine bir değerlendirmesi, Ali Gürcan'ın P.Naili Boratov'la yaptığı bir konuşma, karikatürist Selçuk Demirel üzerine Cornelia Brünninghaus Knubel'in bir değerlendirmesi Erdoğan Diker'in bir karikatürü, "Gölge" adlı bir öyküsü ile Hüseyin Akdemir, Haşmet Atasoy'un Yevtuşenko'dan bir çevirisi, Selçuk Uzun'un İgor-kon'dan "Dogmatizmin Psikolojisi" adlı bir çevirisi, Birsan Samancı'nın "Gün Doğarken" adlı bir öyküsü, Sema Kıvan'ın "Türkiye ile F.Almanya Arasında Kültürel Köprü" adlı bir yazısı ve Mevlüt Asar'ın "70 Sonrası Batı Alman Şiiri" adlı seri yazısı yer almaktadır.

Bu sayının şair konukları ise sırayla şöyle: Agnes Thorbecke, Erich Fried, Yüksel Pazarkaya, Peter Schütt, Orhan Veli, Kemal Erdoğan, Server Tanilli, Peter Pusic, Önal Akçöltekin.

Gelecek sayıda buluşmak üzere.

IMPRESSUM

"DERGİ" 2 Aylık Edebiyat Kültür Dergisi

Sahibi: Dergi Girişimi, Duisburg

Yazı İşleri Sorumlusu: Aydın Yeşilyurt (V.i.S.d.P.)

Yayın Yönetmeni: Fuat Hendek

Yazı Kurulu (Redaktion): Hüseyin Akdemir, Wolfgang Angerhausen, Mevlüt Asar, Selçuk Ceylan, Sait Günel, Aydın Karahaslan, Serol Teber, Necile Deliceoğlu.

Adres: Marienstr. 16/a, 4100 Duisburg 11, Tel. (0203) 405185/343197

Hesap No: 214 93 00, Deutsche Bank Duisburg, BLZ: 350 700 30

Dizgi-Grafik: Verlag Dayanışma, Duisburg, Tel: (0203) 34 28 33)

Baskı: Offsetdruckerei E.Bockamp. Tel: (0203) 66 49 49)

Kapak Resmi: Korkuluk, Neşet Günel

Fiyatı: 4,- DM

Yıllık abone tutarı: F.Almanya için 20,-DM, diğer ülkeler için 25,-DM (Türkiye aboneleri abone tutarı karşılığında kitap gönderebilirler)

İçindekiler / Inhalt

<i>Fakir Baykurt</i>	
Kestane	3
<i>Şiir/Yüksel Pazarkaya</i>	4
<i>Mevlüt Asar</i>	
Selam Olsun E.Gökçe'ye	5
<i>Prof.Dr. Yavuz Başar</i>	
Die Vogelscheuche	6
<i>Prof.Dr. Yavuz Başar</i>	
Korkuluk	7
<i>Söyleşi/A. Yeşilyurt</i>	8
<i>Şiir/Peter Schütt</i>	10
<i>Akman Yüzbaşıoğlu</i>	
"Tür"ün Sorunu	11
<i>Serol Teber</i>	
"Erkekliğin"	
Erkeklerle Oyunu	12
<i>Necile Deliceoğlu</i>	
Zum Tod von Erich Fried	14
<i>Şiir/Erich Fried</i>	15
<i>Öykü/Sabahattin Ali</i>	16
<i>Şiir/Orhan Veli</i>	17
<i>Şiir/Kemal Erdoğan</i>	18
<i>Aydın Karahaslan</i>	
On Kuruşa Bir Dünya	19
<i>Yücel Feyzioğlu</i>	
Ahundzade Kimdir?	21
<i>Şiir/Server Tanilli</i>	21
<i>Söyleşi/Ali Gürcan</i>	22
<i>Cornelia Brünninghaus-Knubel</i>	
Verwandeln und Ver-rücken ..	24
<i>Şiir/Peter Pusic</i>	25
<i>Öykü/Hüseyin Akdemir</i>	26
<i>Şiir/Önal Akçöltekin</i>	27
<i>Yevgeni Yevtuşenko</i>	
Partisizlerin Partisi	28
<i>Öykü/Birsan Samancı</i>	30
<i>Karikatür/Erdoğan Diker</i>	31
<i>İgor Kon</i>	
Dogmatizmin Psikolojisi	32
<i>Sema Kıvan</i>	
Türkiye ile F.Almanya	
Arasındaki Kültürel Köprü ..	34
<i>Mevlüt Asar</i>	
70 Sonrası B.Alman Şiiri	35

Kestane

Fakir BAYKURT

Yusuf Ziya Bahadın, 60'ına basmış. Onca öğrenci yetiştirmiş öğretmen; onca kitap yazmış yazar; onca kitap basmış, dergi çıkarmış yayımcı; TİP'ten milletvekili seçilmiş politikacı; saçlarını deşirmende değil, halkının esenliği yolunda ağartmış aydın; kısacası önemli insan; severim, sayarım kendisini. Epey zamandır Almanya'da yaşar. Şu sıralar Hannover'de oturur, ara sıra yolu bizim Duisburg'a da düşer.

Duisburg'da çıkan "Dergi" dergisi, Bahadın'ya bir kutlama kahvaltısı hazırlamış; yeyip içip söylemişler birlikte. Söyleşi, günümüzün yaygın aracı video'yla, tıpkı düğünler ve sünnet törenlerimiz gibi kayda alınmış. Ne kadar sevindim, haberim olsa kalkar gider, arkadaşımızı kutlardım. Anlaşılan düzenleyiciler, dar bir çevrede söyleşmeyi uygun bulmuşlar. Ama eksik olmasınlar, o uzun söyleşi yazıya geçirip "Dergi"de yayımlamışlar; böylece biz de okuyup yararlanma olanağı bulduk.

Dört-beş arkadaş Bahadın'ya birbirinden ilginç sorular yöneliyorlar. O da bunları neşeli, mutlu, yanıtıyor. Sabah kahvaltısı yaptıklarına göre, içki almış olamazlar. Bahadın bir ara, nasıl yapıyorsa, sözü döndürüp dolaştırıp "Köylülük Aids'ten beter!" diyor. Hazır bulunanlardan kimse karşı çıkmıyor.

Sonradan, Duisburg'da yıllardır Türklerin danışmanlığını yapan bir başka sevgili arkadaş, Kenan Sinanoğlu da bu sözü çok doğru ve sevimli bulmuş ki, hemen sıcaklığına yazıverdiği bir şiiri "Dergi"nin ertesi sayısında yayımlıyor: "Daha beteri BRD'ye gelmektir..." diyor. Bahadın gibi o da 1960'lardan beri akın akın Almanya'ya gelen köylülerin beterden beteriğini, işi gereği yakından görüp anlamış demek! Dergi yazı kurulu da aynı görüşte, düşünüşte herhal, Sinanoğlu'nun şiirini özenle sayfalarına geçirmiş.

Bizde köylülerin koşulları, ister Anadolu'da ister Trakya'da olsun, tâ Osmanlılar döneminde, hattâ ondan da önce kötüleşmiş, Cumhuriyet ve Demokrasi dönemlerinde fazla değişmemiş, değişmemiştir. Yüzyılların karanlığında kimisi çat pat okuma öğrenmişse de, çoğunluğu yazmasız kalmıştır. Elleri kalem tutmaz. Kendilerini çok ilgilendiren durumlarda ve konularda bile taş gibi, taşlar gibi susarlar. Bu yüzden, üzerlerine yazılan yazıları okuyup yanıtlanma aşamasına ne yazık çıkamamışlar, çıkarılmamışlardır. "Dergi" dergisinde

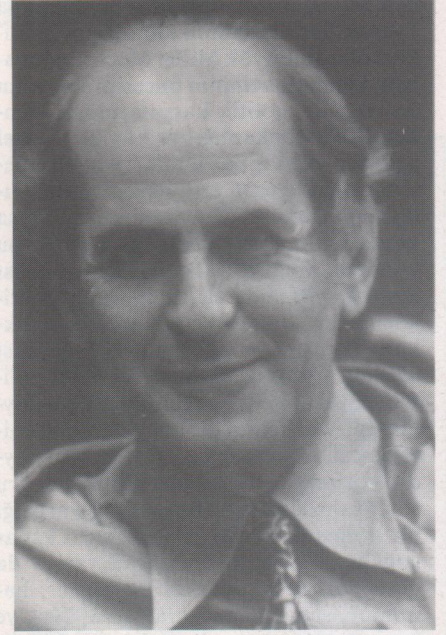
yer alan o haksız söze de, mutlaka büyük zekâ ürünü olan şiire de, kimseden tepki gelmemiştir.

İçinde yaşadığımız Batıda insanlar Aids hastalığına bizim baktığımız gibi mi bakıyorlar, bilmiyorum. Bizde daha çok evlilik dışı cinsel ilişkiler yoluyla geçen bir hastalık diye anlaşıldığı için edep dışı, pis, iyileşmez bir belâ olarak biliniyor. Okulda bizim öğrencilerden ikisi kavga etti, biri ötekine "Uzaklaş yanımdan, bana Aids bulaştırırsın!" dedi de, "hakarete uğrayan"ın ana babası kıyametleri kopardı. Okula yaşamda yolları düşmezken, bu olay nedeniyle müdürün odasını onurlandırdılar. Yani Aids düşman başına bir illet! Arkadaşların kahvaltısında niçin konu edildiğini anlayamadım.

Arif okurlar için açıklamak gerekmez elbet, ama benim gibi kavrayışı sınırlı olanlar için belirtiyim, köylülüğü Aids'ten beter, hattâ beterin beteri bulan arkadaşlar, köylülüğün bir toplumsal katman olarak yurdun politik yaşamında oynadığı duraklatıcı, olumsuz rolden yakınıyorlar. Bu yakınımla, Türkiye'de Atilla İlhan'dan Yalçın Küçük'e kadar bir takım aydınlar anlatımını bulan bir düşünüşün yansımasıdır. Bir açıklık getirmiyorlar, ama her halde böyle derken küçük mülk sahibi olan küçük ve orta köylülüğü kastediyorlar. Çünkü küçük mülk, büyük mülk sahipliğine tirmanmanın umutlarını verir sahibine. O hem ondurmaz, hem öldürmez yükün yitirilmesi düşünülemez. Bu yüzden bunlar tutucu ve kaypak olurlar. Politikada, yönetimde yukarıya güçlü ise yukarısını, aşağıya güçlü ise aşağısını destekleyip tarih sahnesine yeni çıkan devrimci sınıf ve katmanlar için ayak bağı olurlar. Köylülüğü beter ve beterin beteri bulan arkadaşlar böyle demek istiyorlar.

Oysa bu son noktanın geçersizliği, 1917 devrimiyle Sovyetler Birliği'nde, 1959 devrimiyle Çin'de açık seçik kanıtlandı. 1917'den hemen sonra içine düşülen büyük kıtlıktan Sovyet devrimi, köylülerin ambarların ağzını açmasıyla kurtuldu. Çin'de başarılın devrimde ise köylülüğün rolü neredeyse işçi sınıfının rolü derecesinde büyük oldu.

Biz gene de işin bu yanına fazla dalmayıp asıl geleceğimiz yere gelelim. Diyelim ki köylülük "beter" tutucu ve kaypaktır, "beterin beteri" başka olumsuz nitelikler de taşır, yani içinde kıvrandıığımız olumsuzlukların çoğu köylülükten kaynaklanıyor diyelim. Ama böy-

Fotoğraf: H. Ergün

ledir diye Türkçeye yansıyan anlamda Aids'le kıyaslanması doğru mu? Halkın büyük çoğunluğu kendinin olmayan kusurlar ve kasıtlar yüzünden o koşullarda, o kafada, o cahillikte kalmışsa, bize düşen yakışan bu mudur? Öyle söyleyerek ne kazanır, ne yitiririz?

Y.Z. Bahadın olsun, K. Sinanoğlu olsun, tıpkı bu satırların yazarı gibi köy kökenli aydınlar oldukları için, bu sözler bize her şeyden önce "Kestane çıktığı kabuğu beğenmiyor bak!" suçlamasını getirir. Bizler okuyup aydınlanarak tutuculuğu, kaypaklığı aşmış olabiliriz, ama ana babalarımız ve kardeşlerimizle birlikte köylülük orada çamurun çökeğinin içinde kalmış, "İşte şimdi de aydın evlatları onu beğenmiyorlar!" suçlamasını getirir. İşin özünde, nefsim ben kestaneyi kınamam. Çünkü çıkıp geldiği kabuğu beğenilecek yanı gerçekten yoktur. Onu beğenmeyen, ileriye doğru bir adım atıyor sayılabilir. Ama kendisine ilkinden "beter" başka kabuklar buluyorsa, o zaman da, "Ha o kabuk, ha bu kabuk!" diye düşünüyorum.

Elbet köylülükten, yani bu bağlamda tutuculuk ve kaypaklıktan kurtulmak gerekir, ama önemli olan kendini, sadece kendi başını kurtarmak değil, hâlâ o büyük çoğunluk olan köylünün durumunu iyileştirmektir. Bu konuda bizler, onun içinden çıkıp gelen köy kökenli aydınlar acaba neler yapıyoruz? Elbet yapıyoruz bir şeyler, kimilerimiz daha da çok yaptı belki, ama yeter mi, yetti mi bunlar? Bizi doğuran, bakıp büyütüp el içine salan kaynağımıza, kökenimize karşı görevlerimiz biter mi? Sanımda ne kadar yaparsan yap bitmeyen görevler vardır. Köke-

nimize karşı görevlerimiz işte onlardan-
dır. Bence bu anlayış köy kökenli aydın-
ların sürekli köylünün durumunun iyileştirilmesi yolunda politika, yazın, eğitim ve benzeri alanlarda savaşım vermelerini gerektirdiği gibi, 60. yaş kahvaltısındakine benzer betimli, betenden beterli sözler etmeyi de bir anlamda "yasak"lar. Bahadınlı arkadaşım politikacı olarak Büyük Millet Meclisi'nde çalıştı, kendi döneminin öncesini sonrasını da iyi bilir, politik karşıtlarından Menderes'in başbakanlığında köylüler ulusal gelirden yüksek pay aldılar, yani ürünleri bir ölçüde para etti, değer buldu; Süleyman Demirel ise "Şehirde ne varsa köyde de olacak!" dedi; eksik gedik, bu yönde adımlar attı. Bunlar ki kapitalist ideoloji yönünde savaşım veren politikacılar. Onlar bile köylülük için dikkatli konuşur ve davranırken, sosyalist ideoloji yönünde savaşım veren bir politikacı, yazar ve öğretmen arkadaşın köylülüğü Aids'ten beter bulması, böyle nitelmesi, bir bakıma görevden kaçan aydın yorumuna da yol açar. Çünkü doğru sözle sahte sözün birbirine iyice karıştığı bir dönemde böyle konuşanlar o kadar çoğaldı ki, bu düşüncelerini yazıya da geçiriyorlar, okuyoruz. Bu beyler, hanımlar, sanat yapacaklar ama Türkiye burjuvazisi Avrupa burjuvazisi gibi kültür birikimi yapıp miras bırakmamış! Devrim yapacaklar ama köylülük engel! Gecekondu romanı yazacaklar ama toplumbilimciler araştırma görevlerini yapmamışlar, gerekli bilgileri toplamamışlar... Ne yararı vardı bu yakınmaların? Mezarlıklar böyle üşengeç, bahaneçi, bal yapmaz arı örneği aydınlarla doludur. Gelip geçmişlerden, köylülerden yakına yakına saçımızı sakalımızı ağartsak da hiçbir yere varamayız. Bir iş yapmak isteyen sıvar kolları, girişir. Yazdıkları az olur, çok olur, kendinden sonra gelenlerin yapacaklarına eklenir. Birikimler böyle oluşur. Geniş anlamıyla tarihte işe yarayan, yurda, topluma yararlı olan da bunlardır.

Söz gelimi Ahmet Mithat Efendi ortada henüz hiçbir örnek ve pek öyle birikim filân da yokken dönemine göre halkı aydınlatma görevini de üstlenerek birbirini aşan romanlar yazdı. İyinin iyisi değil belki yazdıkları, ama olumlu birer örnek.

Onun kadar güzel bir örneği de Muh-sin Ertuğrul'un çabalarında buluruz. O da yoksunluklardan, olumsuzluklardan yakınmadan, gelip geçmişleri ve çağdaşlarını suçlamadan kolları sıvayıp işe daldı; bugün varolan Türk tiyatrosunu o kurdu, örgütledi, büyüttü denilebilir.

Daha güzel bir örnek de İsmail Hakkı Tonguç örneğidir. Tonguç, İsmet İnönü ve Hasan Ali Yücel döneminde gidilmediği yolsuz köprüsüz köylere gerektiğinde yaya giderek, toprak ağalığıyla, politika beyliğiyle savaşarak, köylülerin eğitimi ve politik yönden bilinçlenmesi, kendi deyimiyle "canlandırılması" yolunda, o koşullarda yapılabileceklerin

fazlasını yaptı, başardı. Bahadınlı da içimizde bizler, onun çabalarının ürünü sayılırız.

Günümüzün kargaşa ve karanlığı içinde Tonguç örneği, durumu hâlâ zorun zoru "beterin beteri" olan köylü çoğunluğumuz için, nasıl davranıp konuşacağımızın pırlı pırlı bir örneğidir, sanıyorum.

Sözlerim yanlış anlaşılmasın sakın. En başta dediğim gibi binbir çile ve zorluk içinde yaşanmış altmış yılın kertiğinde, bir yaşamı güzelleştirecek birbirinden

güzel işler başarmış bir arkadaşımıza "Dergi" dergisinin düzenlediği kahvaltıtı ya da "BRD'ye gelmiş köylüler" in derdini dinleme yolunda yüreğini aşırı derecede yorup yıpratmış başka bir arkadaşımızın şiirini eleştirmiyorum asla. Belki bir dikkatsizlik anında söylenmiş sözün ve ona dayalı olarak çarçabuk yazıya geçirilmiş dizelerin, halk önünde, pek uygun kaçmadığını, o arkadaşların ve okurların hoşgörüsüne dayanarak belirtmek istedim sadece.

Rastatt, 14.10.1988

Akşam Gizler Halini Dünya

Sevgili Behçet Necatigil'in Anısına, 1988

Kim türkmez seyredip
İnen akşamı —ne yol ne derya
Başlar gizlemeye senden bile
Halini dünya

Gösterecek neyi kaldı
Sen gittin gideli
Son sayfası açık ve noktasız
O İstanbulunun not defteri

Kasım der demez sulu sepken
Hele aralıkta ıslak ayaz
Bazan bir kar tipisi güpegündüz
Tozuttur İstanbul tepe derya
Tozuttur müezzinsiz minare
Kubbeli dünya

Başı sonu meyhane
Akşamcı sabahcı kadehlerde sis
Gözleri sarmış koyu bir is
Ve kim bilir kaç alay
Kız oğlan satıcı

Yiten günlerin peşindeler
Ve giden İstanbul'un
İnen akşamla biten dünyanın

Kim türkmez seyredip
Halinden insanın
İçindeki dışındaki dünyanın

Yüksel PAZARKAYA

Selam Olsun Enver Gökçe'ye

Mevlüt ASAR

Geçmiş özümleyerek geleceği kurmak, göçmenlik koşullarında kültürel yaşamımızı bir temele oturtabilmenin önkoşullarından biri. En azından edebiyat alanında bu yönde gelişmelerin olması sevindirici. Türk Edebiyatına katkıda bulunmuş yazar ve şairlere "sahip çıkma" giderek F.Almanya'da yayınlanıyor. Bunun güzel örneklerinden biri de Duisburg'daki Kiebitz'in (Uluslararası Gençlik Kültür Merkezi) düzenlediği anma günleri. Aydın Yeşilyurt'un herbirini değerli bir "anma dosyası" ile süslediği bu günlerden kasım ayında yapılanı Enver Gökçe'ye ayrıldı.

19 Kasım 1981'de "ölüm adın kalles olsun" diyerek aramızdan ayrılan şair Enver Gökçe'nin biyografik çizgisi "acılı kuşak" ile kesişir. "1951 tutuklaması"nda hapse atılan şair, avukat bile tutmaz, savunmasını kendisi yapar. Ön yargılı olan mahkeme onu yedi yıl özgürlükle cezalandırır. Ardından da iki yıl sürgünde yaşar. Bu zor günlerde arayanı soranı pek yoktur, şiirleri sesini duyurmaz. Ama o, onurlu direnişini yaşamında ve şiirinde sürdürür:

*Gel günlerim gel de dol
Gel Aydınım İzmirim
Gel aslanım Mamak'tan
Erzincan'dan Kemah'tan
Düşmanlar selam ister
Gezden, gözden, arpacıktan!*

Yaşamı boyunca sürdürdüğü bu kavgacı, direnişçi politik tavır onun şair yanı sıra / şiiriyle özdeşir. O acılı kuşaktadır, ama acının şairi değildir.

*Şiddetin sabahı yakın
Dayan dizlerim dayan*

(1947) diyen Enver Gökçe, bilinçli bir savaşımın, direnişin şairi olmayı tercih eder. Dönemin geçerli/egemen yazın anlayışına ödün vermeden, karşı tavır alır: "Ben sınıf edebiyatı yapıyorum. Türk halkının hayatın her döneminde aktif olan, güzel olan, büyük olan bu halkın sanatını yapmaya çalışıyorum. Bence sanat her şeyden önce bu sınıfın yaşam kavgasındaki gücünü, kudretini ortaya koymasındadır..."¹ Gökçe, bu görüşünü şiirle şöyle çevirir:

*Türkiyem
Senin emekçin olaydım
Şen olasin türküsü
dost kokusu, dost selamı Türkiye*

"Sınıf edebiyatı" yapan / yapmaya çalışan bir şairin, devrin ideolojisi tarafın-

dan ödüllendirilmesi düşünülemezdi. O ve onun gibi düşünenler, yazarlar dışlandılar, yargılandılar, zindanlara atıldılar, şiirleri afaroz edildi. Enver Gökçe'nin şiirinin yeniden gün ışığına çıkması, 1970'lerde aynı kavgada yenik düşen bir başka kuşağın dramıyla çakıştı. 68-70 kuşağı onun şiirlerinde politik, duygusal kimliğini buldu, kendi söylemlerini yaladı. İşte ondan sonra, Gökçe'nin iki küçük şiir kitabı, ilkin "Dost Dost İlle Kavga"sı, sonra "Panzerler Üstümüze Kalkar"ı elden ele, şiirleri dilden dile doluştu. Şiirleri türküleştirdi, dinlendi, birlikte söylendi. Bu bağlamda Enver Gökçe'nin "hakkı yenildi" düşüncesi doğru değil.

Enver Gökçe'nin şiiri işlevseldir. Şiirinin temasını, dilini, biçimini bu işlev belirler. Temalar halktır, özgürlüktür, kavgadır, direniştir, direnen bireydir. Şiirin dili halkın sade dilidir, yapısı halk şiiri yapısına yakındır. O bunu şöyle dile getirir: "...İyi bir sanatçı olmak için önce kendi halkını sevmesi daha doğrusu bu halkın en devrimci sınıfına bağlılık göstermesi, içtenlikle bunu yapmak şarttır..."² Gökçe'nin şiirinin işlevselliği işte bu anlayışın bir sonucudur. Ona göre sanat —dolayısıyla şiir— dünyayı insanca yaşanacak bir hale getirmek için verilen sosyo-politik mücadelenin tamamlayıcı bir aracıdır.

Gökçe, estetiği yadsımaz, aksine: "Ben büyük sanatçılarda bu içeriğin ve estetik yanın kuvvetli olduğunu görmüşümdür. Örneğin Nazım'da ve Neruda'da..."³ diyerek vurgular. Ancak Enver Gökçe'nin kimi şiirlerinde, politik gelişmelerin dayattığı güncel / ivedi sorunların bir sonucu olarak estetik kaygıların geri planda kaldığı, içerik / estetik dengesinin bozulduğu görülür. Buna rağmen Gökçe'nin şiirleri hâlâ yaşıyorsa, bu toplumsal bir tercihe / beklentiye işaret ettiği kadar, onun şiirinin dayanıklılığının da göstergesidir.

Evet, Türk toplumu —içine düştüğü sosyo-politik çatışmanın bir yansıması olarak— "hâlâ" sanattan / edebiyattan "sosyal içerikler", "doğrudan-yantutan-iletler" beklemektedir. Bu istemi karşılayacak güçlü, kalıcı şiirler üretmek hiç de kolay değil. Enver Gökçe, bu yolda yürümüş, ne ki fazla yol almasına olanak verilmeden, susturulmuş, önu kesilmiştir. Ama o yine de silinmez bir iz / ses olarak kalmıştır. Gökçe'nin Türk şiirine katkısı / izi onu derinleştirecek, yeni bo-

yutlar kazandıracak genç şairleri beklemektedir. Türküleştirmiş bir şiiriyle selamlayalım Gökçeyi!

NE FAYDA

*Sen benim sin
Çiğerparem, sevdiğim
Gülden ağır
Söylemem sana!*

*Saçlarına
Kızıl güller takayım
Salın da gel,
Bir o yana
Bir bu yana!*

*Meğer
Müşkil imiş hürriyet
Savunmayla yetmiyor
Bir başka sevda!*

*Telden
Demir den geçen
Mapusu delsen
Ne fayda!*

- 1) E.Gökçe, Yaşamı ve Bütün Şiirleri, s. 18, Ayko, Ank. 1981
- 2) y.a.g.e, s. 19.
- 3) y.a.g.e, s. 18.

Die Vogelscheuche

Eine Kurzgeschichte über das gleichnamige Ölgemälde von Prof. N. Günal

Prof. Dr. Yavuz BAŞAR

Keine Vogelscheuche weiß so recht, daß ihre Seele nur aus ein paar Stoffreste besteht, die an einem einfachen Holzgerüst herumhängen und mit dem Winde hin- und herflattern. Wenn auch die Holzteile von einiger Ausdauer sind, so hat das Tuch nur ein kurzes Leben. Schnee und Sturm, Hitze und Kälte fressen es schnell auf.

Vogelscheuchen lachen und weinen, schreien und stöhnen. All diese Rufe stammen jedoch nicht aus ihrem eigenen Leib. Das ist bloß der boshafte Wind, der gewaltsam in die Stoffalten eindringt, um den duldsamen Held zu foltern.

Die Vogelscheuche jagt Angst ein, um selbst nicht in die Angst zu verfallen. Dafür muß sie aber andauernd tapfer kämpfen: so laut schreien, daß sie dem Geschrei anderer taub wird; so schnell flattern, daß alle anderen glauben, sie bewege sich fort. Unterläßt die Vogelscheuche all dies, bleibt sie stumm und still, so wird sie gleich die armselige Beute der übermütigen Vögel.

Für die, welche dieser Gattung nicht angehören, sind die Vogelscheuchen lächerlich. Daher ist die Welt der Vogelscheuchen stets etwas traurig. Unaufhörlich leiden für das Wohlergehen anderer ist das bittere Schicksal der Vogelscheuchen. Wie beneidenswert ist es aber, daß man mit unsichtbaren Tränen weinen kann. Wie bewundernswert, daß man derartiges erträgt, ohne sichtbare Klage. Wie seltsam, daß man so frei wirken kann, indem man so unbeweglich ist. Sind die Vogelscheuchen doch nicht die wahren Märtyrer unserer Felder? Sind sie vielleicht die Christen, die — einst auf Holzbrettern vernagelt — für immer vergessen wurden? Wie seltsam, daß wir unsere Helden erst auf Holz nageln müssen, um sie später zu bewundern. Auf welch lächerlichem Wege verhelfen wir die Bemitleidenswerten zu Bewundernswerten. Warum können wir erst dann achten, wenn wir einst mißachtet haben? Machen wir eigentlich alles verkehrt? Oder belohnen wir deshalb, um uns selbst nicht zu bestrafen? Wer hat dieses komische Spiel inszeniert? Wer verteilte die Rollen? Warum müssen wir dieses Spiel ganz unverändert immer weiterführen? Sind wir vielleicht doch nicht selbst die Vogelscheuchen, wenn unsere Macht doch nicht die ist, mit der man verändert.

Solange das Holz jung und das Tuch neu ist, so wirkt die Vogelscheuche groß und mächtig. Jeder Vogel, der sich in ihre Nähe wagt, muß eine panische Angst überwinden. Jeder neue Schritt wird haargenau überlegt und scheint der allerletzte zu sein. Selbst die frechen Krähen schlagen ganz weite Bögen um sie herum, wenn mal Unwiderstehliches sie an ihre Nähe lockt.

Um die GröÙte zu sein, muß sich die Vogelscheuche ungeheuer anstrengen und versuchen, noch lauter und noch schneller zu sein als alle anderen. Jedes Wort, das sie auch nur flüstert, ist aber in Wirklichkeit ein für immer verlorenes Lebensstück.

Mit der Zeit läßt jedoch die ungeheure Kraft der Vogelscheuche nach. Durch das ewige Herumringen mit dem Wind wird der Stoff alt und beginnt zu fuseln und zu reißen. Seine einst fest gewobenen Fasern werden nach und nach einzeln sichtbar wie verkalkte Adern gebrechlicher Greise. Und kurz darauf gehen sie auch richtig auseinander. Dann stürzen aber die rachesüchtigen Vögel auf den gebrechlichen Held. Der eine hackt ihm das Auge aus, der andere das Herz. Die letzten an dem Holzgerüst hängengebliebenen Stoffe sind nun durch

die grausam entfernten Teile stark verletzt und bluten wie verwundete Tiere.

Und gleich darauf meldet sich das traurige Ende. Ein aus den Bergen herunterströmende Wind reiÙt das letzte Stoffteil vom Holzgerüst ab und dieses bricht dann zusammen, wie ein fleischloses Knochengerippe. Die Vogelscheuche ist tot: sie besteht nunmehr aus ein paar verfaulten Brettern und einigen losen Stoffteilen, die — getrieben durch den Wind — ziellos hin- und herfliegen.

Ein so bitterer Kampf für ein so vergängliches Dasein! Dies ist die traurige Geschichte der Vogelscheuche.

Die Stelle der verstorbenen Vogelscheuche bleibt jedoch nicht lange leer. Denn in den Wäldern wachen jeden Tag neue Bäume, und Stoffe werden in Hülle und Fülle gewebt. Ein paar zusammengesammelte Bretter: Überzieht man sie noch schnell durch ein unverbrauchtes Tuch, so beginnt schon damit das Leben einer jungen Vogelscheuche.

Der Tod bedeutet jedoch für die Vogelscheuche kein endgültiges Ende. Die auf dem Felde liegengeliebenen Holzbretter und die losen Stoffreste werden in Erinnerungen wieder zu einer mächtigen Vogelscheuche. Die Vogelscheuche liebt dieses neue Leben: In den Winden friert sie nicht mehr und durch den Regen wird sie nicht naß. Erinnerungen, die uns nie verlassen und Lieben, die sorgsam behütet werden: Ist dies doch nicht das ewige Leben, wovon die Vogelscheuche schweisams immer träumte? In hinterlassenen Lieben leben wir weiter. Unersetzlich werden wir erst in Erinnerungen.

Die Geschichte der verstorbenen Vogelscheuche hörte ich von Kindern, denen es besonderen Spaß machte, in ihrer Nähe zu spielen. Sie erinnern sich an ihre Vogelscheuche, als wäre sie die Größte und die Schönste aller Vogelscheuchen gewesen. Vielleicht deshalb, da es ihnen viel daran liegt, auch so erinnert zu werden. Liebe Vogelscheuche, treuer Freund: auch ich habe Dir einiges zu sagen:

*Angst wolltest Du jagen, ängstlich warst Du ja selber;
Für die Macht hast Du gekämpft, der Kampf fraß Dich aber auf;
Stürmen wolltest Du standhalten, an einer Brise endetest Du
zum Schluß.*

An all das warst Du jedoch nicht selber Schuld.

*Festgenagelt waren Deine FüÙe, so kamst Du nicht fort;
Leblos waren Deine Hände, Du konntest das Verbrauchte
nicht erneuern;*

*Hohl waren Deine Augen, die Wahrheit blieb Dir fern;
Stumm warst Du auch noch, Dein Lied blieb unbekannt.
Vom ersten Tag an warst Du bloß eine Vogelscheuche.
Nur mit einem Gehirn aus einer Blechdose hast Du es nie
erkannt.*

Blind und taub, stumm und krüppel: Ganz tapfer hast Du dennoch gekämpft.

Vögel und Felder sind unverändert geblieben. Verändert hast Du jedoch unsere Träume durch Deine beispiellose Hingabe für einen Kampf ohne Aussicht.

Dafür verdienst Du, liebe Vogelscheuche, viel Lob und Ehre. Lorbeer und Kranz legen wir gerne auf Deine Ruhestätte. ●

Korkuluk

Prof. Neşet Günal'ın aynı isimli yapıtı üzerine bir öykü

Prof. Dr. Yavuz BAŞAR

Korkuluklar hiçbir zaman bir sopanın ucuna geçirilmiş basit bir bez parçası olduğunu bilmezler. Tahtalar dayanıklı olsalar bile bez parçaları kısa ömürlüdür. Rüzgârda sallandıkça, yağmurda ıslandıkça çürür ve tükenirler.

Rüzgârda sallanan korkuluklar seslenir ve haykırırlar, ağlar ve inlerler. Ama tüm bu seslenişler gerçekte bezde dolanan, soluk alan rüzgârın sesidir.

Korkuluklar kormamak için korkuturlar, durmamak için sallanırlar. Korkan, susan, sallanmayan korkuluk korkuluk değildir. Kuşların kargaların tutsağıdır.

Korkuluklar korkuluk olmayanlar için gülünçtür. Bu yönden korkuluklar dünyası hazindir. Güldürmek için ağlamak, ağlarken güldürmek korkulukların değişmez kaderidir, aynı zamanda büyük yanadır. Ama ne mutlu suskunlukla ağlayabilene, katlanabilene. Ne tuhaf bu denli tutsakken bu kadar hür görünebilmek. Acaba korkuluklar tarlalarımızın erenleri midir? Yoksa tahtalara çivileyip unutmaya terkettiğimiz peygamberler midir? Ne garip peygamberi peygamber kılmak için önce tahtalara çivilemek. Ne hazin acınacaklardan, tapınılacaklar yaratabilmek. Yoksa azaplardan arınmak için mi göklere çıkarmayı yeğliyoruz. Bu gülünç oyunu kim düzenledi? Roller kim dağıttı? Bu oyun hep böyle mi sürüp gidecek?

Bezler yeni, tahta parçaları sağlamken korkuluk güçlüdür, büyüktür. Yanına yaklaşan kuşlar korkulu, kargalar kaygılıdır. Korkuluk daha büyük bir korkuluk olabilmek için daha çok sallanmak, daha gür seslenmek zorundadır. Ama her sesleniş, her sallanış aslında kendisinden tümüyle kopup giden bir yaşam parçasıdır.

Ve bir gün rüzgârla boğuşan bezler liflenir, ipliklenir. Seslenişler, haykırışlar artık cılız bir iniltidir. Bir gün gelir karga ve kuşlar da korkmaz olur, omuzuna yüklenir. Sırıktta sallanan son bezler kargaların açtığı göz göz oyuklarla yaralıdır.

Ve bir gün dağdan inen bir yel sopanın ucunda takılı kalmış son bez parçasını da alıp gider. Böylece tahta iskele de etten ayrılmış bir kemik yığını gibi çöker. Korkuluk artık bir korkuluk değildir. Yerlerde gayesiz uçuşan birkaç soluk bez ve tarlada çakılı kalmış bir tahta parçasıdır.

Böylesine geçici bir düzen içinde verilen bu kadar amansız bir mücadele korkuluğun hazin öyküsüdür.

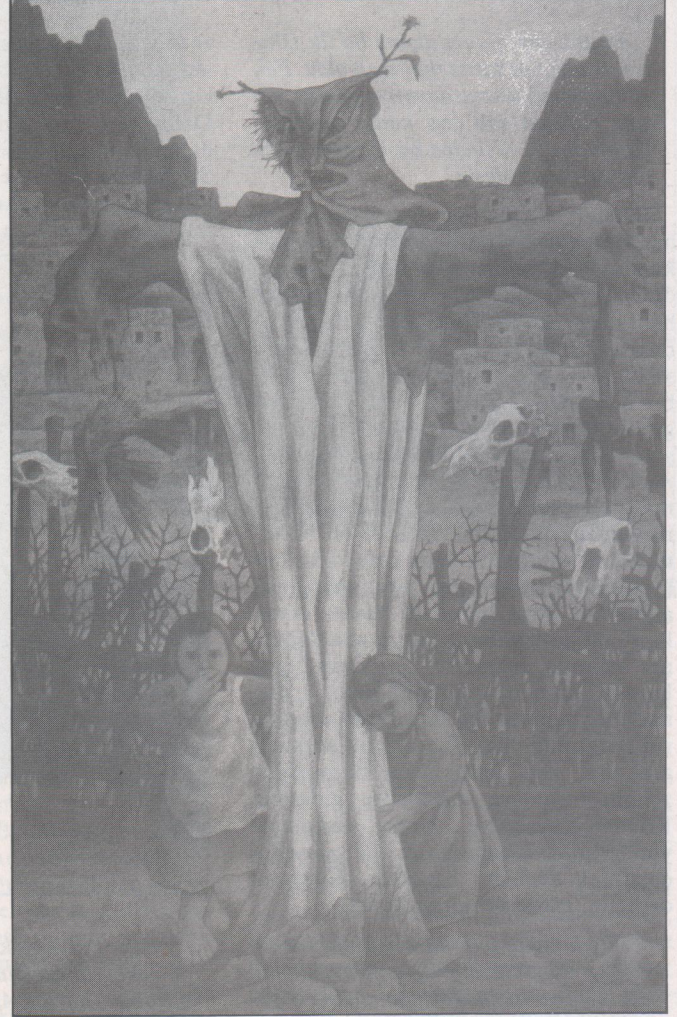
Ama tükenen her korkuluğun bir yenisi, bir daha güzeli vardır. Çünkü tezgâhlarda her gün yeni bezler dokunur, ormanlarda yeni ağaçlar yeşerir. Bir çift sopanın üzerine geçirilen bir bez parçasıyla yeni bir korkuluğun yaşamı başlar.

Ölüm Korkuluk için yine de mutlak bir yokoluş değildir. Rüzgârda uçuşan bezler, tarlada unutulmuş tahta parçaları anılarda birden bütünleşir. Korkuluk yeni bir yaşama başlar. Bu yeni yaşamın bir güzel yanı vardır: Rüzgârlar üşütmez, yağmurlar ıslatmaz.

Yürekte silinemeyen sevgiler, düşlerden eksilmeyen anılar elbette özlenen ebedi yaşamın ta kendisidir.

Korkuluğun öyküsünü pek çok yıllar yanında oynamış çocuklardan dinledim ve duygulandım. Onlar sevgili Korkuluklarını olduğundan da daha büyük, daha görkemli hatırlıyorlar. Belki kendi yaşamlarının da ileride aynı biçimde anımsanmasını istedikleri için Korkuluğu daha da çok seviyorlar.

Ey Korkuluk, eski Dost: Benim de sana söyleyeceklerim var:

Korkutmaktı görevin, ama aslında hep kendin korktun.

Yücelmek için savaştın, savaşırken eridin..

Rüzgârları devirirsin sandım, sonunda bir yele yenik düştün.

Gerçekte suçun yoktu.

Ayakların çakılıydı tarlaya, uzağa gidemedin.

Ellerin cansızdı, eskiyi yenileyemedin.

Gözlerin yoktu, gerçeği göremedin.

Dilin rüzgârda esirdi, öykünü söyleyemedin.

Beynin yoktu, sadece bir korkuluk olduğunu bilemedin.

Kör, kötürüm, dilsiz ve boş teneke kutudan bir kuyu. Bütün bunları bilmemezlikten gelip yine de örnek bir savaş verdin.

Kuşlar ve tarlalar değişmedi. Ama erenler gibi, bilineni bilmemezlikten gelip, verdiğin örnek savaşla anılarımıza girdin, düşlerimizi renklendirdin.

Bunun için sana, sevgili Korkuluk, büyük bir defne dalı armağan etmek isterdim, ama elimde kaldı. Acaba sevdiğin kır çiçeklerinden bir demet derleyip uyuduğun yere bıraksam kızarmısın?

“Edebiyat Politika’dan Daha Az İnsanların İlgisini Çekiyor”

Söyleşi: Aydın YEŞİLYURT

Latife, senin yurt dışına bu ilk çıkışın. Gelişin de biraz maceralı oldu. Pek çok Alman kurumu davetiye göndermesine rağmen son ana kadar pasaport alamadın. Gelişinden başlayarak nasıl bir duygu içindesin.

Bana öyle yoğun bir okuma programı hazırlamışsınız ki, geldiğimden bu yana kendimle konuşmaya pek vakit bulamadım. Uçurucu bir heyecan, Almanya’nın hızlı trenleri beni bir kentten alıp bir başka kente götürüyor. Başlangıçta, sanki, boşluğa konuşuyormuşum gibi bir duyguya kapıldım. Yüzümdeki gerginlik, durmadan yoksulluktan söz edişim.. Parayı arayan insanlardan falan... Açıklayabilir miyim, bilmiyorum. Almanya’nın dünyanın en zengin ülkelerinden biri olduğunu düşünürsen, hissettiklerimi anlatmam daha kolay olur belki. Kendimi biraz vahşi, biraz abartılmış algıladım. Ama buradaki hayata kıyasla. Galiba insanların karşısında “sükunet bulmuş, huzursuz bir yazar” gibi kaldım. Bu beni üzdü mü? Hayır, o manada söylemiyorum. Beni kıran insanların zenginliği oldu. Çocukken, annemle ara sıra, kim olduklarını bilmediğim zengin insanlara misafirliğe giderdik. Köyden Kayseri’ye... Neyse, uzatmayayım, Almanya bana biraz dile gelmemiş çocukluk acılarını hatırlattı. Kırgınlık dediğim, böyle bir kırgınlık işte.

Peki, senin için ilk olmasına karşın yoğun bir okuma programı uyguladın. Bu okuma akşamlarında oldukça yoğun bir katılma ve ilgi ile karşılaştın. Bu durum da senin için oldukça yeni. Bu bağlamda okuma akşamlarının bir değerlendirmesini yapmanı istesem.

Yoğun bir ilgi ve katılım.. Bunlar benim için yeni sayılmaz. Bunu şımarıklıkla söylemiyorum. Beni kızları, kardeşleri, kendilerinden biri gibi gördüler. İlk günden başlayarak etrafımda hep bir sevgi, şevkat halkası vardı. Evet... Almanya’da da aynı sıcaklığı yaşadım. “Sokağın gücü” diyorum ben buna. Aşağı mahalleden geliyor olmam bir büyüye yol açıyor. Ben de bu büyüye bozmamaya çalışıyorum. Tabii, elimden geldikçe. Okuma akşamlarıyla ilgili ne söyleyebilirim? Bu okuma işi, rejisörün artistlik yapması gibi bir şey bana kalırsa. Bize, bana uzak bir üslup. İster istemez kendime göre bir hava tuturdum. İçimden geldiği gibi konuştum. İçtenlik

ve sevginin gücüne sığındım. Her zaman olduğu gibi işler yolunda gitti. Bana bakıp gülenler, kızanlar, ağlayanlar oldu. Daha ne olsun? Edebiyat, politikadan daha az insanların ilgisini çekiyor. Sordukları sorularla beni hep edebiyat dışı bir alana çekiyorlardı. Ben de sık sık, bile bile yem oldum.

hikayeleri... Göç dalgasının içinde başı bozuk büyüdüğüm için, ben gard almayı on yaşında falan öğrendim. Benim de kendime göre bir hayat bilgim vardı. Usulca geri çekildim, olanı biteni izlemeye koyuldum. Kimim, neyim, ne yapmak istiyorum? Işık altında yazmak kolay değil. İnsan içtenliğini yitirebilir.

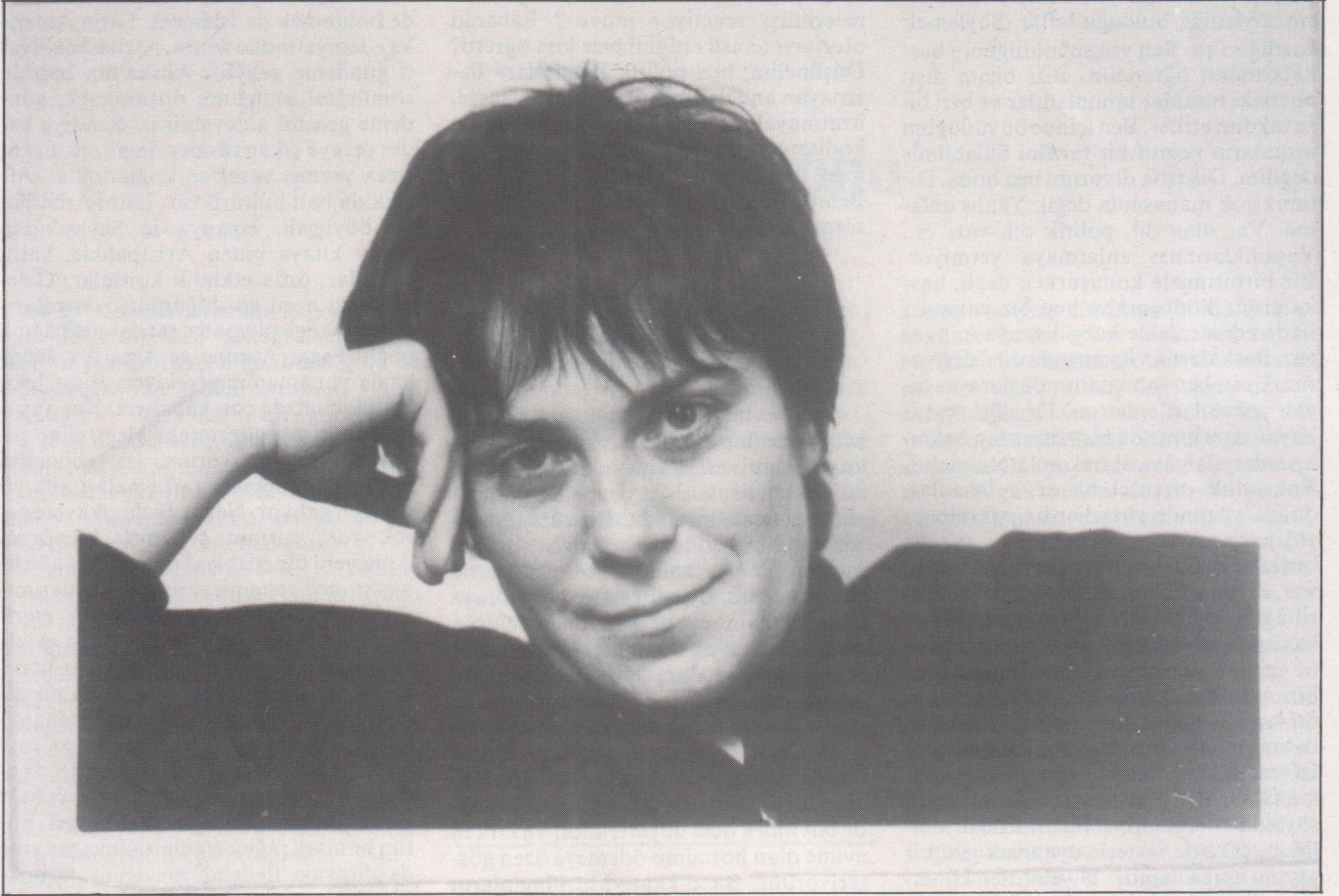
Fotoğraf: H.Ergün

Genç bir insanken birden bire kendini edebiyat aleminin içinde buldun. İlk kitabın “Sevgili Arsız Ölüm” yoğun bir ilgiyle karşılaştı. Peşi sıra gelen “Berci Kristin Çöp Masalları”, “Gece Dersleri” ile aynı ilgi devam etti. Belki ilk kez Türkiye edebiyat çevrelerinde bir romanın “Gece Dersleri” büyük tartışmalara yol açtı. Tartışmalar bildiğimiz kadarıyla senin dışında gelişti. Ben merak ediyorum, tüm bunlar olup biterken sen neler düşündün? Tartışmalar ve saldırılar ve hatta yüceltmeler seni bir insan olarak nasıl etkiledi?

Başlangıçta, hafiften başım dönmedi desem yalan olur. Ama çabuk kendime geldim. Bir çok insan beni himaye etmeye çalışıyordu. Yüceltmelerin altında biraz da sanki acıma, aşağılama vardı. Üstümde sınıfsal diyebileceğim bir baskı hissettim. Herkes beni terbiye etmeye çalışıyordu. Haddinden fazla öğüt dinledim. Bir de “aman ha seni şöyle yaparlar, böyle yaparlar vs.” türünden korku

Yoksul büyümüş olmanın getirdiği dayanılmaz doyumсузуluğu düşün. Bana sunulan sevginin karşısında hemen teslim olup nefretin karşısında güçsüzleşebilirdim. Annemin bir lafı vardı: “Delinin kar yemesi de nar yemesi de birdir” derdi. Bizimki de o hesap. Bizimkiler ne severken ne yererken durmayı bilmiyorlar. Helezonik olacaksın ki, sevgi ve nefret dalgalarını savuşturabilesin. Allah-tan, yaşadığım hayat, ruhuma böyle bir şekil kazandırmıştı. Bozulmadım. Tartışmalar “Gece Dersleri” ile arama giremedi. Kitabımı seviyorum. Masum, hüznünlü, namuslu bir kitap. İlgin için sağol.. Merak etme, iyiyim.

Gece Dersleri ile gelen tartışmalar, sosyalistlerle senin arana girebilecek, ilişkileri soğuklaştıracak kadar şiddetli bir seyir izledi. Suçlamalar arasında “ihanet, döneklik” bile vardı. Varolan sosyalist değerlere saygısızlık, geçmişti tümünden yok sayma, cevap verme durumunda bulunmayan insanlara tek taraf-

Fotoğraf: H.Ergün

lı saldırı vs... Bu kadarı yeter sanıyorum, ötekilerle birlikte, konuşmada senden çok yer alırım endişesiyle vazgeçiyorum.

Sizofren, peygamber, şeytan... Hepsini ipe dizip kolye yapsak, kimse boynuna asmak istemez, değil mi? Aydıncığım, ben gerçek sosyalistlerle aramın açıldığını sanmıyorum. Evet, insanlar başlangıçta bir öfke duydular. Bu öfkeyi anlıyorum. Benim de elimde biri gelip "Gece Dersleri"ni tutuşturseydi, ben de öfkeye kapılabilirdim. Ama itiraf et ki, bana duyulan öfkenin dozu şaştı. Bugün buradaysam, sizlerle konuşabiliyorsam, bu benim direncimin bir sonucu. Farklı bir tavır, bir anlama çabası olsaydı, o vakitler de konuşur, düşüncelerimi açardım. Tartışmalar benim dışımda gelişti, evet... Bir de ben konuşarak ortalığı daha beter bulandırmak istemedim. Benim sizlere duyduğum sevgi bir zaman için karşılıksız kaldı. Ne yapabiliyordum? Buna razı oldum. Susmakla aramızdaki ilişkiyi iyi bir yola soktuğumu düşünüyorum.

Senin bir de dil meselen var. Romanlarında kullandığın dil, Türkiyeyi okurlar için oldukça yeni ve çarpıcı. Çoğu edebiyat eleştirmenleri senin dilinle, Marquez'in dili arasında bir bağlantı kurmak istediler. Bu durum okuma akşamlarında da sana oldukça çok soruldu. Bu konuda neler söylemek istersin.

Yüz Yıllık Yalnızlık'ın sonunda du-

rumaz, dinmez yağmurlar yağar ve Marquez'in kurduğu dünyayı, anlattıklarını silip süpürür, götürür. Sanki her şey bir masal zamanında olup bitmiştir. Benim dilden, Türkçenin yapısından, mantığından yola çıkarak keşfettiğim dünyada da insanlar, bir masal zamanında yaşıyorlardı. Bu dili kuran, kullanan, işleyen insanlar sanki kendilerini boş bir kutu gibi algılıyorlardı. Duygu ve düşünceler onlara geliyor ve gidiyordu. Batılı anlamda bir psikolojiye, hafızaya sahip değillerdi. Bunları tamamen vehmediyor olabilirim. Farklı bir duruş, farklı bir psikoloji, kendini algılayış biçimi... Dille oynarken, bizim insanımızın, ya da içinde büyüdüğüm evin gizini keşfetmeye başladım. Kendimce. Romanı biz batıdan aldık. Roman bütünüle bireyin, bireyle sistemin çatışmasını anlatır. Benim anlatmayı seçtiğim insanlar, bana roman malzemesi değilermiş gibi göründü. Bu insanlar bir aynada çoğaltılmış gibi birbirlerine benziyorlardı. Yaşadıkları hayatlar bir hayatın tıpkı basımı gibiydi nerdeyse. Ortak davranma psikolojisine sahiptiler. Öyle uygun bir anlatım biçimi bulmalıydım ki, benim anlatacağım insanlara bol ya da dar gelmesin... Bu biçimi en iyi onların kendilerini ifade ediş biçimlerine başvurarak bulabilirdim. Cin peri hikayelerinden, sevdâ türkülerine kadar... Yüzümü evime, çocukluğuma dönüp kulağımı, kalbimi açtım. Yerellik beni Marquez'e yaklaştırdı. Kendi destanlarımız, masal-

larımız, türkülerimizle büyülenmişken Marquez'e çarptım. Marquez beni özgülleştirdi. İstedikim gibi yazabileceğimi ondan öğrendim. Bana yolumu açtı. Minnet borçluyum. Ama çok temel farklılıklar var. Marquez dünyanın gerçekliğini parçalar. Bense böyle bir şey yapmadım. Yapmıyorum. Benim yaptığım, insanların düşlerini, öteki dünyalarını, uydurdukları cinleri, perileri, korkuyla yarattıkları fantezileri gerçeklik saymak. Latin Amerika ülkeleriyle bizim ülkemiz bir zamanlar kardeşmişler gibi geliyor bana. Ama onlar Hıristiyan. Bizse Müslümanız. Farklı kültürler. Ben Marquez'den alacağımı aldım ve sonra da uçup gittim. Sevgili Arsız Ölüm'de benzeyen bir şeyler var.. İlk sayfalarda.

Son romanın 'Buzdan Kılıçlar'da parayı arayan yoksulları anlattığını söylüyorsun. Hikayeyi biraz açar mısın? Bana öyle geliyor ki bu 'yoksulluk' tartışması başımıza yeni kavramsal belalar açacak. Yoksa bir 'hınzırlık' peşinde misin? 'Sınıf kavramı dururken, neden ısrarla 'yoksulluk, yoksulluk' diyorsun? Anlamak istiyorum.

Sınıf kelimesi mi kulağa hoş geliyor, yoksulluk kelimesi mi, bana söylesene? Ben yoksulluk demeyi daha çok seviyorum. Bir de halk arasında yoksulluk lafı daha bir kabul görüyor diye düşünüyorum. Sanki içi daha çok duyguyla dolu gibi. Sınıf lafına göre daha muğlak. Bir de imkan getiriyor. İkisi de dışardan söy-

lenmiş. Bu ikisi de bize bakıp başkalarının söylediği, bulduğu laflar. Söylemek istediğim şu. Ben yoksul olduğumu başkalarından öğrendim. Bizi bizim dışımızdaki insanlar tanımladılar ve bizi bize takdim ettiler. Ben içinde büyüdüğüm insanların pozitif bir tarifini bulabilmiş değilim. Dilsizlik diyorum ben buna. Dilimiz yok manasında değil. Yanlış anlama. Var olan dil, politik dil, yazı vs.. Yaşadıklarımızı anlatmaya yetmiyor. Biz birbirimizle konuşurken değil, başkalarıyla konuşurken hep bir yanımızı ifade edememekle karşı karşıya kalıyoruz. Başkalarının karşısında dilsizleşiyoruz. Evet, ben son kitabımda parayı arayan yoksulları anlattım. Derdim, kendi hayatımızı biraz da bize dışardan bakan insanları dalgaya alarak anlatabilmektir. Yoksulluk evrensel bir şey.. İnsanlar, dünya yüzünde yüzyıllardır yoksulluğu yaşıyorlar. Yoksul olarak yaşaya yaşaya biriktirdikleri bir hayat, dünya bilgisi var. Bizim gözümüzden, başkalarına verilmiş bu dünya nasıl görünüyor? Biz de başkalarını tanımlayıp onları kendilerine takdim edersek, ne olur? Üstelik bizi, biz onlardan değiliz demek için tanımladıklarını düşünürsen, bunun tersinden bakmak nasıl bir imkan sağlar? Hayatı kavramada.. Bunu merak ettim ve varolan sistematik düşünce biçimlerini, tavrı, söylemi kurcaladım. Hızırılık da diyebilirsin, öfke de.. Ateşle oynamak gibi bir şey mi bu? Olabilir. Diyebilirler ki, sistematikleri kurcalayıp bozarsan, yerine yeni bir sistematik düşünce koymak zorundasın. İşte yazar olmanın avantajı giriyor devreye. Ben insanların kalbine seslenmek istiyorum. Sistematik kurmak benim işim değil. Bana dayatılan eşitsizliğin karşısında, sonsuz bir özgürlük istiyorum. Yazarken.. Bakalım, göreceğiz, yeni bir kavramsal bela açacak mıyım başınıza.

Bir de güncel bir sorun olarak, feminizm konusunda da aykırı düşünceler ileri sürüyorsun. Ülkemizde, bir kadın örgütünde yöneticilik yapmış bir yazar olarak kadın sorununa nasıl bir yaklaşım getiriyorsun?

Feministler bana hep erkekler dünyasından söz ediyor gibi geliyorlar. Kadın dünyasından kopmuş, erkekler dünyasında kendine yer bulmaya çalışan kadınların sorunlarından dem vuruyorlar. Ne için savaştıkları var da neyi korumak için savaştıklarını ben anlayamıyorum. Mesela, bizim ülkemizde, kadının eviyle kurduğu ilişkide, dünyanın başka türlü de yaşanabileceğine dair hiç mi ipucu yok? Ben daha çok kadın kodlarında duran kadınların geliştirdikleri direnç mekanizmalarını anlamaya, çözmeye, bunu dile getirmeye çalışan feministlere kendimi yakın hissediyorum. Kadınların gizli dili ve kadınların kaybolan bilgisi... Bu bilgiyi tanımak, korumak ve geliştirmekten yanayım. Bizde kadınların bilgisi bana daha çok intikamcı bir bilgi gibi görünüyor. Kadınların, erkekler dünyasını içten oyduklarına inanıyo-

rum. Çoğumuz, babalarımızdan çok anelerimizi sevmiyor muyuz? Babanın otoriteyi temsil ettiğini bize kim öğretti? Düşünelim, bizi politik konulara hazırlayanannelerimiz değil miydi? Neyse, uzatmayalım, Feminizm de bu kadın kodlarında duran çoğunluğa göre, egemen konumdan üretilmiş bir söylem. Benim de tüm egemenlik konularını sorgulamak gibi bir hastalığım var.

Latife, müslümanlar seni çok seviyormuş. Hürriyet gazetesinin yaptığı bir araştırmaya göre, imamhatip liselelerinde en çok okunan yazarlar arasında-sın. Bu sevgiyi nasıl karşılıyorsunuz?

Beni sevmelerini sevimli buluyorum. Müslümanların beni okumasını tuhaf mı karşılamalıyım? Benim anlattığım insanlar da Allaha, kadere, cennete ve cehenneme inanan insanlar. Ben Müslüman bir evde büyüdüm. Annem ve babam namaz kılan insanlardı. Ramazanlarda oruç tutardık. Evlenip evden ayrılıncaya kadar babamın abdest suyunu ben döktüm. Hayatımız, dualar, mırıldanmalar altında geçti. Tüm bunları unutmam mümkün mü? Özlüyorum bile.. Bu yıl sahura kalkılan bir evde gecelemeyi istedim. Çocukluğumun kokusunu, birbirimize sığınarak Allaktan dilediklerimizi.. Hüzünle hatırlıyorum. Böyle bir evde büyümek beni duyarlı kıldı. Yazarken evime olan borcumu ödemeye özen gösteriyorum. Bu dikkat, Müslümanların da beni okumasını sağladı.

Peki, son soru. Ne olacak bizim halimiz, Türk romanının geleceğini nasıl görüyorsunuz?..

Umut var diyorum. Ama kehanetlerde bulunmak da istemem. Latin Amerika edebiyatından sonra, Afrika edebiyatı gündeme geliyor. Afrika'nın batının sömürgesi olduğunu düşünürsek, gündeme gelişini anlayabiliriz. Şimdiye kadar ortaya çıkan isimler, İngilizce, Fransızca yazmış yazarlar, çoğunlukla.. Afrika'da batı kültürü var. Latin Amerika da böyleydi. İspanya İç Savaşı'ndan sonra kıtaya giden Avrupalılar, batılı aydınlar, orda etkinlik kurdular. Geleceğimizi nasıl gördüğümüz, romanlarımızın hangi piyasada satışa çıkacağına bağlı. Pazar Avrupa ve Amerika. Dünyayla yarışmamız gerekiyor. Bizse hâlâ kendi içimizde çok kapalıyız. Kaç yazarımız dünyayı gözeterek kalemi eline alıyor acaba? Bakıyorum, izleyebildiğim kadarıyla, edebiyat tartışmaları yüz yıl geriden gidiyor. Neyse, fazla şikayete gerek yok, sorunu çoğumuz biliyoruz. Ama yeni bir edebiyat yaratacak, kültür hayatımızı zenginleştirecek insanlarımızın hapisanelerde çürüdüğünü unutmamak gerek. Her kuşağın en iyi evlatları, ülkemizde acımasızca kısıtlanıyor. Devlet sevgisiz davranıyor. Oysa bir ülke biraz da yazarlarıyla vardır, sanatçılarıyla. Bizim gibi ülkelerde yazı yazmak, yazar olmak, hele dünyanın okuduğu bir yazar olmak vahşi bir çabayı gerekli kılıyor. Ölümüne bir direnci. Bütün bunlara rağmen anlattığımız şey yine de dünyayı ilgilendirmeyebilir. Frankfurt fuarını gezerken tuhaf bir duyguya kapıldım. Yüzbinlerce kitap... İnsan yüz yüze gelince alıyor. Yarışa ne kadar eşitsiz bir halde başladığımızı. Yine de çemberi kıran yazarlarımız var.

Abend in Ankara

Es ist still geworden
Der Alltagslärm ist verebtt
Der Muezzin
verkündet die ewigen Weisheiten,
die niemand versteht

Ach, hätten doch
die Gefängnisse
Minarette, von denen herab
die Gefolterten
ihre Klagen ins Dunkel schreien könnten!
Wer weiß! Vielleicht
fänden sie sogar Gehör
bei den Menschen
in dieser Stadt
aus Beton und Stein.

Peter SCHÜTT

“Tür”ün Sorunu

Akman YÜZBAŞIOĞLU

“Kadınlarımızı analık görevlerinde yeterli desteği sağlayamadık” diyen Gorbacov’un, buna göre de Perestroika’nın “kadın sorununa yanlış baktığını” ileri süren bir görüşe bu “Dergi”de rastlamıştım. Her feminizan yaklaşım gibi, bu da tek yanlı ve eksik olmakla sakat bir görüştü. Analık hadisesi ve bunun sosyal korunması bir sorun olarak devam ettiğine göre!..

Feminizm, değişik türevleriyle birlikte yeniden canlılık kazanıyor gibidir. Şimdi “sosyalist feminizm” de var. Konu Türk toplumu ve o toplumun Avrupa’daki parçası için de, en azından entelektüel düzeyde güncel sayılabilir. “Aile kozası” parçalandıkça “özgürlük” ilk durağını feminizmde buluyor. Entelektüel bir sorun ama, ele alınışı oldukça yapay kalan bu sorunda hemen hiç değinilmeyen objektif bir nokta var ki, bu yazı sırf bunu hatırlatmak için kaleme alındı.

Kadın-erkek ilişkisinde dile gelen şey nedir? Bu ilişkide her şeyden önce insanın insanla, en dolayimsız, kesin, açık biçimi ortaya çıkar. Bu ilişkinin bugünkü verili biçimi altında ise insanın sonsuz bir alçalması görünür. Dolayısıyla bu ilişki temeli üzerinde şekillenen yaşam biçimi, şu veya bu cinsin yaşamı değil, doğrudan insan “TÜR”ünün yaşamıdır. İlişkinin verili tarzı altında kadın veya erkek değil, “TÜR”ün kendisi aşağılanmaktadır.

İnsani olmak gereken bu dolayimsız doğal ilişkinin verili biçiminin doğal bir yaşam tarzıymış gibi algılanması, ancak aşağılık bir bilincin ürünü olabilir. Böylesine duyulur somut bir ilişki tarzı içinde insan olamayan bir insanın, başka herhangi bir sosyal ilişkisi içinde insan olması mümkün değildir. Bu aşağılık biçimin doğal karşılanması, her iki cinsin de kendine bakışının aşağılık biçimini gösterir.

Feminizm düşünsel parantezini bu ilişkinin verili durumuna bakarak açtığı için, ilişkinin özünde yatan şeyi kavramaktan yoksun kalıyor. Bu ilişkinin özünün kavrandığı bilinç durumu ise parantezini insanlık tarihi kadar geniş tuttuğu için, yani insanlığın kurtuluşu fikriyle ilgilenmediği için feminizmden uzak kalıyor. Tabii bu arada “kadını sosyalizm kurtarır” gibi derinlikten yoksun ve pratik olarak da iflas etmiş bir önermenin yeniden gözden geçirilmesi gibi bir görev var.

Bu durumda İNSAN’a bakmaktan, kadın-erkek ilişkisinin mevcut aşağılık durumunun, insanda varolan bir aşağı-

lık bilinç türünden doğup doğmadığını, bu bilincin derin bir entelektüel gelişmeyle aşılamadığı sürece insanın, dolayısıyla onun her tür ilişkisinin aşağılık kalıp kalmayacağını irdelemek gerekiyor. İnsan “adem” olarak doğar doğmaz gereksinmez, ama gereksinme insani değildir. Gereksinme insani bir temellük bilinciyle karşılandığı zaman insanlaşma başlamış demektir. Halbuki kadın-erkek ilişkisinin aşağılık tarzı, tarihi boyunca insanın aşağılık mülk edinme tarzı içinde kalmasından doğmuştur. O halde bu ilişki içindeki bilincine bakarak bir insanın, hem temellük tarzının insanlaşma düzeyini, hem öteki insana duyduğu gereksinmenin niteliğinden toplumsallaşma düzeyini, ve hem de kendine bakışının ölçüleri aracılığıyla kültür düzeyini yargılayabilirsiniz.

Sosyalist feminizm olsa olsa, tarih tarafından köşeye sıkıştırılmış ve kendini ancak feminizm olarak tarif edebilen bir teslimiyet bilinci olabilir.

İnsan “âdem” olarak doğar doğmaz gereksinmez, ama gereksinme insani değildir. Gereksinme insani bir temellük bilinciyle karşılandığı zaman insanlaşma başlamış demektir.

Peki ama, sözgelimi feminizm düzeyinde kalan bir kurtulma bilinci ya da bundan daha ileri bir entelektüel bilinç, diyelim sosyalizm bilinci, belki nesnelere evet ama, insanın öteki insanı insanca temellük etmesini sağlamıyor, neden?

Gereksinmenin temellük tarzının bu aşağılık biçimi “TÜR”ün genel yaşama tarzı olarak, sosyal ve hukuki meşruyetinden önce, kendi doğal kozası içinde kalabildiği için varolmaktadır. Bu koruyucu koza AİLE’den başkası değildir ve ailenin kurum olarak tekamül tarihi, insanın mülk edinme bilincindeki aşağılaşmanın da tarihini oluşturur. Bu koza bugünkü anlamıyla yerle bir edilmedikçe, mülk edinmenin bu cenin biçimi lağvolunmadıkça, kısaca bu koza

içinde varlığını sürdüren bilinç dönüşmedikçe kadın-erkek ilişkisinin insani bir ilişkiye dönüşmesi olanaksızdır. Ancak bu AİLE’ye karşı bir savaş olarak anlaşıldığında feminizmin benzeri bir yanlış açığa düşülmüş olur. Bu görkemli sonuç, tarihin yapıtı olarak kazanılacaktır ve bugün insana düşen, bu yapıtın ortaya çıkmasını engelleyen sosyal bilinç türlerine karşı sürekli ve amansız bir mücadeledir. Sosyalizmin insana ve kadına bakışı ancak bir başlangıç olarak önemli bir ilerleme, ama tarihin geniş penceresi içinde bir emekleme olarak anlaşılmalıdır.

Buna göre, kadının aşağılanmış durumu erkeğin aşağılık pozisyonunun bir tezahürüdür. Aynı şekilde kadın kendi aşağılanmış pozisyonuyla erkeğin aşağılık durumunu yansıtmaktadır. Erkeğin bu aşağılık durumunu bir üstünlük ve özgürlük durumu olarak kavrayan feminizm böylelikle değiştirilmesi elzem gerçeğin üstünü örtmekte, özünü çarpıtmakta, belki farkında olmaksızın gerçeğin olduğu gibi devamından yana bir başka baz oluşturmaktadır.

Bütün bunlardan sonra “sosyalist feminizm” denen şey ne ola ki? Sosyalizme yükselmiş bir feminizm, ya da feminizme indirgenmiş bir sosyalizm bilinci mi acaba? Hiçbiri değil ve olsa olsa, tarihin yarattığı büyük zorluklar tarafından köşeye sıkıştırılmış bir teslimiyet bilinci olabilir “sosyalist feminizm” denilen ve kendini feminizm olarak tarif etmekten başka çaresi olmayan bilinç.

Bireyler üstün bir entelektüel donanım aracılığıyla insanlaştıkları ölçüde kendi dolayimsız doğal ilişkilerini insani kılabilirler. Ama, sorunun sosyal kapsamıyla kökten çözümü için yola çıkan düşünce, nereden geliyor olursa olsun “AİLE”nin kapısı önünde tökezlemeye mahkumdur. “AİLE” ise, hem reddettiğimiz yaşam tarzının ilk ve en ilkel, hem de bu yaşam tarzının yoğun ve tekamül etmiş şekllinden başka bir şey değildir. Bu tarihsel “koza” içinde aşağılık durumda olan erkek, kurban durumunda olan kadın, fakat bu iki farklı konumun bileşeni olarak da güme giden “insan türünün” kendisidir. Öyle ki, bu türün kendi kendini kurtarma çabası boyunca bütün eylemi yanlış, ama güzel olmuştur. Feminizm de belki bu güzelliklerden biridir. Ama en güzeli en doğru olanıdır ki, o da insanın her şeyi insanca mülk edinebileceği gelecektir.

Acaba yanılıyor muyum?

“Erkekliğin” Erkeklerle Oyunu

Serol TEBER

Anımsanacağı gibi, Antik Çağ Grek takviminde tarih z.ö. (zamanımızdan önce) 776'da başlar. Daha doğrusu, Grek'ler zamanı bu tarihten başlatırlar. Bu tarih, Antik Grek toplumlarında ilk Olimpiyatlar'ın yapılmaya başlandığı, ancak bundan çok daha önemlisi, anaerkil düzenlerden, ataerkil düzenlere geçişin dönüm noktasını oluşturur. Bu tarihsel dönüm noktasından sonra, ataerkil Grek toplulukları, anaerkil dönemleri “tarih öncesi” olarak tanımlamışlar ve tüm olanakları ile, anaerkil dönemlerin anılarını, belleklerden ve günlük yaşamdan silmeye çalışmışlardır... Özellikle mitolojinin de aracılığı ile, kadınlar, sürekli olarak aşağılanmışlar, küçük düşürülmüşler, “Pandora'nın Kutusu”, vb. gibi fantezilerin yardımıyla, tüm toplumsal ve bireysel (kuşkusuz burada amaçlanan birey erkektir) olumsuzlukların-kötülüklerin nedeni olarak kadınlar gösterilmeye çalışılmıştır...

Böylece Antik Grek topluluklarında, z.ö. 776 tarihinde *homogalekte* (aynı süten beslenmiş, aynı ananın çocuklarından oluşan) anaerkil ilktoplumlar dönemi sona ermiş; ve gene bu evreden başlayan insanlık tarihi de büyük trajik metamorfozlar ile her türlü insancıl duygunun, düşüncenin, eşitliğin yadsındığı; toplulukların, yöneticiler ile kadınlar, çocuklar, köleler ve diğer çalışanlardan oluşan sınıflara bölündüğü; dinin, tek Tanrı'nın, devletin, ataerkil ailenin ve de çeşitli nüanslarıyla sistematik-yapısal şiddetin örgütlenmeye başladığı bir çağa girilmiştir...

Ancak, şiddetin bu ilk uygulanış dönemleri, Antik Roma İmparatorluğu'nun gelişmesiyle yeni bir niteliğe dönüşmüş ve özellikle konumuz yönünden önemli olan “*ataerkil şiddet*”, Antik Roma'da, yasal hukuksal evrimini sürdürmüş ve çağdaş biçimini almaya başlamıştır.

Bu çağlardan sonra, dünya, hemen hemen tümüyle yetişkin erkekler tarafından yönetilmeye başlanmış; çocuklar ve de kadınlar yadsınmış; özellikle entelektüel yaşamdan dışlanmışlardır...

Bu koşullarda, yaşam mücadelesinde görece yalnız kalan erkek, tek başına, çalışmak-mücadele etmek-savaşmak-düşünmek-sevmek ya da acı çekmek zorunda kalmıştır...

Bu büyük yaşam serüveninde “*erkeklerle mahsus*” bir dünya kuran ve kendi kendini yalnız kılan erkek, “*erkeklik*” mücadelesi uğruna, bir yandan konu-

munu sürekli yeniden pekiştirmek, üretmek zorunda kalırken, öte yandan, kendini her gün yeniden ve yeniden sürekli tüketmiştir...

Ve sonunda, erkekler, sözcüğün gerçek anlamıyla, “*erkeklik*” uğruna, kadınlara oranla 8-10 yıl kadar az yaşama-ya, görece genç yaşlarda, bu güzelim dünyadan çekip gitmeye başlamışlardır...

Asıl üzerinde durmak istediğimiz bu konuyu biraz daha somutlarsak: Tüm güvenilir istatistiklere bakıldığında, erkeklerin yaş ortalamalarının, kadınlara oranla 8-10 yıl arasında değişen oranlarda, daha az olduğu görülür. Ortalama 70 yıllık bir yaşam dilimi içinde ne uğruna olursa olsun 8-10 yıl daha az yaşamak oldukça tatsız bir durum olsa gerekir...

...erkeklerin bu ilkel tavırları her zaman “ödüllendirilmiş” ortaya en küçük bir olanak çıktığında “kadın sevgilisine erkek de boynuzlarına” kavuşmuşlardır...

Bu acı gerçek, önceleri, erkekler, savaşların kahramanlık öyküleri ile yutturulmuş; ancak, bugünlerde artık böylesi söylencelerin doyurucu bir yanı olmadığı açıkça görülmüştür.

Artık bilinmektedir ki, erkekler yönünden son kerte trajik olan bu olgunun gerçek nedeni, erkeğin yaşam boyunca “erkeklik” uğruna tek başına sürdürmeye çalıştığı yaşam mücadelesi sonucu omuzlamak zorunda kaldığı büyük psikik baskılar-stress sonucu ortaya çıkan yüksek tansiyon, enfarktüs, mide-barsak-akciğer, vb. gibi psiko somatik kökenli hastalıklardır...

Hep bilindiği gibi, özellikle yüksek tansiyon ve çok kez de bunun sonucu olarak ortaya çıkan enfarktüsler ile mide, barsak, akciğer hastalıkları, biraz abartmalı da olsa, hemen hemen genellikle erkekler özgü hastalıklar olarak tanımlanırlar ve gerçekten de, erkeklerin genç yaşlardaki ölüm nedenlerinin büyük bir bölümünü oluştururlar...

Bugün de, tüm araştırmacılar tarafından benimsenen kesin bir açıklaması

olmamakla beraber, yüksek tansiyon, enfarktüs, akciğer, mide-barsak hastalıklarının ve hatta kanserlerinin psikodinamiği üzerine gene de oldukça tutarlı varsayımlarda bulunmak olasıdır...

Bu alanda söylenenlerin konumuza açıklık getirmesi olası bölümleri kısaca şöyle toparlanabilir:

Tarihsel bir olgu olarak, bir “*erkekler*” dünyasında yaşayan *erkekler*, burada korkunç bir yalnızlık ve olağanüstü bir psikik-moral baskı, stress altında, karşılaştıkları tüm zorlukları hemen hemen tek başlarına çözümlenmeye mahkumdurlar... Bu durumda, çok genç yaşlarda ortaya çıkan mücadele hırsı ve zorunluluğu, zamanla (çok kez) saldırganlığa dönüşür... Ancak, günlük yaşamın çıplak gerçeği (realite faktörü) erkeklerin bu *mücadele/saldırganlık* arzularını (giderilmesi zorunlu istemlerini) kıyasıya frenler ve bastırır.

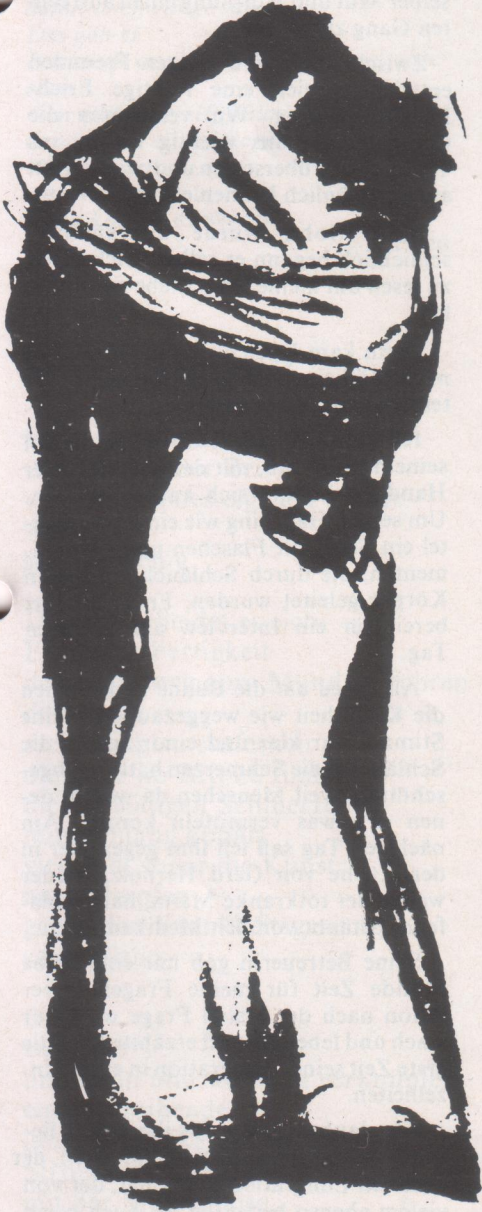
Ve işte, özellikle tam da bu aşamada, kadınlar ile maddesel ve entelektüel bir birliktelik içinde yaşayamayan erkeklerin “erkeklik” trajedisi başlar...

Erkek, hem kendisini hem de denetimine-korumasına ve de maddesel-kültürel sömürüsüne aldığı ataerkil aile üyelerinin bakımı-geçimi ve olası tüm sorumlulukları için tam bir varoluş mücadelesi sürdürmekle yükümlüdür (buna kendi kendini mahkum etmiştir). Bunun için de, tüm kişiliğini, psikik ve biyolojik varlığını ortaya koyar; riske eder... Ancak, toplumsal baskı ve engeller her zaman bireysel güçlerden çok daha etkili olduğundan, birey olarak erkek, bu baskı güçlerinin dolaylı ve dolaysız tepkisiyle karşılaşır... Büyük bir ikileme içine girer; ya mücadelesini sürdürecektir ve daha ileri adımlar-ataklar yapacak, gereğinde saldırganlaşacak ya da geri çekilecek, yitip gidecektir... Fakat çok kez, “tek başına Haçlı Seferi” sürdürdüğünden, ne ileri atılmaya gücü ve yetenekleri, ne de geri çekilmeye psikik kapasitesi, kültürü yeter...

Saldırganlık ve kaçış, aynı zamanda ortaya çıkan zıt enerji çiftini oluştururlar... Ve giderek artan bu ikili enerji gerilimi boşalma gereksinimi doğurur... Ve bu süreç, her gün yeniden ve yeniden yaşanır. Gerilim yoğunlaşır... Bu birikim ve gerilim yoğunlaşmalarını makul kanallardan dış dünyaya boşaltamayanlar için, saldırganlık ve kaçış zıt enerji

çiftinin birbirleriyle sürdürdükleri kıyasıya mücadele alanı için erkeğin kendi vücudunu-organlarını kullanmak tek seçenek olarak ortaya çıkar... Dış dünyaya boşalamayan enerji birikimi, psişik yapıyı ve/veya organlarını zorlamaya başlar... Ve giderek, kısa ya da uzun bir birikim (kuluçka) döneminden sonra psiko-somatik bir hastalık, örneğin bir enfarktüs sonucu yaşamın son noktası konur...

Kişilik, kuşkusuz bilinç-dışı bir etkinlik, psiko-somatik şikayetler aracılığı ile içinde bulunduğu umutsuzluk, yalnızlık, çaresizlik, güvensizlik, vb.'ları gibi duygularını, son bir kez daha dile getirir ve topluma başvurur; bir anlamda çevre-

Picasso - 1903 "Bizleşmek"

sindekileri durumundan haberdar etmek ister... Bu durum kişiliğin, bu kez de hasta organları aracılığı ile kendisini bu konuma getiren toplumu —belki de son kez— uyarmasıdır...

Bu durum bir anlamda, kişiliğin, toplumsal mücadele gücünü yitirdiğini ve "resomatisation" yoluyla mücadelenin artık organlar düzeyine indirildiğini ve çok ciddi bir gerileme (Regression) ve kriz içinde bulunduğunu gösterir. Bu durumda kişilik, bilinçli olarak söyleyemediklerini, organları aracılığı ile söylemeye çalışır...

Kuşkusuz, psiko-somatik şikayetler ve hastalıklar salt erkekler özgü bir durum değildir. Hatta böylesi şikayetler kadınlarda nicelik yönünden, erkeklere oranla daha da sık görülür. Ancak, kadınlar günlük yaşamda erkekler kadar en ön saflarda mücadele etmediklerinden (kendilerine bu olanak verilmediğinden) burada ortaya çıkan psişik gerginlikler görece daha az tahripkardır. Ve ortaya çıkan sonuçlar erkeklerdeki kadar ölümcül seyretmezler; genellikle kronikleşme eğilimi gösterirler...

Böylesi irrasyonel toplumsal düzenleri ve işbölümlerini erkekler (en azından normal zekalı olanları), birey olarak kendileri de istememişlerdir. Bunun, aşılması gerekli tarihsel bir dönem olduğunu düşünen erkeklerin azınlıkta olmadıklarına kendimi kandırmak istiyorum. Ancak ne yazık ki, erkeklerin büyük bir çoğunluğu, kendilerine çok pahalıya malolan bu olumsuz durumu değiştirecek ciddi girişimlerde bulunmaya hevesli de görünmemektedirler. Tersine bu olumsuz durumdan gizlemeye gereksinim bile duymadıkları bir övünç payı bile çıkardıkları olmaktadır genelde...

Bu tür davranışların ardında kimi ilginç ideolojiler, öğretiler vardır... Örneğin, sosyal-darwinizm, biyologizm gibi ideolojiler, hem ırklar ve hem cinsler arasındaki ayrımı mutlaklaştırırlar ve erkeğin "erkekliliğini" Tanrı'nın emri olarak tabulaştırırlar... Yazık ki, Freudcu psikanaliz yöntemi de kadın ile erkek arasına kesin ve aşılması olanaksız bedensel ve psişik ayrıcalıklar koyar... Örneğin, Freud'a göre, erkeklerin biyolojik yapıları gereği, doğa-vergisi güçlü bir penisleri vardır. Ve bu, erkeklerin "erkekliklerinin" doğal temelini oluşturur. Kadınlarda ise penis eksikliği ile koşullu, dehşetli bir "penis özlemi" kompleksi vardır. Ve bu olgu, kadınların, tarihsel, toplumsal, kültürel, cinsel ve hatta moral zayıflıklarının, eksikliklerinin, yetmezliklerinin özünü koşullar ve bir tür, onların yazgılarını belirler...

Kültür dünyasına getirdiği pek çok anıtsal ve vazgeçilmez katkılarına karşın, Freud'un kadınlar ve "kadınlık" üzerine söylediklerini pratik yalanlamış-

tır... İlk kez, günlük yaşamın da kanıtlandığı gibi, Freud'un savlarının tersine, kadınların ne erkeklik ve ne de "penis özlemleri" sözkonusudur. Buna karşın, kadınlarda, ekonomik-kültürel özgürlük ve günlük yaşamın yeniden üretimine aktif katılma istemleri vardır. Özcesi, kadınların özlemleri, erkeklerin cinsel organlarına değil, onların şiddet yoluyla gasp ettikleri ekonomik kültürel güce yöneliktir...

Her iki cinsin de ekonomik ve de özellikle kültürel özgürlüklerine kavuşabildikleri toplumsal koşullarda, "doğal cinsel güç" gibi erkeklik fantazilerinin ve hatta çok kez sanrılanan yanılmalı düşüncelerinin ne denli gerçek dışı olduğunu en yakından gene en iyi erkekler bilirler... Örneğin, günlük yaşamın maddesel ve entelektüel özgürlüğüne katılan ve de özellikle kültürel gelişmesini orgazm olabilecek düzeye getirmiş kadınlar, hemen hemen istedikleri nicelik ve hite-likte cinsel ilişkide bulunabilme isteğine ve gücüne sahip oldukları halde, erkeklerin bu konuda (istemleri olsa bile) olağanüstü bir yetmezlik içinde oldukları açıktır.

Ve erkekler bu durumu bildikleri için de ellerinden geldiğince (devleti ve yasaları arklarına alıp) kadınların bu istek ve güçlerini engelleyebilmek için, onları evlerinde tutsak etmek ve kültüresüz bırakma gibi barbarca yöntemler uygulamışlardır...

Ancak, böylesi tüm davranışlar, erkekleri bir kez daha gülünç konumlara düşürmekten kurtaramamıştır. Engels'in de anımsattığı gibi, erkeklerin bu ilkel tavırları her zaman "ödüllendirilmiş" ve özellikle geçen yüzyılın gerçekçi burjuva romanlarının en son ve en güzel final bölümlerinde sıkça sergilendiği gibi, ortaya en küçük bir olanak çıktığında, "kadın sevgilisine, koca konumundaki erkek de boynuzlarına" kavuşmuştur...

Bu evrensel komediyi pek yakından bilen İslam Peygamberi Muhammed, hemen hemen hiç çocuğun gerçek babasının kesinlikle bilinmesinin mümkün olmayacağını bildiğinden, çok ileri görüşlü kimi önlemler almış; örneğin cenaze namazlarında "merhum"u anasının adıyla gömülmesini öngörmüştür...

Sonuç olarak, "erkeklik" savları, erkeklerin tüm yaşamlarını kahredici bir mücadele, çaresizlik ve yalnızlık içinde geçirmeye mahkum etmekte, güzelim ömürlerinin en azından 8-10 yıllarını ellerinden almakta ve konularını gündün güne komikleştirmektedir...

Buna karşın, tüm özgürlüklerini kazanmış, özellikle kültürel devrimini yapmış kadınlar ile sürdürülecek koşulsuz, yalansız, sürekli bir diyalog içinde "bizleşen" bir yaşam, belki biraz daha az "erkekçe", ama kesinlikle daha mutlu, çok daha uzun ömürlü ve çok çok daha insanca olacaktır.

Zum Tod von Erich Fried

Necile DELİCEOĞLU

*“Es ist lächerlich
sagt der Stolz
Es ist leichtsinnig
sagt die Vorsicht
Es ist unmöglich
sagt die Erfahrung
Es ist was es ist
sagt die Liebe”*

Ein Gedicht auf einem blauen Buchumschlag, meine erste Begegnung mit Erich Fried. Vorher hatte ich nur von ihm gehört, von Menschen, die mir wichtig waren, und war neugierig geworden.

Mit diesem blauen Gedichtband, meiner ersten Begegnung mit Erich Fried, lebte ich dann mehrere Monate in einer

innigen Beziehung. “Gedichte vom Zorn und von der Liebe” heißt das Buch, und ich fand dort meinen eigenen Zorn und meine Liebe wieder. Die Gedichte wurden zu meiner eigenen Sprache, mit der ich mich anderen gegenüber mitteilen konnte. Das Buch ist jetzt zerlesen und abgegriffen, von der ersten bis zur letzten Seite. Ich las auch die anderen Bücher von ihm. Durch seine Reden und Aufsätze lernte ich die Geschichte der Bundesrepublik von einer ganz anderen Seite kennen, von der Seite einer unbestechlichen Opposition und zugleich tief menschlicher Haltung gegen alles Unmenschliche das in diesem Land geschehen ist und geschieht: Er redete und schrieb gegen alle Wunden und Ver-

wundungen, die Menschen zugefügt werden, er schaffte Öffentlichkeit für die Ausgestoßenen, Stummen und Verfolgten. Für die Minderheiten wie Sinti und Roma, für die Toten des Vietnamkrieges, für die Ermordeten des Naziregimes und für die Motive der aus der Studentenbewegung hervorgegangenen Baader-Meinhof-Gruppe. Erich Fried war für mich die Entdeckung einer unbestechlichen moralischen Instanz, er machte mir selber Mut und Hoffnung einen aufrechten Gang zu gehen.

Zwischen mir und einigen Freunden entwickelte sich eine richtige Erich-Fried-Beziehung. Wir versuchten die Gedichte, die uns wichtig waren, ins Türkische zu übersetzen und wollten ihn auch persönlich kennenlernen.

Mein Sohn wurde eifersüchtig, schließlich begann er selbst Erich Fried zu lesen um meine neue Liebe zu verstehen.

Dann kam Erich Fried im Juni 1988 nach Mülheim und ich sah ihn zum zweiten Mal vor seiner Lesung.

Ich erschrak, als er da totkrank auf seinem Stuhl saß, mit dem Stock in der Hand, er konnte sich kaum bewegen. Um seinen Hals hing wie ein Hirtenbeutel ein Sack mit Flaschen und Medikamenten, die durch Schläuche in seinen Körper geleitet wurden. Er war sofort bereit für ein Interview am nächsten Tag.

Als Fried auf die Bühne kam, schien die Krankheit wie weggezaubert. Seine Stimme war klar und eindringlich, die Schläuche, die Schmerzen hatte er abgeschüttelt, weil Menschen da waren, denen er etwas vermitteln konnte. Am nächsten Tag saß ich ihm gegenüber in der Küche von Gerd Herholz, wieder war er der totkranke Mann, halb schlafend, betäubt von den Medikamenten.

Seine Betreuerin gab mir eine halbe Stunde Zeit für meine Fragen. Aber schon nach der ersten Frage wurde er wach und lebendig und erzählte über die erste Zeit seiner Emigration in allen Einzelheiten.

Ich glaube, es war für ihn etwas Besonderes mit jemandem zu sprechen, der auch ein Emigration erlebt hat, der von vielem ebenso betroffen ist, auch wenn meine Situation eine ganz andere war. Es war glücklich über die Fragen, die

Für Necile-Necile İçin

Als die Nachricht kam
daß er tot ist
haben viele an Dich gedacht
an Deine Liebe
Deine Begeisterung
Deine Leidenschaft
Wie Du ihn zu einem Teil
Deiner vielen Lieben
Begeisterungen
und Leidenschaften gemacht hast

Durch Dich habe ich ihn wiederentdeckt
war Stolz
daß wir auch einen haben
für unseren Stolz
Verzweifelt
habe ich Dich angerufen
morgens um sechs
als das Radio mich weckte
mit der Nachricht
Erich Fried ist tot

Agnes THORBECKE

ihm wohl bisher noch niemand gestellt hatte, er hörte nicht auf zu erzählen, über Gorbatschow, über die französische Revolution, über Israel, über die Psychoanalyse, über seine Krankheit. Es wurde ein langes Gespräch, das nach über zwei Stunden dann von seiner Betreuerin unterbrochen wurde.

Nun —fünf Monate später— hat ihn seine Krankheit besiegt. Ich lese noch einmal, was er über Krankheit und Tod zu mir gesagt hat und bin traurig und hoffnungsvoll.

*Bevor ich sterbe
noch einmal sprechen
von der Wärme des Lebens
damit doch einige wissen:
Es ist nicht warm
aber es könnte warm sein*

*Bevor ich sterbe
noch einmal sprechen
von Liebe
damit doch einige sagen:
Das gab es
Das muß es geben. Noch einmal spre-
chen
vom Glück der Hoffnung auf Glück
damit doch einige fragen:
Was war das
was war das
wann kommt es wieder?*

E.Fried

Was bleibt?

Viele weggebrannt
von Qualen der Zeit
von Qualen des eigenen Leibes —
was bleibt
scheint wenig

Da aber scheidet es sich:
Entweder Fertigkeit
das Glas noch zum Mund zu führen
den Unrat
rechtzeitig zu entfernen
die Lage im Bett zu finden
die die leidigen Schmerzen
minutenlang abhält
vielleicht sogar die Kunst
anzukämpfen
gegen den Krankheitsgeruch —
sonst nichts

Oder
zu sehen
und dann und wann zu verknüpfen
einer treibende
lange Gadenkenfäden
Strophen von Hölderlin
mit der Marseillaise
Sätze von Hegel und Marx
oder Bloch und Schönberg

mit dem Herbstwind herüber von nahen Wald
oder auch mit einigen von den Worten
die sie dem Juden
Jesus von Nazareth zugeschrieben haben

Dazwischen Bilder:
Rosa, Ulrike, Rudi,
Erzbischof Romero, Che, die Schatten
der Namenlosen

Rauch von Auschwitz
und Lichtschein von Hiroshima

Worte bleiben
Gefühle
Gedanken
Wissen und Angst
Zorn bleibt und Widerstand
und keine Ruhe
und Wünsche bleiben
auch einfache Wünsche für Menschen
(für sehr nahe und unbekannte)
und Hoffnung auf eine Zukunft

Einiges bleibt
nach einigem Bleiben
Die ganze Welt soll bleiben —

oder bleibt nichts?

Erich FRIED

Eine Erzählung

Das Glashaus

Sabahattin ALİ

Vor vielen Jahren lebten drei Freunde, die das Nichtstun mehr liebten als das Arbeiten. Eines Tages aber, hatten sie das Leben von heute auf morgen, von einem Ort aufgenommen von Fünfen weggejagt zu werden, satt. Andererseits hatten sie jedoch nicht die Absicht, im Schweiß ihres Angesichts Geld zu verdienen um mit dem Verdienten ehrlich zu leben. Sie dachten, ihre Hände seien nicht zur Arbeit geschaffen.

Eines Tages saßen sie nach langer Wanderung auf einem Hügel und betrachteten eine zu ihren Füßen liegende Großstadt mit seltsam bitteren Gefühlen: wie würden sie in diesem für sie völligfremden Ort wohl aufgenommen werden? Als sie so schwermütig meditierten, sprang einer von ihnen auf. Er hatte einen wunderbaren Gedanken:

„Hört!“ sagte er, „wir wollen in dieser Stadt ein Glashaus bauen; so leben wir bis ans Ende unseres Lebens in Reichtum und Beschaulichkeit.“

Was meinst du denn mit dem Glashaus?“ fragten die anderen.

„Kommt! Wir wollen keine Zeit verlieren. Ich erzähle euch alles unterwegs!“ sagte der Erste und fing an zu laufen; die anderen folgten ihm. Schnell wie die Vögel eilten sie den steilen Abhang hinunter und kamen an die Tore der Vorstadt.

Unterwegs erzählte der Anführer seinen Freunden, wie sie sich in der Stadt verhalten sollten..

Die Stadt, die sie nun erreichten, war die Hauptstadt des Landes. In diesem Land war das ganze Volk arbeitsam; jeder tat nach eigenem Gutdünken, was er konnte und lebte als sein eigener Herr in den Tag. Auf den Feldern, in den Läden arbeiteten die Leute emsig wie die Bienen; nach Bedarf tauschte er seine Waren mit denen des Nachbarn. Alle waren zufrieden. Sie lebten ohne Lärm ohne Krach, ohne Herrn, ohne Knecht bis ans Ende ihres Lebens. Leute, die sie selber ausgewählt hatten, schlichteten die kleinen Zwistigkeiten, ganz im Sinne der Ordnung ihrer Gesellschaft.

Als unsere Freunde anlangten, war der Wochen-Markt. Auf den Straßen lagen allerlei Getreidearten, handgewebte und andere Stoffe, Früchte, Eisenwaren und Kohlen haufenweise nebeneinander. Käufer und Verkäufer verhandelten ohne Mittelsmänner.

Die drei Freunde gingen gemächlich durch die Straßen, schauten sich die Umgebung mit verbundenen Augen an und schüttelten die Köpfe, wie sie sich vorher abgesprochen hatten. Sie äußerten sich ganz laut, so daß die Passanten sie hören konnten.

„O Gott, mein Gott! Was für ein sonderbares Land!“

Sie gingen durch die eine, dann durch die andere Straße und wiederholten mit Staunen den gleichen Satz. Nach einer Weile folgte ihnen eine Menge von Neugierigen: Was war denn so sonderbar in ihrem Lande? Was hatten die drei Freunde auszusetzen? —Endlich fand sich einer, der sich nicht mehr halten konnte. Er fragte den Einen: „Sagen Sie uns, bitte, worüber wundern Sie sich denn?“

Der Anführer der Gruppe sagte:

„Wo ist denn das Glashaus Eures Landes?“

„Was für ein Glashaus?“

Der Anführer wandte sich zu seinen Freunden:

„Solche Unwissenheit, mein Gott! Sie wissen nicht mal, was ein Glashaus ist! Kommt, wir wollen unserer Wege gehen. Man kann nicht in einem solchen Land länger bleiben.“

Die Leute wurden immer neugieriger und konnten sich nicht von den drei Freunden lassen. Nach ein paar Schritten stellten sie sich wieder vor sie:

„Los! Sprecht doch! Erzählt uns, was ihr mit eurem Glashaus meint. Wenn es unbedingt nötig ist, können wir uns vielleicht auch eins bauen.“

„Was heißt ‚unbedingt nötig‘? Wie kann eine Stadt ohne Glashaus, ein ganzes Land ohne Einwirkung eines Glashauses existieren? Kommt Freunde, wir gehen weg von hier!“

Die Leute, die sich versammelt hatten, hielten schnell Rat und kamen zu dem Schluß, daß sie auch ein Glashaus haben mußten.

Sie sagten:

„Warum soll uns etwas fehlen, was all die anderen Städte haben? Wenn es sein muß, bauen wir uns gemeinsam, ein solches.“

„Nein, o nein,“ sagte der Anführer der Gruppe, „es ist nicht so leicht, ein Glashaus zu bauen. Da muß man größere Geldausgaben machen, muß Materialien beschaffen, Arbeiter... Oh, nein! Laßt uns weiterziehen! Wir gehen in eine Stadt, wo schon ein Glashaus existiert.“

Aber das Volk ließ sie nicht ziehen. „Wir sorgen schon für alles. Wir wollen nicht hinter allen anderen zurückbleiben.“

Sie setzten sich hin und kalkultierten. Dann begann die Arbeit. Die drei Freunde übernahmen das Amt des Architekten. Es wurden Arbeiter und Fuhrleute aus dem Volk ausgesucht, diese begannen sogleich, zum größten Platz der Stadt Sand und Kohle zu tragen. Ein Teil der Leute brachte den Arbeitern Essen und Getränke für die Mahlzeiten. Mittlerweile war das Glas geschmolzen und alsbald die gläsernen Mauern errichtet. Als die Etage fertig war, zogen die drei Freunde ein und sprachen zum Volk:

„So, das Glashaus steht ungefähr da, Natürlich noch nicht ganz fertig und gar nicht dem Ansehen Eures Landes angemessen. Dies kann aber noch werden. Jetzt müssen wir es gut erhalten und sehen, wie wir vergrößern können. Ihr müßt noch

mehr Arbeiter herschaffen, für mehr Verpflegung sorgen. Eure Leute, die Ihr zum Regieren ausgewählt habt können nun gehen. Wir erreichten alle Arbeiten für Euch."

Das Volk freute sich, nun ein Glashaus zu besitzen und begann wieder an Nahrung und Kleidung zu sparen, um die Ausgaben der drei Mächtigen und ihrer Bedienten zu begleichen.

Bald kam eine neue Verordnung aus dem Glashaus. Wir müssen eine Etage aufstocken. Die Räume reichen für uns und für alle die Leute, die hier arbeiten, nicht aus."

Mit Sand beladen fuhren die Wagen wieder vor. Auch Nahrung brachte man den Herren und ihren Dienern im Haus, natürlich auch den Arbeitern, die an den Mauern mühselige Dienste leisteten; Rind- und Hammelfleisch, säckevoll Getreide, Obst und Gemüse in großen Mengen wurden herangeschafft.

Als die zweite Etage fertig war, suchten die drei Freunde unter dem Volk einige Leute aus, die ihre Befehle strikt ausführen würden. Sie bekamen Ämter und Räume in der zweiten Etage. Als diese merkten, wie schön es war, ohne Mühe ein süßes Leben führen zu können, glaubten sie an die Notwendigkeit des Glashauses und gaben sich alle erdenkliche Mühe, ihren Landsleuten dies glaubhaft zu machen.

Der zweiten Etage folgte die dritte, und dieser die vierte. Auf diese Weise wuchs das Glashaus in die Höhe, es berührte fast die Wolken. Und das Innere wurde voll und voller. Wer einmal, irgenwie einen Platz im Glashaus erwischte hatte, wollte nicht wieder hinaus. Im Gegenteil jeder versuchte, einen Platz im Glashaus zu ergattern.

Aber den Herrschaften und ihren Bediensteten im Glashaus dauernd Nahrung zu beschaffen, wurde dem Volk allmählich zuviel. Bemerkungen der Unzufriedenheit wurden laut und lauter.

Sie sagten: „Ein Glashaus! Das sei nötig! Na ja, unseretwegen! Wozu aber soviele Räume? Soviele Leute, die unverdientes Brot fressen?"

Der Anführer der Bande erklärte ihnen darauf, die Funktionen der einzelnen Zimmer:

„Seht!“ sagte er, „Dies ist mein Zimmer; hier sitze ich. Ihr wißt, ich bin das Haupt des Glashauses; ohne mich kann das Haus nicht weiterbestehen. Wenn ich nicht da war, war' auch kein Glashaus da! — In diesen Räumen leben meine nächsten Mitarbeiter.. Von so weitentfernten Ländern sind wir gekommen und haben euch ein Glashaus gegründet. Wenn wir es nicht verwalten, so könnte weder das Haus, noch das Volk weiterbestehen.“

„So sei's!“ sagte das Volk, „was machen aber diese vielen Faulenzer? Zum Beispiel, was macht dieser da, der in diesem Zimmer sitzt?"

„Oh der da? Er hat ein so wichtiges Amt: Er kontrolliert und schreibt die Namen der Artikel, die ihr liefert, in die Bücher ein. Wenn er nicht da wär, wie könntet Ihr wissen, wo die Sachen hingekommen sind? Das würde Euch doch nicht passen, nichtwahr?"

„Tja!. Und was macht der, in diesem Zimmer da?"

„Der ist hinter denen her, die sich weigern, Waren ins Haus zu liefern und trachtet nach denen, die nicht das Glück schätzen, ein Glashaus zu besitzen und eventuell etwas gegen das Haus im Schilde führen. Kann man so schlechte Menschen frei herum laufen lassen?"

„Was macht er da?"

„Er führt Buch über die Leute, die ein-und ausgehen.“

„Na ja, so sei es! Was macht nun der?"

„Der pflegt die Räume des Hauses. Macht sauber!"

Das Volk bekam auf jede Frage die gehörige Antwort und glaubte an die Notwendigkeit all dieser Taugenichtse, die müßig in den Zimmern saßen; der eine war Ober-Lichtanzünder, der andere Ober-Bettanmacher, die einen waren Gehilfen, die anderen Handlanger der Gehilfen. Selbstverständlich ist es doch, wenn ein Glashaus da ist, müssen auch Verwalter sein, dann — natürlich — auch die Helfer der Verwalter und ihre Bediensteten...

Die Bewohner des Hauses aber hatten sich dermaßen vermehrt, daß die Besorgung ihrer Nahrung mit der Zeit für das Volk unmöglich wurde. So kamen Leute vom Glashaus und holten sich die Nahrung und Kleidung des Volkes mit Gewalt. Wenn einige sich weigerten, etwas zu geben, wurden sie ins Haus geschleppt und in den Keller gesperrt.

Das Volk konnte sich nicht vor den Geistern retten, die es selber gerufen hatte. Denn Leute vom Haus hatten unter dem Volk des Gerücht verbreitet, daß keine Kraft der Welt das Haus zerstören könne. Das gutgläubige Volk mußte das hinnehmen, wer es nicht glaubte, wurde durch Druck oder List zum Schweigen gebracht.

Je mehr sie bekamen, desto mehr verlangten die habgierigen Herren vom Glashaus. Ihre Wünsche kannten keine Grenzen... Die drei Obersteher waren von Geburt an Faulpelze, die Leute vom Ort andererseits, die sich zu ihnen gesellt hatten, hatten in den langen Jahren das Arbeiten verlernt. Sie kümmerten sich nur um häusliche Angelegenheiten, erledigten die Geschäfte und beseitigten eifrig all die Anlässe die eventuell die drei Häuptlinge hatten verärgern können. Leute vom Glashaus dachten nicht im mindesten daran, für das Volk etwas zu tun. Nicht mal soviel kümmerten sie sich darum, wie der Bauer sich um seine Kühe und Hunde kümmert.

Das Volk gab alles hin, was es mit Mühe für sich und seine Familie erworben hatte. Denn es hatte Angst vor Greuelthaten.

Ich kann es nicht sagen

Kannst du das Weinen hören
In meinen Versen,
Kannst du meine Tränen berühren
Mit deinen Händen?

Ich wußte nicht, daß die Lieder so schön
Die Wörter so unzulänglich sind,
Bevor ich dieser Leidenschaft verfiel.

Es gibt einen Ort, ich weiß
Es ist möglich, alles zu sagen;
Bin nicht weit davon entfernt, ich fühl'es:
Ich kann'es nur nicht sagen.

Orhan VELİ

Cev.: Melahat TOGAR

Die Leute vom Glashaus aber dachten nicht im mindesten daran für das gute Volk etwas zu tun. Nicht mal soviel kümmern sie sich darum, wie der Bauer sich um seine Kühe und Hunde kümmert.

Bald aber kam der Tag, an dem es überhaupt nichts mehr zu geben hatte. Denn nach der letzten Order aus dem Glashaus hatte es auch die letzten Schafe abgeben müssen.

Die Menschen hatten sich vor dem Glashaus versammelt; nachdem sie ihre Abgaben gemacht hatten, wollten sie mit Jammer und Schimpfworten den Platz verlassen.

Der Anführer der Bande aber hatte die Empörung des ausgehungerten Volkes gemerkt; er wußte auch, daß es nun wirklich das Letzte gegeben hatte und keine Angst mehr vor ihnen hatte; er stieg hinaus auf den Balkon des Hauses und sprach mit einschmeichelnder Stimme:

„Oh mein Volk,“ sagte er „Ihr habt viel geopfert, viel gelitten, dafür aber besitzt ihr nun ein Kristallhaus, welches von Freund und Feind bewundert wird. Neben dem Glanz und Prunk eines Glashauses, was sind schon ein paar Säcke Getreide, ein paar Rinder? Wir arbeiten für Euer Wohlsein. Wir haben heute nicht das ganze Fleisch der Schafe aufgegessen, das Ihr abgeben habt. Wir haben es nicht fertig gebracht, alles allein zu verzehren, einen Teil davon bekommt Ihr nun. Die Köpfe der Tiere sollen unter Euch verteilt werden!“

Mehrere Diener kamen aus dem Haus und verteilten die Köpfe der Tiere, die vor Kurzem lebendig abgegeben und nun geschlachtet, vom Fell getrennt, gesäubert und zum Rösten vorbereitet worden waren.

Als sich die Leute mit den Köpfen entfernen wollten, sah sich einer von ihnen den Kopf an und rief staunend ganz laut: „Aber seht, meine Freunde! Man hat dem Kopf das Hirn weggenommen!“

Den Anführer rief vom Balkon aus:

„Ja, ja, wir haben es weggenommen! Was braucht Ihr das Hirn? Ihr könnt es nicht zubereiten, es war schade dafür!“

Ein anderer rief:

„Auch keine Zunge drin!“

Der Anführer:

„Ihr braucht doch die Zunge nicht! Ihr versteht nicht, sie zu verzehren!“

Ein anderer rief von Neuem:

„Auch die Augen hat man weggenommen!“

Von Balkon herab sprach der Anführer:

„Auch von ihrem Gebrauch versteht Ihr nichts! Ihr könnt darauf verzichten!“

Als die Menge sich mit ihren Köpfen ohne Hirn, ohne Zunge, ohne Augen entfernen wollte, rief einer, der seines armseligen Lebens überdrüssig war:

„Ich verzichte auf so einen Kopf!“

Er faßte den Kopf an beiden Hörnern und schleuderte ihn mit aller Kraft gegen das Glashaus. Da geschah aber etwas, was all die Leute in großes Staunen setzte. Der Kopf stieß an, die Köpfe hintereinander an das Haus zu werfen. Im Nu war das Haus niedergerissen, die Insassen bleiben unter den Scherben begraben, nur fünf oder zehn Menschen, die in der Nähe der Tür gestanden hatten, konnten ihr Leben retten..

Abbruchteile wurden schnell weggeschafft, das Volk merkte mit Genugtuung, daß man auch ohne Glashaus gut leben konnte und kehrte schnell zu seinem alten Leben zurück. Die Arbeiten für das allgemeine Wohl der Stadtbewohner wurden wieder von jenen Leuten aus geführt, die das Volk selber gewählt hatte. Es dauerte ein ganze Weile, bis sie die schlimmen Erinnerungen an das Glashaus aus dem Gedächtnis gelöscht hatten. Wenn die Alten ihren Kindern davon erzählten, vergaßen sie nie, ihnen folgenden Rat zu geben:

„Nie sollt ihr Euch ein Glashaus bauen. sollte es aber vorkommen, daß ein Glashaus über Euch gebaut wird, glaubt ja nicht, daß es unzerstörbar sei. Ein paar Köpfe hingeworfen, genügen, das Wichtigste in Scherben fallen zu lassen.“

Übersetzerin: M. TOGAR

(Yaprak için)

Aşkımız Karanfilli Olsun

uzun bir pazartestin en sonundaydık... yaz değildi
mavisi yağmalanmış bir gökyüzüydü gecenin tek çirkinliği
matewsky'den bir şiir okuyacak kadar umudumuz vardı yine de
sen çünkü, vallahi sinema yıldızı değil
aritmetik bilmeyen gezgin bir karyıldızıydın biraz
sakallarımda kuş besliyorsam bunun içindi

— bi futuraf da benimle çektirir misin abla
elimi de omuzuna koyayım şöyle izin olursa

esmer bir palyaço hüznüydü yüzündeki, o hüznü sevdim
inanmadığı şeyler anlatıyordu, saçları kirli
ve ölümsüz intiharıyla yaşıyormuş gibi yapan bir adam
noktadan sonra gülüşün kanıyordu narin bir gül yaprağında
sigaramı gülle yakıyorsam bunun içindi

— Son filmi üç kere gördüm müthiştin abla
ama öpüşmeyecektin o artiz bozuntusuyla
ah, sızladı yüreğim kıskançlıktan
tutulmuş gibi bir asit yağmuruna

örselenmiş çocuk gözleriyim ülkesiz bir ömrün bakışında
yalnızım, rakılıyım, haylazım... şart olsun hepsi katıksızdır
ben ki, ellerim ve içimin hiç büyümeyen çocuğu olmasa

konuşmam şarkılı yarınlar, şiire ve aşka dair
şimdi çürük armut kokan istasyonlarda her gece
gecikmiş bir yolcu gibi kalıyorsam bunun içindir

— öyle bir filmde oyna ki abla
SON yazısı düşmesin perdeye
'BİTMEDİ YENİ BAŞLIYOR'
ve ne zaman aklımıza gelse
ömrümüz külhan
aşkımız karanfilli olsun

Kemal ERDOĞAN
aralık 88

On Kuruşa Bir Dünya

Aydın KARAHASAN

Gelişme sürecinin diyalektiğini anlatması bakımından Turgeniev'in çok sevilen romanlarından biri de *Babalar ve Oğullar* adlı olanıdır. Birkaç kez dilimize çevrilen bu romanın Türkçesini Hasan Ali Ediz'in çevirisinden okuyalı yıllar oluyor. Geçenlerde sevdiğim romanların sayfalarını karıştırırken Babalar ve Oğullar'da Bazarov'un Anna ile yaptığı tartışmada şu satırların altını çizmişim. Bazarov: "Sanatın bana ne gereği var?" diye sorar. Anna: "Hiç değilse insanları tanımayı bilmek, onları incelemek için gereklidir" diye yanıtlamasına Bazarov gülerken şöyle karşılık verir: "Bunun için hayat tecrübesi yeterli.. Sonra ayrı ayrı herkesi incelemek zahmete değmez. İnsanların bütün organları birbirine benzediği gibi kendileri de birbirine benzer. İnsanlar ağaç gibidir. Bir çam ağacını incelediğin zaman bütün çam ormanını inceledin demektir."

İnsanlarla ağaçlar arasındaki bu ilişkiyi kurması Bazarov'un aklına her halde çevresindeki insanlara bakış açısından ileri geliyor. Onların yeknesak yaşamları, davranış ve düşünce biçimlerinin geleneksel kurallara bağlı olarak belirmesi böyle bir gözleme götürmüş olabilir Bazarov'u. İnsanlarla ağaçlar arasındaki ilişkileri biz de Türkçede çeşitli söz ve deyimlerle yansıtırız. Yolda gelişigüzel tosladığımız birine kabahati yükler:

— Önüne baksana meşe odunu!.. diye öfkeleniriz. Uzun boylu birine de,

— Maşallah, kavak gibi boyu var, derken uzunca boylu kadınlar için "selvi boylu" deyimini yakıştırırız. İri yarı bir adamı çam yarmasına benzetirken akli dengesi bozuklara "tahtası eksik", kafası çalışmayanlara da "odun kafalı" dediğimiz çok olmuştur. Kaba saba kimselelere de "kütük gibi herif" diyenler yok mudur? Türkiye'de bir dönemin başbakanı "İstersem odunu milletvekili seçtiririm" demişti de o dönem milletvekilleri 27 Mayıs'tan sonra Yassıada'da yargılanırlarken duruşmaları izlemek için mahkeme salonuna gelenler bu kimseleri görünce "acaba odun deposuna mı geldik?" diye tereddüt etmişlerdi.

Bunları durup dururken anımsadım. Turgeniev'in "Babalar ve Oğullar"ından ağaçlar ve odunlara gelişimin nedeni şundan: Mehmet Barlas Tercüman'a başyazar olmuş. Benim ne üstüme vazife kimin hangi gazeteye başyazar olması değil mi? Gücü yeten başa da, başaldı da güreşir. Ama öyle değil. Bir dö-

nem Cumhuriyet gazetesinin dış politika yazarı bugün Tercüman'ın başyazarı olursa Türk aydını üstüne eni-konu düşünmek, Türk aydınının sorumluluk anlayışını iyice irdelemek gerekecek demektir. Yalçın Küçük'ün o güzel deyişiyle "Türk aydını başıyla yürüyor, ayaklarıyla düşünüyor" mu yoksa?

Bazan direnme, bazan gerileme, yalnızlık, küskünlük, cesaret, korkaklık, umut, hayal kırıklığı, devrimcilik, ihtilâlcilik, tepeden inmecilik, bazan da tepeden inenlerin hedef tahtası, bazan kaçak, zaman zaman da dönem, ama çoğunluk yenik... Cumhuriyet gazetesi yazarı Yalçın Doğan böyle özetliyor Türk aydınının yazgısını. Genel çizgileriyle işte Türk aydını budur demeye getiriyor.

Türkiye'de insan hakları paspas gibi çiğnenirken namuslu bir-iki köşe yazarı ile bir avuç aydının dışında kimsenin kılı kıpırdamıyor.

Bayar-Menderes ikilisinin demokrasi anlayışı değil solculuğa, müzik notalarındaki sol anahtarına bile karşıydı.

Hey gidi dünya! İnsan yaşadıkça neler görüyor. Daha neler de göreceğiz. Sabahattin Ali'nin o kötü şiirlerindeki en güzel mısrası gibi: "Görececek günler var daha..." Hele yaşamakta biraz daha ayak direyelim, neler göreceğiz...

Cemil Sait Barlas'ın oğlu Mehmet Barlas'ın Tercüman'ın başyazarı olacağı insanın aklına gelir miydi? İnsan sürekli bir gelişme içindedir değil mi? Bu dünya başlangıçta böyle miydi? İnsanın insanlaşması kolay mı oldu? Sürekli devinim ile değişim insanı bugünkü durumuna getirmedi mi? Nazım Hikmet:

Ben babamdan ileri

Doğacak çocuğumdan geriyim...

derken insanlığın bu sürekli gelişimini vurgulamak istemiyor muydu? Bir zamanlar Cumhuriyet gazetesinin dış politika yazarı, daha sonra Milliyet'in başyazarı, daha daha sonra Güneş'in yazarı, şimdi de Tercüman'ın başyazarı... İyi mi?

Rahmetli Cemil Sait Barlas'ın mavi başlıklı şimdi koleksiyonumda duran "Pazar Postası"ndaki Menderes hükümetine karşı o zehir zemberek ilerici yazılarını anımsadıkça Mehmet Barlas'ın

değil doğacak çocuğundan, babasından, belki de dedesinden bile ne kadar geride kaldığı görülmektedir. Cemil Sait Barlas'ın 1957'lerin Pazar Postası'ndaki başyazarları ne çarpıcı, ne düşündürücü idi. Daha İsmet Paşa "Ben kırk yıllık solcuym" diyerek ortanın solunu ortaya atmadan önce Cemil Sait "Kurtuluş Yolu Solculuktur" diye başyazarlar yazardı. O dönemlerde değil öyle yazılar yazmak, o tür yazıları okumak bile yürek isterdi. Bayar-Menderes ikilisinin demokrasi anlayışı değil solculuğa, müzik notalarındaki sol anahtarına bile karşıydı. Katiyen abartmıyorum. Kübist bir netürmortta bulunan sol anahtarı orağa benziyor diye ressam bir arkadaşımızın tablosu 1957 yılında İstanbul'daki şehir galerisinden vali Fahretin Kerim Gökay'ın emriyle indirilmişti. Solcuların nefes alışlarını dinlerler, kalp ve nabız atışlarını kontrol ederler, osuruklarını bile koklardı. İşte böyle bir dönemin yürekli, ilerici, aydın bir yazarıydı Cemil Sait Barlas. Bir ara Diyarbakır'a mı, Gaziantep'e mi bir Doğu gezisine çıkmıştı da Menderes tutuklatmıştı onu. Aylarca suçsuz tutuklu kalmıştı Cemil Sait. CHP'nin iktidardan düşmeden önceki son yıllarında Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı da yapmıştı. Kısaca her yönüyle çağdaş bir insandı. Hasan Ali Yücel'den sonra en saygı duyduğum CHP'li o idi. Öteki CHP'liler hep cılk çıkmıştı. "Kalbimi yarsanız içinden altı ok çıkar" diyen CHP'nin tarım bakanı Cavit Oral sonra Menderes'in bakanı olmuştu. İ.İ-nönü'ye,

Bir dağ başısın ak saçın altında bulutlar Çizmenle çizilmiştir aşılmaz bu hudutlar

diye övgüler yazan Yusuf Ziya Ortaç ile gene İ.İ-nönü'ye övgü şiirleri düzen Orhan Seyfi Orhon'lar hep yan çizmişler, Menderes'ten ulufe alabilmek için hep onun etrafında toplanmışlardı. Vaktiyle Neyzen Tevfik dönemler için sert mi sert hicviyeler yazardı. Ahmet Emin Yalman için yazdığı hicviyelerden biri şöyleydi:

Şu habis dönmedolap Ahmet Emin Ehli namusa çamur atmadadır Ne ettiba ne hukuk eyledi kâr Vatanı on kuruşa satmadadır.

Yalman o zaman Vatan gazetesinin başyazarıydı. Günlük gazeteler de on kuruşa satılırdı. Yaa... Bizim kuşak günlük gazetelerin on kuruş olduğu dönemleri bilir. Sonra on beş, daha sonra yirmi beş kuruşa çıkmıştı gazete fiyatları. Simit fiyatları da beş kuruştan on kuruşa...

Enflasyon lâfını ilk o zamanlar duymuş-tuk. Muhalefet enflasyon diye bağır-dık-ça, halk yeni duyduğu bu sözcüğü bir türlü doğru düzgün söyleyemez “enfiki-lasyon da ne ola ki?” diye bir bilene so-rardı. O zamanlar üç-beş bin nüfuslu olan, çocukluğumuzla gençliğimizin geçtiği küçücük Kilimli kasabasında günlük gazetelerle, haftalık, aylık dergi-ler satan yanyana iki gazete bayii vardı. Üç-beş kitap ta olurdu raflarda. Bu bayi-lerin biri DP’li, öbürü CHP’li idi. Zaten kahvecilerden berberlere, bakkallardan fırıncılara kadar tüm küçük esnaf iki kampa bölünmüştü küçük kasabalarda. 12 Eylülcülerin çok özlediği iki partili bir sistemdi o dönemin lâfta demokrasisi. Bir de yarım bile değil, başında Osman Bölükbaşı’nın bulunduğu Millet Partisi diye çeyrek bir parti daha vardı ki, çoluk çocukla esnaf takımı Bölükbaşı’nın fik-ralarını dinlemek için giderdi propagan-da meydanlarına; yani bir esamesi okunmazdı bu partinin. Gene de Men-deres hükümeti bir punduna getirip ka-pattırılmıştı bu partiyi. Pek ciddiye alın-madığını Bölükbaşı da farketmiş olacaktı ki, bir gün “Beni dinleyip alkışlıyorsu-nuz, oya gelince öteki partiye veriyorsu-nuz” deyivermişti.

Gazetelerin on kuruşa satıldığı o dö-nemde Fuat Bultan’la bayilerden birine girmiştik. Fuat on kuruşu uzatıp “Ver bir Vatan” deyince, yanda duran biri “On kuruşa Vatan alınır mı?” diye sitem etmiş, Fuat da, “Vazgeçtim on kuruşluk Vatan’dan, öyleyse on kuruşa Dünya ver” demişti de gülüşmüştük. Tanıdığımı-z işçilerin en aydını, en uyanığı olan duvarcı ustası rahmetli Mustafa Osma-noğlu, “Ahmet Emin on kuruşa vatani satıyor da biz niye on kuruş verip alma-yalım?” demişti. Şimdi günlük gazetele-rin beş yüz lira olduğu bir dönemde bu anıları anlatmak genç kuşaklar üzerinde ne gibi duygular uyandırır acaba? Evet, Türkiye nurlu ufuklar, böyyük Türki-yaa, çağ atıyoruz lâflarıyla gele gele enf-lasyonda bu noktaya gelip dayandı. Ne yaparsınız? Devran böyle işte! Ya bir adım ileri gitmeyip Mevlevi dervishi gibi olduğun yerde döneceksin, ya da köşeyi döneceksin. Başka bir dönüş biçimi yok bizim gibi ülkelerde. Ha bir de yıllar sü-ren sürgünden sonra yurda dönüş var, zından ile işkenceyi göze alırsan... Dön-me derken insan çağrışımlara kapılıyor. Rahmetli gazetecilerden Burhan Felek te bir gazeteden öbürüne geçince hiciv sairlerinden biri, galiba Neyzen:

*Pek rengine aldanma felek eski felektir
Zira feleğin meşrebi nasazı dönektir*

demişti. Gerçi Burhan Felek düşüncelerinden öyle büyük dönüşler yapan bir kimse değildi ama hicivcilerin iğnelerini hoşgörüyü karşılardı. Bilindiği gibi “fe-lek” sözcüğü gök kubbe anlamında sık-ça kullanılır bizim eski edebiyatımızda. Sınıfsal açıdan sömürüldüğünün, hor-lanmışının, itilip kakıldığının farkında olmayan bilincsiz halk yığınları silleyi hep felekten yediğini sanır. Halk edebi-

yatı ile Divan edebiyatında feleğin sıkça geçmesi, bir çeşit kadercilik anlamında kullanılması o tür edebiyatın düşünce-den çok duyguya, daha doğrusu duygusallığa dayanmasından ileri gelmektedir. Halk yığınları da onun için “Of, of!.. kambur felek...” diye yakınır. “Kimine kavun yedirir kimine kelek.. Kimine kürk giydirir, kimine yelek, kimine tef çaldırır, kimine dümbelek..” diye sitem eder feleğe.

Türkiye’de insan hakları paspas gibi çiğnenirken namuslu bir-iki köşe yazarı ile bir avuç aydının dışında kimsenin kılı kıpırdamıyor. Lotoryacı boyalı basın ise tıss!.. Gerçek gazetecilik dışında her tür-lü holding patronluğu yapan bu tür bo-yalı basından daha fazlasını beklemek belki fazla safdillik olurdu. Bu tür bası-nın ara sıra mevcut yönetimlere yalancı pehlivanlar gibi nara atıp muhalefet edi-yor görünmeleri insan haklarına falan inandıklarından değil, satışlarının düş-me korkusundan ileri gelmektedir. On-lar da bilirler hükümet yanlısı gazetele-rin okunmadığını. Patron karlılarının bile kocalarının sahibi oldukları gazete-lerde yazamaları ancak bizim alatur-ka arabesk karışımı hür teşebbüs(!) yanlısı basında görülmektedir. Bu bası-

Basın değil yasalara karşı, kendi içinde bile özgür ve serbest değildir.

nın içinde çalışanlar bilir. Benim de eski gazeteci Vural Vahit’le beraber bir yıl kadar Dünya gazetesinde çalışmışlığım olduğu için “basın âlemi”nin girdisini çıktısını eski deneyimli gazeteciler kadar değilse bile bir parça öğrendim. Bizde basın işletmeleri aslında aile şirketlerinin elindedir. Türkiye’de yayınlanan gazete ve dergilerin yüzde 90’ı üç-beş aile ile iki-üç tröstün kesin kontrolü altındadır. Bütün kapitalist ve kapitalist bozuntusu ülkelerde bu durum aşağı yukarı aynıdır. Hükümetlerin de bu durum hoşlarına gittiğinden onlara istisnai imtiyazlar vere-rerek böylesine holdingleşme ve tröstleşmeyi desteklerler. Bu nedenle gazete-cilik ve yazarlık mesleği Türkiye gibi ül-kelerde gittikçe zorlaşmaktadır. Geçimi gazetecilikle sağlamak zorunda olan namuslu kalem erbabı bile çeşitli baskılar altında çalışmak zorundadır. İlk güçlüğ önce kendi patronundan gelir. Bu yüzden çamaşır değiştirir gibi gazete değiştirmek zorunda kalan yazarlar vardır. Bazan erdemlik ilkesini bir yana bırakıp ta patronun arzusuna uygun yazmaktan çekinmeyen, bir gün ak dediğine öbür gün kara diyen köşe yazar-ları çok görülmüştür. Biçimsel olarak sık sık basının hür olduğu, fikir işçilerinin istediklerini yazabilecekleri boş yere söy-lenip durur. Basın değil yasalara karşı, kendi içinde bile özgür ve serbest değildir. Kimse patronun arzusu hilafına yazı yazamaz, yorum yapamaz, haberleri de-

ğerlendiremez, olayları işleyemez. Bu-nun en yakın örneği Mehmet Ali Birand’ın hassas bir konuya el atmasından ötü-rü doğan sonuçlardır. Daha bunun gibi pek çok tabu konular ya hükümetlerin, ya askeri konseylerin, ya patronların, daha da olmazsa kamuoyunun baskıları ile yazılamamaktadır. Türkiye’de bugün işlenmesi, araştırılması, analiz edilmesi gereken üç önemli konu vardır ki, gün-lük basını tabu olmakta devam etmekte-dir. Bunlardan birincisi askersel, öteki dinsel, üçüncüsü ise cinsel konu-lardır. Bir-iki haftalık derginin bu gibi tabulara zaman zaman cesaretle el atma-ları basın özgürlüğünden çok o kişilerin yürekliliğinden ileri gelmektedir. Bu ko-nulara el atanların çoğu ateşle oynadık-larının farkındadır. Son aylarda kalemleri ellerinden alınan gazeteciler bulun-duğu gibi mesleki faaliyetleri önlenenler de vardır; daha da direnenlerin işlerine son verilir. Hele bu boyalı basının yurt dışındaki baskısında yazanlar, ya da yazmasına izin verilenler belirli konuları işlemek zorundadırlar. Ya buradaki işçi-lerimizin dövizleri nasıl daha iyi değeri-lendirilmeli, ya da Alman eğitim olanak-larından nasıl daha fazla yararlanmalı gibi Türkdanış’ın WDR Türkçe yayınla-rında yirmi yıldan beri anlattığı konuları işlemekten öteye gidemezler. Ne Türki-ye’de ayaklar altına alınan insan hakla-rından, ne cezaevlerindeki açlık grevle-rinden, ne ayyuka çıkan işkencelerden tek satır söz edemezler. Ülkemizdeki in-san hakları konusuna tek satır değinme-yen ya da değinemeyen köşe yazarları; yeni evli karısına oturma izni alamayan birinin durumu sözkonusu olunca insan hakları savunuculuğunun şampiyonu kesilirler. Tarih boyunca yazar her şey-den önce onur savaşı veren insandır. Şu-nu yazarsam filanca ne der, bunu yazsam fişmekân ne söyler, öbür konuya değinirsem Türkiye’ye izne gidemem diye düşünmez gerçek yazar. “Söyledikle-rinizin hiç birini kabul etmiyorum, ama bunları söyleme hakkınızı ölünceye kadar savunacağım” diyen düşünürün gör-üşünü benimsemeyen kimselerin yazar-lıkla içtenlikli olabileceği söylenebilir mi? Onun için tarih boyunca kükrer gibi yazan yazarlar da vardır, havlar gibi yazanlar da.. Onun için halk kendi yazarını buldukça uyanır, bulamadıkça uyur. Onun için yazarın iyisi yazmakla mutlu, kötüsü kazanmakla mutludur. Onun için yazdıklarına yüreğini koymayan ya-zar kandırır da doyurmaz, seslense de uyarmaz. Onun için Sabahattin Eyüboğ-lu’nun dediği gibi “Okumazların okur-lardan çok olduğu bir ülkede gerçek ya-zar ya hapiste olur, ya gurbette, ya da başı dertte.” Onun için kalemini kılıç gibi kullanan yazar da vardır, kuyruk gibi sallayan da...

Not: Sayın Hamza Turan, mektubunuz için çok teşekkür ederim. Sizin de değin-düğünüz “Halk Edebiyatı ile Pir Sultan Abdal” konusunu ayrıca ileride ele almayı düşünüyorum.

Ahundzade Kimdir?

Yücel FEYZİOĞLU

Mirza Fetali Ahundzade, sanatsal, sosyal, felsefi yaratıcılığı ile Azerbaycan edebiyatında ve sosyal felsefi düşünüşünde dönüştürücü bir düşünür ve büyük bir yazardır. Ülkesinde dramaturgun, gerçekçi yazının, eleştirinin, materyalist estetiğin, özgürlük düşüncelerinin temellerini atan çok önemli bir kişiliktir. Bu kişiliğin oluşmasında Antik Yunan, Rus ve Batı Avrupa yazınının etkisi büyük olmuştur.

Farsça, Arapça ve Rusça'yı çok iyi bilen yazar bu dillerden çeviriler yapmış ve bu dillerde şiirler, makaleler kaleme almış, kendi dram yapıtlarını da Rusça'ya kendisi çevirmiştir.

1812 yılında Azerbaycan'ın Şeki kentinde doğan Mirza Fetali Ahundzade büyük bir toprak beyinin oğludur. Ancak onu annesinin amcası *Ahund Elesker* büyütüştür. Ahundzade soyadı buradan gelir. *AHUND* şiirlerin dini liderine verilen addır. Ahund Elesker onu din adamı yapmak için yetiştirir. 1832'de hac için Mekke'ye giderken Mirza Fetali'yi Gence Medresesine getirerek mantık ve fıkıh dersleri alması için orada bırakır. Medresenin bir odasında bir şair oturmaktadır: Mirza Şafi Vazeh'dir adı. Bu şairle tanışan Mirza Fetali'ye bir gün şair:

- Bu dersleri alıp da ne olacaksın? diye sorar.
- Din adamı olmak istiyorum.
- Demek riyakâr ve şarlatan olmak istiyorsun, der şair.

İşte bu sözler onun yaşamını yönlendirir. Şeki'ye dönünce Ahund Elesker'e din adamı olmayacağını kesin bir dille açıklar. Anlayışla karşılar o. Bir Rus okuluna yazdırır. Yaşı büyük olduğu için ancak bir yıl okuyabilir. 1834'de Ahund Elesker onu Tiflis'e götürerek Çar'ın Tiflis Genel Valisi'nden çevirmen olarak almasını rica eder. Mirza Fetali böylece Tiflis'e yerleşmiş olur. 1836-40 yılları arasında Azerice Farsça dersler de veren Mirza Fetali yaratıcı çalışmasına Tiflis'de başlar. Daha o zamandan ekonomik, sosyal, düşünsel yönden gelişmiş, aydın çevresi bol olan büyük bir şehirdir Tiflis. Kafkas dağlarını yararak gelen, geldiği yerlere bereket dağıtan Kura ırmağının kıyısına kurulmuş, yüce dağlarla çevrili, efsaneler, destanlar diyarı olan bu şehir onu derinden etkiler. Ekonomik, sosyal farklılıkları, çelişkileri burada kavrar. Mutlakiyete karşı nef-

reti burada olgunlaşır. Tiflis'e gelen bilimadamları, aydınlar ve politikacılarla tanışır, onlar arasından dostlar edinir. 1851 yılında Rus Coğrafya Kurumu üyeliğine seçilir. Kafkas Arkeoloji Komisyonu'nda etkin görev alır. Rus, Gürcü, Ermeni, Azeri çevresi oldukça genişler. Puşkin'i, Molière'i, Gogol'u, Shakespeare'i, Voltaire'i, Rousseau ve daha nice yazarların kitaplarını okur. 1850'den itibaren komedilerini yazmaya başlar. Feodalizmi, geriliği, cehaleti, fanatizmi alaya alır. Bunlar Azeri dilinde yaratılan ilk oyunlar olmasına karşın estetik ve sanatsal değeri büyük olan yapıtlardır, yarattığı tipler yıllarca canlı kalmıştır. 1859 yılından başlayarak oyunları Doğu ve Batı dillerine çevrilerle yayınlanır. Ayrıca şiir ve uzun öyküler, eleştiriler de yazan Ahundzade Türkçe dilli halkların Arap alfabesini bırakarak Latin harflerini kullanmasını ilk savunan yazardır.

Ve Azerilerin ilk devrimci demokrasi olan Ahundzade, devlet despotizminin, dini fanatizmin insan özgürlüğünü, yaratıcı düşüncüyü yok ettiğini dile getir-

miş, buna karşı mücadele vermek gerektiğini vurgulamıştır. Osmanlıda Namık Kemal neyse, o da Kafkasya'da odur. Ancak o bir adım ileri giderek ateist olmuştur.

“...Müslüman Doğu'nun köhnemiş adet ve gelenekleri insan aklını paslandırmış, onları çağdaş uygarlığın kervanından Çin Seddi ile ayırarak, dünya uygar ilişkilerinden uzaklaştırmış, sonuçta müslüman halklar, bilime ve sanata sahip olamamıştır...” diyor ve ekliyordu: “...Ben tefekkür sahiplerinin gözünü açmak, filozoflarımızın, bilginlerimizin esarete olan fikirlerini özgür kılmak istiyorum. Ve siz biliyorsunuz ki ben hiç bir dine inanmıyorum...”

10 Mart 1878'de öldüğünde mollalar cenazesini kaldırmayı reddeder, cenaze töreni yasaklanır ve Çarlık polisi evinin altını üstüne getirir.

Mirza Fetali Ahundzade hem Azerbaycan hem de Doğu halkları için hâlâ öncü nitelikte büyük bir insandır. selam olsun onun kalıtını canlı tutanlara. ●

Rubai

—Mirza Feth Ali Ahundzade'nin anısına—

Hayatta durdurak olmadı terakkiye,
Bu bir akıştı ki sürececek ilanihaye.
Bütün ömrü bu gerçeğe hizmetle geçti;
Aşkolsun Ahundzade Feth Ali'ye!

Baku/29 Ekim 1988

Rubai

—Azerbaycan'dan ayrılırken—

Bir elmanın yarısı siz, yarısı biz,
Bir anadan doğmuş iki kardeş gibiyiz;
Allah, bizi birbirimizden ayırmasın,
Hep birbirine bağlı kalsın yüreklerimiz!

Baku/1 Kasım 1988

Server TANILLI

Almanya'da Bir Yıl

Pertev Naili BORATAV

Ünlü bir yazar "Kişiye kim olduğu sorulduğunda... nüfus kağıdını, pasaportunu, belge diye gösterir, bir halka kim olduğu sorulunca, halk da bir nüfus kağıdı gibi bilginlerini, yazarlarını, sanatçılarını... gösterir..." demiş. Sözlerin haklılığını tartışmak yersiz.

Ülkemizin yüzakı uluslararası üne sahip halkbilimi uzmanı Prof. Pertev Naili Boratav F. Almanya'ya geldi. Kendisi ile bir görüşme olanağı bulduk. Önemli arşiv bilgilerini içeren bu konuşmayı sizlere aktarmayı bir borç bildim.

Ali GÜRCAN

1931 yılında İstanbul Üniversitesindeki asistanlık görevimden Konya Lisesinde edebiyat öğretmenliğine atanmamdan bir süre sonra, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bir yarışma açıldı. 30'lu yılların ortaları Atatürk'ün dil ve tarih konularına yoğun olarak ilgi gösterdiği bir zamandı. Sümerce, Babil dilleri, Hititçe gibi eski Doğu dilleri üzerinde uzmanlaştırılmak amacıyla Avrupa'ya öğrenci gönderilecekti. Yarışma bunun için açılmıştı. O bilim alanlarında uzmanlar Almanya'da çok olduğundan öğrenciler oraya gönderiliyordu. İstanbul Üniversitesi'ndeki görevimden uzaklaştırılmış olmam beni üzmüştü. Öğretim üyeliği görevimden öğretmenliğe geçirilmiş oluyordum. Yeniden üniversiteye dönebilmek için bu yarışmaya katıldım ve birkaç kişiyle birlikte sınavı kazandım.

Almanya'da ilk yıl dil öğrenmekle geçti. Sonra bir olay oldu ülkeye geri çağırıldım.

Daha sonraki yıllarda M. Eğitim Bakanı olarak bizimle uğraşmaya devam edecek olan Reşat Şemsettin Sırer o sıralarda Almanya'da öğrenci müfettişi idi. 1936 yılında Almanya'da Hitler rejimi egemen idi. Şuna işaret edeyim ki 1936 olimpiyat yılı olduğundan görece sakin idi. Henüz Yahudilerin hepsi gitmiş değildi. Daha sonraki savaş yıllarında olduğu gibi daha toplama kamplarına gönderilmiyorlar, öldürülüyorlardı. Yahudilere karşı baskılar yeni yeni başlatılmış, o 1936 yılında haif bir gevşeme olmuştu.

Önceleri ben üç ay kadar yalnızdım. Eşim Hayrünnisa sonradan geldi. Daha ucuz olduğu için Yahudilerin pansiyonlarında kaldık. Şu da var ki Yahudiler

yabancılara karşı daha anlayışlı davranıyorlardı. O sıralarda Almanların pansiyon olarak vermek istedikleri evlerin kapılarının birçoğunda "Ari Irktandır" levhaları vardı. Güya böylece muhtemel kiracılarına güvence vermek istiyorlardı.

Bizimle birlikte Almanya'ya gelmiş olanlardan bir çoğunun Hitler rejimine hayranlıkları olmasına karşın, ben hayranlık filân duymuyordum. Onu tenkit etmemden, kimi kıskançlıklardan ötürü olacak, "Bu solcu zararlı, Alman hükümetini kızdıracak şekilde konuşuyor, telkinlerde bulunuyor" diye ihbar etmişler. Hatta işi o dereceye vardırmışlar ki, benim Konya Lisesi'nden bir öğrencimin Almanya'da bulunuşunu, onun aracılığıyla benim liselere kadar sızmak istediğim şeklinde yorumlamaya kalkmışlar.

Reşat Şemsettin, böyle bir ihbar karşısında her öğrenci müfettişinin yapması gerektiği gibi beni çağırıp konuya ilişkin ifademe başvurmadan durumu Bakanlığa yansıtmış. Bakanlık da, Almanya'yla bizim açılır kaygısına düşmüş. Çünkü 1936-37 yılları Türkiye'de müthiş bir Alman hayranlığının hüküm sürdüğü yıllardı ve bu 1939, 1940 yıllarına kadar da devam etti...

Ülkeye döndükten sonra öğrendim ki Bakanlıkta hakkımdaki soruşturmanın usulüne uygun yürütüldüğünü sanmışlar ve beni geri çağırılmışlar. Aleyhimdeki başlıca deliller olarak, bir Yahudi evinde oturmamızın, Hitler politikasının dünya için kötü sonuçlar doğurabileceği görüşünü savunmamın, hatta bir de eşimin ceketlerinden birinin kırmızı oluşunun gösterildiğini sonradan öğrendim.

O yıllara ilişkin şöyle bir anımı da anlatabayım: Bir tatil geçirmek için Münih'e gitmiştik. Bizim orada akrabalarımız vardı. Amcamın Alman eşinin üvey kardeşi de oradaydı. Türkiye'den tanıştık, adı Cemil Rıza'ydı, Almanya'da Emil Rıza adıyla tanınıyordu. Anası Alman'dı ve dehşetli Hitler hayranıydı. Cemil Rıza bir Alman hanımla evliydi ve Hilda adında bir kızı vardı. Kızı Hitler gençlik örgütüne üyeydi. Bir gün Cemil Rıza ile konuşmamızı dinlerken Hilda, ki o sıralarda 12-13 yaşlarındaydı. Babasını, "Baba, sen böyle konuşursan, sonra seni çalışma kampına gönderirler, cezalandırırlar" diye uyarıyordu.

Ne var ki, aradan yıllar geçtikten sonra 1954'te bir kongre dolayısıyla Münih'e yeniden uğradığımızda Cemil Rıza'yı

yeniden ziyaret ettik. Eskisi gibi, babacan bir insandı. Galiba artık emekli olmuştu. Kızı Hilda bir komünistle evlenmişti. Bir zamanlar koyu Hitler hayranı olan Alman annesi henüz sağdı. Durup durup "Ah, o Hitler domuzu, o şeytan herif Almanya'yı ne hale getirdi!" diye yakınıyordu.

Belirtmek istediğim şu ki, Almanlarla rahat rahat konuşulabilen, tartışılabilen konular, Almanya'daki öğrenciliğim sırasındaki Türk arkadaşlarca tepkiyle ve hoşgörüsüzlükle karşılanmış, hatta ihbar konusu yapılmıştır.

HİTİTÇE ÖĞRENİMİNDEN, YENİDEN FOLKLOR ARAŞTIRMALARINA

Ben yurda döndükten sonra hakkımdaki kararın değiştirilmesi için Ankara'da epeyce uğraştım. Ama buna olanak olmadı. Çünkü ortada bir öğrenci müfettişinin raporu vardı. Bana hak verilerek yeniden Almanya'ya gönderilmem, müfettişin görevden geri alınmasını gerektirirdi.

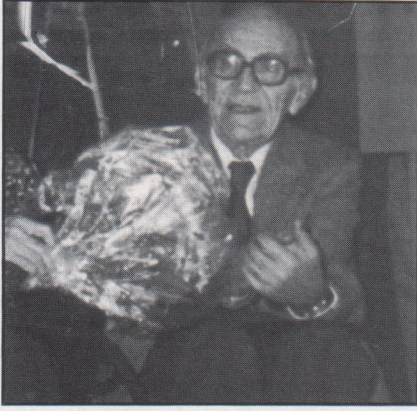
O zamanlar M. Eğitim Bakanlığında Yüksek Öğretim Genel Müdürü olan Cevat Dürsunoğlu çok sevdiğim, saydığım bir insandı. Beni anlayışla dinledi, hatta araya girerek benim görüşlerimi bakana ilettili. Sonunda o bir tavsiyede bulundu: Benim vaktiyle folklorla meraklı olduğumu hatırlatarak, isteyenler Hititçe öğrene dursunlar, benim yeniden folklorla yönelmemin daha yararlı olacağını dostça duyurdu. "Senin sorununun çözümleriz" dedi.

Beni geçici olarak, o zamanlar adı Mülkiye Mektebi olan Siyasal Bilgiler Fakültesi kitaplığına atadılar. Sonra ilk fırsatta bir kadro bularak Ankara Üniversitesi Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesinde Türk Halk Edebiyatı ve Folklor Doçenti olarak atanmamı sağladılar. Çünkü o zamanlar Doçentlerin aday gösterilmesi ve atanması Bakanlığın tavsiyesi üzerine olurdu.

BORATAV'IN ALMANCA BİLGİSİ VE HEINE, BÜCHNER ÇEVİRİLERİ

Bir yıl kadar Almanya'da kaldığıma söylemişim. Üniversiteye girmeden önce Almanca kurslarına devam ettim. Almanca okumam fena sayılmaz, ama konuşmakta sıkıntımlı oluyor biraz.

Almanya'ya bu son gelişimimde Stuttgart'ta İmre Török'le karşılaştık. F. Al-

Pertev Naili Boratav

manya Yazarlar Birliği'nden bir dostumuz da vardı. Almanca konuşmama şaşkınlıkla, ne zaman öğrendiğimi sordular merakla.

Daha ta 1940'lı yıllarda Almanca'dan çevirilerim de olmuştu. Hasan Âli'nin M.Eğitim Bakanlığı sırasında geniş ölçüde çevirilen dünya klasikleri arasında Heinrich Heine'nin "Seyahat Tabloları" ile Büchner'in "Danton'un Ölümü"nü Türkçeye kazandırmıştım. Seyahat Tabloları'nın birinci cildini eşimle birlikte çevirdik. 1948'de Heine'nin sözü geçen yapıtının son cildinin çevirisini bitirip teslim etmemden sonra D.T.C. Fakültesindeki kürsümden ayrılmıştım. Ama bu son cildin yayımlanmasına bu ayrılış engel olmadı şükür ki.

TÜRKİYE DIŞINDAKİ TÜRKOLOJİ ÇALIŞMALARI

Elimin altında notlar, kitaplar olmadan konuşmak zor.

Önce şunu söylemek gerekir: Yurtdışındaki Türkoloji çalışmaları başta gelir. Hatta diyebilirim ki, Türkiye'deki Türkoloji çalışmalarının bile öncüsü bu çalışmalar olmuştur.

Alman Türkologları arasında tarihçi olarak Babinger, edebiyatçı ve dilci olarak Giese hatırıma önce gelen adlar. Yazık ki daha bazı önemli adları belleğimden hemen bulup çıkaramıyorum şu an. Bizlerle yaşıt, çağdaş Alman Türkologlarından Münihli Kiesling'in adını anmalıyım. Kendisi sanırım 1931'den itibaren bir süre Türkiye'de bulundu. Tanışıklığımız o zamandır. Sonra Almanya'ya döndü. Biz 1936'da Almanya'ya geldiğimizde üniversiteye asistan olmuştu.

Yine Alman Türkologlarından Anheger var ki uzun zaman Türkiye'de kalmıştır. Kültür ataşesi olarak çeşitli ülkeleri dolaştıktan sonra yeniden Türkiye'ye gelmiş ve Türkiye'de Alman Arkeoloji Enstitüsünün bir süre müdürlüğünü yapmıştır. Şimdi emekli oldu. Yakında onun çalışmalarına armağan olarak bir kitap çıkacak. O kitaba ben de bir yazıyla katıldım.

Almanya'da Türkçe okutana kadar bir de Frankfurt'ta Brandt vardı. Çok iyi dostumuzdu. Sabahattin Ali üzerine kızının hazırladığı kitaba "Almanya'da

Sabahattin Ali Nasıl Tanınıyor?" diye bir makaleyle katılmıştı.

Yine Alman dilinde yazan başka bir Türkolog var: Tietze. Kendisi Avusturyalıdır, dostumuzdur. 25 yıl kadar Türkiye'de kaldı. Şimdi o da emekli oldu.

Türk masal ve efsanelerine ilişkin yayın yapmış bir Alman yazar da Elsa-Sophia Kamphonever'dir. Ama onun yaklaşımı bilimsel bir araştırma olmaktan çok, Türk masallarını geniş bir okur kitlesine sunan derlemeler hazırlamak yönünde olmuştur.

Anne Marie von Gaben dilcidir. Hem Orta Asya Türkçesi, hem de Türkiye Türkçesi üzerinde çalışmalarıyla ünlüdür.

Günümüzde, F.Almanya'daki birçok eyaletin üniversitelerinde Türkçe okutuluyor, Türkoloji çalışmaları sürdürülüyor.

Macar Türkologlarının da önemli bir yeri vardır.

Fransız Türkologlarını daha yakından tanırız. Türkoloji bakımından en eski kurum Fransa'dadır. Daha 17. yüzyılda Doğu Dilleri Okulu kurulmuştur. Bu okulda, Fransa'nın Türkiye'yle ilişkileri dolayısıyla, Fransızlara Türkçe okutuluyordu. Doğu dilleri arasında Türkçe özellikle önemli bir yer tutuyormuş. Fakat bu okul Paris Üniversitesi'ne ancak 1968'den sonra bağlanmıştır. Oranın büyük ustası Türkolog Jean Denis'dir. Bazin'den önce Türkçe okutan kişi oydu. Türkiye'ye gelirdi. Kendisiyle çok yakın dostluğumuz vardı. Günümüzde Fransa'da başlıca üç yerde Türkçe okutuluyor: Paris'te, Aix-en-Provence'da, bir de Strasbourg'da.

RADLOF'UN TÜRKOLOJİ ÇALIŞMALARININ ÖNEMİ

Sovyetler'den önceki Rus Türkologlarının önemli çalışmaları var. Sovyet devriminden sonra da bu çalışmalar tabii sürmüştür.

Sovyet devriminden önceki dönemde Rusya'da Türkoloji çalışmalarının babası kuşkusuz Radlof'tur. Radlof daha çok Orta Asya Türklerinin, yani Türkiye dışındaki Türklerin dilleri ve halk edebiyatları üzerinde çalışmış. On ciltlik bir külliyyatın sahibi. Bu külliyyatın son ciltlerindeki Anadolu ve Rumeli Türklerine ilişkin çalışmalar Radlof'un külliyyatında Kunoş'un katkısıyla yer almıştır. Fakat ilk sekiz cilt doğrudan Radlof'undur ve gerek filoloji, gerekse Türk halk edebiyatı bakımından bir anıt oluşturur.

Radlof'un derlemelerinin içinde Kırgızlar ve Kırgız halk edebiyatının büyük Manas Destanı önemli bir yer tutar. Manas Destanı derlemelerine Sovyet devriminden sonra da devam edilmiş ve sonuç büyük ciltler halinde yayımlanmıştır. Bu destanın Rusça çevirisinin ve Kırgızca metninin büyük ciltlerini ben de elde edebildim. Manas Destanı'nın son bir bölümü, daha doğrusu onu devam ettiren son bir bölüm var: Ertürstük Destanı. UNESCO'nun çeşitli ulusların

edebiyatlarından örnekler diye bir dizisi var. O Ertürstük Destanı'nı ben, Bazin'le birlikte Fransızcaya çevirerek o dizi içinde yayımladık.

Radlof'un ve ondan sonraki Sovyet araştırmacılarının çalışmaları, diyebilirim ki, ulusal destanları yoluyla Kırgızların bir ulus halinde biçimlenmesine önemli katkıda bulunmuştur. Başka Orta Asya kavimlerinden biraz farklı olarak Kırgızlar, ulusal bilinçlerini ve ulusal birliklerini bir ölçüde Manas destanlarıyla elde etmiş bulunuyorlar.

Sovyet devriminden önceki Türkologlar arasında önemli bir çehre olarak bir de Bartok var. Ama o daha çok tarihçidir. Türklerin tarihi üzerinde önemli çalışmaları olan bir kişidir.

F.ALMANYA'DAKİ GÖÇMENLER VE GÖÇMENLİK

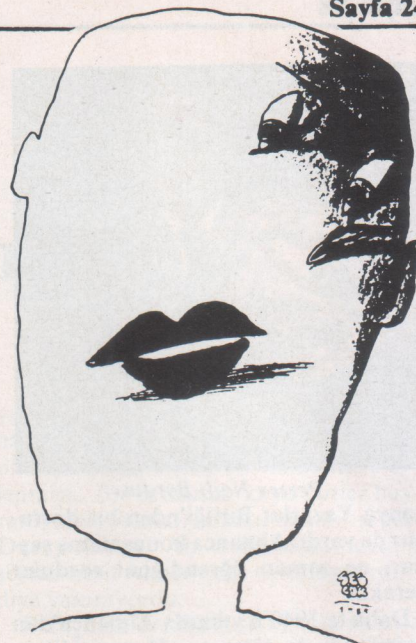
Bizim, yalnız benim değil, eşimin de, ortak izlenimimiz şu: 9 Ekim'den, Stuttgart'taki S.Âli'nin 80. yılını anma toplantısından beri üç gündür aranızdayız. Çok, ama çok duygulandık. Almanya'ya ilk kez 1936'da gelmiştik. O zaman Türklerin sayısı çok azdı ve birkaç öğrenciden ibaretti. Daha sonraki ziyaretlerimizde de gerçi Türkiyeli göçmen işçiler Almanya'ya gelmeye başlamıştı, ama onlarla birlikte yaşamadık. Çoğu kez bir çalışma bursu almış olarak geliyorduk. Eşim şurda burda dolaşırken, ben kütüphanelere kapanıyordum, yani sizin çevrenizle, Türkiyeli göçmen işçileriyle pek temasımız olmuyordu. F.Almanya'ya son gelişimizde, bilmiyorum hangi yıl, göçmenlerin varlığı böyle yoğun değildi. Ayrıca, onlarla böyle yan yana da gelmemiş, onların örgütleriyle tanışmamıştık.

Ama bu sefer gerçekten çok duygulandık. F.Almanya'da bir varlıksınız siz, hem de güçlü bir varlık. Sonra şuna da seviniyoruz: Türlü güçlükleriniz var elbette, ama sonunda sesinizi duyuruyor, başarılar elde ediyorsunuz sanıyorum. Alman makamları, hiç olmazsa kültür işleriyle görevli makamlar sizi destekliyorlar, ya da siz onları desteklemesini sağlayabiliyorsunuz. Bu bizim için çok sevindirici.

Benzerini Fransa'da görmediğim çalışmalarınız var. Bakın kaç şehre uğradık: Her şehirde güçlü kültür çalışmaları yapan odaklarınız, ocaklarınız var. Bu fevkalâde sevindirici bir şey. Ve Fransa'ya döndüğümüzde ben de, eşim de bunları Fransızlara, yalnızca Fransızlara değil, oradaki Türk arkadaşlara, rastladığım diğer kişilere ve işçi arkadaşlara her fırsatta söyleyeceğiz. Sizin burada yaptığınız işleri örnek almaları gerekir diye düşünüyorum. Yaptıklarınızın belki bazı eksikleri olabilir, belki henüz gerçekleştiremediğiniz bir çok dilekleriniz vardır. Ama iyi yoldasınız. Sizleri içtenlikle kutlamak istiyorum. Gördüklerimden duyduğum sevinci, mutluluğu da ayrıca bildirmek istiyorum.

Zu Selçuks Zeichnungen und seiner Arbeitsweise Verwandeln und Ver-rücken

Cornelia BRÜNNINGHAUS-KNUBEL

Als sich die Planung dieser Ausstellung konkretisierte, sollte sie auch einen Namen bekommen: Zeichnungen. Aber würde nicht auch Karikatur, Cartoon oder Illustration passen? Haben die Bilder von Selçuk Demirel nicht von allem etwas? Die bissige Schärfe der Karikatur, den Bildwitz des Cartoon, den Themenbezug der Illustration. Aber sie sind doch etwas anderes, mehr, vielfältiger. In jedem Bild, das er zeichnet, stecken mehrfache Bezüge. Sie lassen sich nicht so leicht einordnen, klassifizieren. Sie entziehen sich der Benennung durch Worte. Ihre Sprache ist die der Bilder; über sie zu schreiben, sie zu beschreiben, kommt einer Übersetzung gleich in eine andere Sprache — und wie man weiß, geht dabei meist etwas verloren.

Dennoch: Wir, die wir nicht zeichnen können, versuchen über die Bildersprache eines Selçuk mit unserer Wörtersprache zu kommunizieren.

Seine Arbeitsweise

Wenn Selçuk sich weniger redend oder schreibend als zeichnend mit der Welt auseinandersetzt, so ist dies ein ständiger dialogischer Prozeß. Sein Zeichnen, Skizzieren, Kritzeln — ob im Café, im Bus, am Schreibtisch — nimmt unentwegt Reize aus der Umwelt auf. In seinen Augen und unter seinem Zeichenstift werden diese visuellen Eindrücke zu Bildern. Sie verwandeln die reale Erscheinung in Linien, Farben und Formen, die ihrerseits Kommentare der Wirklichkeit werden. Umgekehrt entdeckt er in den Erscheinungen der realen Umgebung Formen, die ihn zu Ergänzungen oder Umformungen herausfordern.

Wenn Selçuk z.B. zwei Falter zeichnet, die vor einem Gesicht vorbeifliegen, projizieren wir als Betrachter die Augenform ihrer Musterung auf die Lage des Auges im Gesicht. „Auge“ ist im selben Moment zweideutig geworden, einmal als Muster, zum anderen als Körperteil. Das Muster verwandelt sich durch die Linien, die die Gesichtsform angeben, in das Auge. Als Betrachter haben wir die Möglichkeit, nun immer wieder „umszuschalten“, mal zum Gesicht, mal zu den Schmetterlingen. Es entsteht auf diese Weise eine Bildlogik, die in Worte schwer zu fassen ist, die aber bestimmt ist durch den Kontext der visuellen Er-

scheinungen. Gleichzeitig mischen sich Bedeutungen, Vorwissen, individuelle oder gesellschaftliche Deutungen mit in die Interpretation der Zeichen, die unser Auge empfangen hat (Siehe: Ernst H. Gombrich, Kunst und Illusion, Köln und Berlin, 1967).

Auch die surrealistischen Maler arbeiten mit solchen Mehrdeutigkeiten der Gegenstände. Ein schönes Beispiel befindet sich in der Skulpturensammlung des Wilhelm-Lehmbruck-Museums. Salvatore Dali hat da dem Dichterstürzen Dante einen Kranz auf verbogenen goldenen Löffeln aufgesetzt, hat mit der ovalen Form des banalen Gegenstandes einen Vergleich zu den Blättern des Lorbeerkranzes hergestellt und mit dieser despektierlichen Verwandlung eine ironische Distanz ausgelöst.

Seine Themen

Ein Distanz zu schaffen, ein Aufbrechen, ein Ver-rücken gewohnter Bilder und Sehweisen — das sind die Mittel und Methoden, deren sich die Karikatur, die kritische Grafik, bedient.

Wie bei seinen berühmten Kollegen aus der Malerei — vom Manierismus bis zum Surrealismus und der Objektkunst, einschließlich der modernen Cartoonisten von Steinberg bis Topot — entfalten bei Selçuk die Dinge ihre eigene Magie. Durch Vereinzeln, Herauslösen aus dem Zusammenhang und neue Kombinationen entwickeln die Gegenstände neue Qualitäten: so werden Köpfe zu Pistolen, Schrauben oder Sicherheitssteckern, Menschen und Hüte zu Landschaften, Vögel zu Uhrzeigern. Und mit diesen Verwandlungen (Metamorphosen) eröffnen sich dem Betrachter neue Deutungen: die Eigenaktivität beim Entschlüsseln und Einfühlen bringt ihm Spaß, löst auch Schmunzeln oder Stirnrünzeln aus.

Selçuk's Themen entwickeln sich spiralförmig — wie auch die Spirale immer wieder in seinen Skizzen auftaucht. Er umkreist einen Gegenstand — formal wie inhaltlich — und kommt zu nahe liegenden und weiter entfernten Formulierungen. So kann das rote Kußmund-Kürzel einmal aus dem Liebesbrief herausfallen oder sein Abdruck auf einer Backe veranlaßt Augen, Nase, Mund sich vor Schreck in die letzte Ecke des Gesichts zurückzuziehen. Oder Augen,

Nase, Mund und Ohren werden zu Köpfen auf menschlichen Körpern und fügen sich wie zufällig wieder zu einem Gesicht zusammen.

Ebenso vielfältig können die Bilder zu den Themen Bücher, Eier, Finger, Fernsehen, Landschaften oder Vögel ausfallen. Dabei kann ein vorgefundenes Objekt, eine Zufallsform, wie z.B. ein Briefumschlag mit Stempel oder ein Kaffeefleck auf dem Arbeitspapier, eine alte U-Bahnkarte oder eine Restaurant-Serviette zum Ausgangspunkt seiner Bilderfindung werden.

Und nicht nur Bilder, Formen und Dinge des Alltags oder seiner Träume nehmen in seinen Zeichnungen Gestalt an: auch kulturelle Traditionen verarbeitet er, ohne jeden Anflug provinzieller Enge. So selbstverständlich die Schreibfedern zu einem seiner bevorzugten Themen gehören, so nehmen auch seine Skizzen und Zeichnungen kalligraphischer Art einen breiten Raum ein. Hat die Kunstform der Kalligraphie sich im osmanischen Reich zu höchster Blüte entwickelt im Zusammenhang mit dem offiziellen Bilderverbot des Islam, so greift Selçuk als Nicht-Traditionalist dennoch Elemente der Schreibkunst auf, verfremdet und verwandelt sie in seiner eigenen Weise.

Da bewegen und agieren Menschen in einer langen zeilenartig aufgebauten Gesichte wie Buchstaben, Saxophonspieler werden zu Noten auf einem Notenblatt oder eine kaligraphische Zeichen in Art einer Tugra (kunstvoll gestalteter Sultans-Namenszug) nimmt — weibliche! — Formen an. Selçuk's besondere Beziehung zu Buch und Schrift hängt sicher mit der großartigen Tradition der Papierkünste in seiner Heimat zusammen.

Zum Schluß: alle Bemühungen, verbal Selçuk's Kunst zu umschreiben, bleiben Stückwerk, da sie doch immer einen letzten Rest offenlassen, den seiner visuellen Phantasie und seines Witzes — und den zu begreifen müssen wir unseren Augen überlassen!

Bruderschaft

Es verbrüdernten sich zwei Flüsse
und, gäbe es mich nicht, bliebe es geheim
wie Gebrüder geworden sind
die Neretva und der Rhein.

von dem heißen Neretva-Strand,
mit letztem Sturm, dem lebensschöpfer,
kam auf den kalten Rein-Sand,
mit letztem Flug, dem Lebensretter,
ein Wermutsengel, der Ausreißer.

Und wo er landete,
da blieb er auch.
Und schlug die Wurzel
in die kalte Erde,
fruchtbare, aber kalte.

Die Jahrhunderte verschwanden
und die Alpen legten sich nieder,
daß die Neradva den kalten Rein wärmt
und Wermutsengel vor kaltem Winter schützt;
Daß der Rein die heiße Neradva kühlt
wie der Bruder seine Schwester küßt
vom Sommer bis zum Sommer,
vom Besuch bis zum Ausflug
auf den Heimatstrand,
wo sich die bittere Wermut
mit südllichem Nektar vermischt
in Elixier und Deviseneinheit,
die unergründlich und geheim
umhüllt die Bruderschaft
zwischen Neratva und Rein.

Peter Pušić

Jahrgang 1946, Dipl.-Päd., lebt und arbeitet seit 1972 in Duisburg als Sozialberater für Jugoslawen, schreibt seit 1975, veröffentlichte mehrere Artikel über Ausländer (Jugoslawen) problematik in Fachzeitschriften von ISS-Institut für Sozialarbeit und Sozialpädagogik, Frankfurt, und institut für Migrationsforschung, Zagreb, einige Erzählungen und Gedichte in verschiedenen literarischen Zeitschriften bzw. in der Anthologie „Ptice bez. gniježda“ (Vogel ohne Nest).

Deutschland, Deutschland...

Deutschland gegen Andorra —
ein Fußballspiel um Punkte und Pokale,
eine Formsache für echte Macher —
auch ohne Tote und Randalé!

Im üblichen Getümmel
war meine Aufgabe:
Unter meinen Fremd-Genossen
die Stimmung zu erforschen.

Ernst, wie eh und je,
fragte ich am nächsten Schulhof
der kleinen Marco Makkoroni:
Wer soll gewinnen?
— Was? Wie? Wer? Egal.
Nur die Deutschen nicht!
— der Kleine Sagte,
ich notierte und ging weiter.

Und suchte und suchte,
suchte und fand
tausend traurige Türken
traurend beim Stand
fünf zu Null für Deutschland.

Überrascht und ohne Analysen
ging ich zu Spanier und Portugiesen.
Und sie, die treuen Nachbarn,
waren erobert über neuen Stand
sieben zu Null für Deutschland.

Und im Club der Jugoslawen
empfangen mich des Jubels Salven.
Die Menschen Wetten, der Rubbel rollt,
das alte Spiel wird wiederholt.

Die Frage schrillt noch ungesprochen:
Wird dem Gegner der Hals gebrochen?
Denn, nur besiegen ist keine Kunst,
man töte deshalb des Spielens Lust!

Gölge

Hüseyin AKDEMİR

“Hoşçakal!” dedi gölge. “Ben artık gidiyorum. Ayrılacağım senden.” “Deli misin? Beni bırakıp nereye gidiyorsun? Biliyorsun, sen de olmasan...!”

“Deli olan ben miyim, sen misin? Nedir bu senden çektiğim? Ömür boyu senin mahkûmun olacak değilim ya! Nereye gitsen peşinden götürüyorsun beni. Tamam, götür ama, birazcık dikkat etsen bari! Suya mı, çamura mı düşmüşüm umurunda değil. Kendin ıslak bir yere basmamak için özen gösterirken, benim suya çamura düşmeme göz yumuyorsun... Bak işte, yine sırlıslıkla oldum!”

“Özür dilerim. Dikkatsizliğimi bağışla.”

“Bu kaçınıcı özür. Dün de kırmızıdan geçerken beni yine unuttun. Az kalsın kocaman kamyonun altında kalıp ezilecektim. İnsan biraz dikkat eder, gölgesine sahip çıkar. Yeter be...! Her gün ecel terleri döktüğüm yeter! Benim de bir kişiliğim var değil mi? Böyle ayaklar altında ezdirmem kendimi... Haydi hoşçakal!”

“Dur gitme n’olursun! Sensiz ne yaparım ben? Söz veriyorum, bundan sonra daha dikkatli olacağım. Yeter ki kal!”

“Tamam kalırım ama, bir şartla.”

“Söyle. Kabul ettim bile.”

“Bundan böyle gidilecek yönü beraberce belirleyeceğiz. Tek başına karar vermek yok artık. Bazen de benim istediğim yöne gideceğiz. Anlaştık mı?”

“Baştan kabul dedim ya!”

“Hah şöyle! Demek ki bundan böyle daha iyi anlaşacağız, bir arada daha da güzel günler göreceğiz... Biliyor musun, zoruma gidiyordu böyle davranışların. Bugüne kadar her derdini bana açtın, benimle dertleşip sohpet ettin. Sen beni bıraksaydın bile, ben hiç bir zaman seni yalnız bırakmadım. Ne edip edip, seni yeniden buluyordum. Ama o tek başına aldığı kararlar yok muydu?”

“Tamam, egoistçe davranmışım. İtiraf ediyorum işte.”

“Egoistlik değil, zayıflık bu. Sohpet etmeğe evet, ama, akıl danışmaya hayır. Hep tek başına kararlar vermeler. Yanlış bir şey, çok yanlış.”

“İyi, iyi. Başımıza psikolog kesildin.”

“Gördün mü bak, bir zayıf yönünü daha yakaladım. Sen eleştiriyi de dayanamıyorsun... Eleştiriyi kabul etmemek demek, sizler yanlışsınız, tek doğru benim demek.”

“Bu kadarı da fazla. Ben eleştirilere her zaman açık oldum. Elbette bir tane doğru vardır. Ama, her zaman da benim savunduğum doğru, o tek doğru değildir. Bunu kabul ediyorum ben.”

İşte senin bu yönünü çok seviyorum. Kimbilir, senden bir türlü ayrılmış gidemediğim sebebi de bu olmalı. Sohpete öyle alışsın ki, hangi konuda olursa olsun, mutlaka konuşacak şeyler bulursun. Seninle övünüyorum. Kültürlü bir kafanın gölgesi olmak güzel şey! Her gölgeye nasip olmaz.”

“Dalkavuklaşma!”

“Ne demek o?”

“Dalkavuklaşma demek.”

“Bana bak, benim sonuçta bir gölge olduğumu unutuyorsun galiba. Bir gölge, gölgenin dışında bir şey olamaz!”

“Vay! Edebiyata bak..!”

“Doğru be, haklısın. Bu lafı benim söylediğime kendim de inanmıyorum. İstersen bir yerlere not et, unutma. ‘Bir gölge, gölgenin dışında bir şey olamaz.’ Bravo bana, lafa bak hizaya gel!”

“Tamam, tamam sevgili gölgem. Beş kuruş verdik konuşurduk, on kuruş veriyoruz susmuyorsun. Şimdi bırak bunları da, hangi yöne gideceğimizi kararlaştıralım.”

“Konuşsana? Söz hakkı isteyen sen değil miydin?”

“Seni bazen anlayamıyorum. Biraz önce susmamı istedin, şimdi de konuşmamı istiyorsun. Ne çabuk karar değiştiriyorun? Psikolojide buna mutlaka bir isim vermişlerdir ama...”

Nereye gidelim diye sordum sana. Yanıt vereceksen ver, yoksa yine yalnız başıma, gideceğimiz yönü belirlemek zorunda kalacağım.”

“Önce şu kalabalığın içinden çık da, biraz nefes alayım. Yürürken dikkat etmiyorsun, arada ayaklar altında ezilen ben oluyorum. Köyden mi geldin sen? Güzel yürüsene?”

“Şuna bak hele, ‘Armut, dalından düşmüş, ağacını beğenmemiş. Ben köyden geldiysem, sen neredensin?’”

Ama ben, kalabalık da olsa, hep aynı tempoda kalmaya çalışıyorum. Sen zikzaklar yapıyor, atlıyor hopluyorsun. İki kızın kışına elini değdireceksin diye, böyle kalabalığa dalınca, olan da bana oluyor.”

“Vay adi röntgenci!”

“Hah, güleyim bari.”

“... Şurdaki bankta oturup sohpet etmeye ne dersin?”

“Oturalım. Ayrıca ilk defa ne yapacağımız hakkında benim de fikrimi sorduğun için, teşekkür ederim.”

“Bundan sonra hep böyle olacak, merak etme... Öff, burası da çok sıcak. Güneş yakıyor.”

“Sakin ha, yerimden kalkayım deme! Güneş yoksa ben de yokum. Biliyorsun değil mi?”

“Sahi, güneş olmayınca nerelere gidersin?”

"Bak işte, gerçekten sevecek adamsın. Yine ilk defa merak edip, nerelerde kaldığımı soruyorsun. Nihayet benimle bilinçli olarak ilgileniyorsun."

"Haydi, uzatma da söyle. Nerelere gidersin?"

"Uyurum. Güneş olmayınca, çıkarım senin omuzlarına, başımı başına dayar, uyurum. Ağrılığım yoktur benim, farkına bile varmazsın sen. Güneş görününce, yanında bitiveririm hemen."

"Peki, yaptığım her şeyi görür müsün?"

"Uyurken göremem tabii. Sen uyurken bir şey görebilir misin? Hem merak etme, gördüklerimin hepsi bir sır gibi saklı kalır bende. Kimselere söylemem."

"Söylesen ne olur? Kötü bir şey yaptığım yok ki!"

"Yok canım, sen öyle san. Konşunuzun kızını köşeye sıkıştırıp çimdik atan, öpüp okşayan, sonra da: 'Kimselere söyleme olur mu?' diyen, geçenlerde şişelerce şarabı içip, sonunda saatlerce çocuk gibi ağlayan, haftalığının yarısını verip, bir gece kulübünde iki kızla birlikte yatağa giden, bir şey düşünürken, dudaklarını kemirip yiyen, bitiren ben miyim? Daha sayayım mı?"

"Pes, pes doğrusu! Böyle her şeyi bileceğin aklımın ucundan bile geçmezdi."

"Hey! Neden ayaklandın? Nereye gidiyorsun?"

"Biraz gezineyim şöyle, çok terledim."

"Dur! Olduğun yerde dur! Sakın kıpırdama!"

"Ne oldu? Neden kıpırdamayayım?"

"Baksana? Sağına baksana? Yere bak yere! Şu kızın gölgesini diyorum, ne güzel değil mi?"

"Tüh, terbiyesiz. Ne yapıyorsun kızın gölgesiyle öyle? Şimdi çekip alacağım seni onun üzerinden."

"Dur be! Bir anlık zevkimizi burnumuzdan getirme!"

"Ayıp oluyor ama."

"Kıskandırmı değil mi?"

"Neyini kıskanacağım?"

"Benim böyle güzel bir kızın gölgesiyle sarmaş-dolaş olmamı kıskandırmı."

"Hiç ilgisi yok!"

"İlgisi yoksa biraz yardım et de, şunun saçlarını okşayayım. Haydi, ellerini biraz oynat. Biraz daha yukarı, hah şöyle! Ohh be, ipek gibi saçları varmış, mis gibi de kokuyor...! Hey, dikkat et, kız hareket ediyor."

"Yeter ama, on dakikadır senin nazınla oynuyorum."

"Biraz daha n'olursun, biraz daha! Kafanı biraz daha sola eğ de, başbaşa verelim şu güzel gölgeyle."

"Deli misiniz siz" dedi genç kız birden. "Etrafımda dolanıp durmasanıza. Ne o öyle el kol hareketleri?"

Genç adam utancından kıpkırmızı oldu.

"Al işte sana! Rezil olduk!"

"Boşver, takma kafana. O giderse başkası gelir. Yeter ki güneşimiz gitmesin."

"Şu gelen tramvaya binip eve gitmeye ne dersin?"

"Gidelim. Zaten bugün seni çok yordum."

"Hayır hayır sevgili gölgem, tam tersi, bugün güzel bir gündü!"

"...Eyvah! Dalıp gitmişken seni de unuttum. Tramvaya binmeseydim keşke! Bak işte yok olup gittin... Gölge, güzel gölge, sevgili gölgem! Burada mısınız? Omuzlarımda, başını başıma dayamış oturuyor musun?"

"Evet, buradayım. Omuzlarının üzerindeyim işte! Merak etme sen. Hiç yalnız bırakır mıyım seni?"

"Ne güzel, sevgili gölgem benim, ne güzel! Senin varlığından haberdar olmak, seni duymak ne güzel! Hep benimle kal, hiçbir yere gitme! Güneşli günlerde yine beraber olalım, olur mu?"

"Evet, güneşli günlerde! Haydi bana iyi uykular. Sen de kendine dikkat et...!"

Filistinli Çocuğa Mektup

benim hiç oyuncağım olmadı
çocuk

senin de olmayacak
vatanın da yok
bir oraya bir buraya serpilip
durursun

biliyorum kurşun sıkmak geçiyor içinden
göklerin ve namussuzluğun bağrına

kara gözlerin güzel mi güzel
ya kara yazgın çocuk

avrupada yani bizim buralarda

ve evrende

noel günleri

yaş günleri

ad günleri

kutlanır çokça

sen hep ölüm günlerini anımsayacaksın

fırsat tanırılsa

eğer yaşatırlarsa

Kınasetin yeni nazileri seni

oyuncakların hiç olmayacak

fiyatını çoktan biçmişler

belki de diri diri gömecekler

pentagonun yeni geliştirdiği

deneme modelleri ile

yaşında olmayacak çocuk

and içtiler yok etmeye seni

anarahminde

suyun akmasın

aşın ekmeğin olmasın diye

yolları kesmiş siyonizmin haramileri

bilen çocuğum

oyuncaklarımız olmadı

yaşgünlerimiz olmadı

karagözlü çocuğum

zeytin dalı filistinlim

umudun bağında yaban yetişen

özgür onurlu günlerin olacak

yaşamaya mecbursun

mektubumu alacağını umuyorum

zarfın üzerini

karagözlü çocuk

karasaplı bıçak

namussuzluğun boğründe

FİLİSTİN HALK CUMHURİYETİ/DÜNYA

diye yazıyorum

gözlerinden öperim

karagözlü çocuk

kardeşim

yaban bağda yetişen

zeytin dalım

kara sevdalım

Önal AKÇÖLTEKİN

Mayıs 1987-Münih

Bu şiir İsrail militarizmince katledilen bütün Filistinli kadınlara ve çocuklara armağan edilmiştir.

Partisizlerin Partisi

Yevgeni YEVTUŞENKO

Böyle bir parti mevcuttur. Ancak bunun ne politik bürosu, ne de yöre veya semt komitesi vardır. Onun zayıflığı örgütlü olmayışından, gücü ise aşırı örgütlü olmayışından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, partisizlerin partisi **nomenklatura** diye bir şey tanımaması nedeniyle de güçlüdür. Partisizlerin partisi kavramıyla, her türlü toplumsal sürüyü değil, sadece en iyi parti üyelerinin yanında, kaydı-küreği olmamasına rağmen gerçekte varolan perestroikanın (yeniden yapılanma) halk cephesine dahil olanları kast ediyorum.

Bu halk cephesi, bürokrasiye karşı basit bir direniş cephesi değil, daha çok ona karşı bir saldırı cephesidir. Bu cephe geçmişin korkunç hayaletlerinin günümüzde yeniden hortlamasını önlemeye yönelik bir savaş cephesidir. O, ülkemizde bizi utandıracak kuyrukların bulunmadığı bir yaşam için savaşım cephesidir. Partisizlerin partisinin etkin desteği olmadan komünistlerin partisi bu savaşımı kazanamaz. Partisizlerin partisi komünistlerinkinden daha kalabalıktır. Ve onlar kendilerinin bile henüz tam farkında olmadıkları tarihsel bir güç oluşturmaktadır.

Kadroların dosyalarını tutanlar için "partisizler" sözcüğü, kendilerinin ilişkilerine kadar işlemiş olan "yönetilemez" sözcüğü ile eşanlamlıdır. Oysa ki, tarih, geçmişteki pek çok trajedi ve cinayette "yönetilebilirler" in suçlu olduğunu kanıtlanırken, yönetilemezlerin sonuçta çoğu kez tarihin gerçek kahramanları olarak yerlerini aldıklarını göstermektedir. Bürokrasi tarafından yönetilebilen kişi aslında yurtsever olamaz, çünkü bürokrasi onun kendi halkına karşı savaş demektir. Vicdanı tarafından yönetilen bir insan ise partili olmasa bile tarafsız değildir.

Parti üyesi, ya da partisiz olmak, insanın ahlaksal tanımlanmasında hiç bir şey ifade etmez. Parti de toplumsal sürülerle doludur. "Parti işçi sınıfının öncü müfrezesidir" tümcesini çocuklukumuzdan beri biliriz. Ancak bu hiçbir zaman, her partilinin otomatikman öncü, her partisizin de arkacı olacağı şeklinde anlaşılmalıdır. Beriye da bir parti üyesiydi, ancak olsa olsa alçakların öncüsü olarak tanımlanabilir. Partikimliği ilerici düşünmenin, temiz vicdanın bir belgesi değildir. Parti-kimliği toplumumuzun ön saflarına geçiş bileti olamaz, çünkü o taktirde ön saflar farkında olmadan arka saflar haline gelebi-

rir. O zaman, Lenin'in sert ama haklı olarak belirttiği gibi "Partimiz kendini beğenmişlik gibi çok tehlikeli bir konuma düşebilir, ki bu çok aptalca, gülünç ve utanılacak bir durumdur." (23 Nisan 1920'de, kendisinin 50. doğumgünü nedeniyle yaptığı konuşma).

Parti üyesi ya da partisiz olmak, insanın ahlaksal tanımlanmasında hiçbir şey ifade etmez.

Eğer parti üyeleri, partisizlerle eşit koşullarda bir rekabete girmek zorunda kalmazlarsa, parti zayıf düşer.

İşçi sınıfının öncü müfrezesi özdeyişine yeniden dönelim: Modern toplumun kapsamı genişlemiştir, çünkü bizim aydınlarımız işçi sınıfından kopmuş bir elit tabakayı değil, aksine beynsel işçi sınıfını oluştururlar. Gerçek aydının nasırı elinde değilse de kalbindedir. Parti üyesi olmayan bir Siyolkovski, bir Valivov, Çayanov ya da bir Andrei Platonov' beynsel işçi sınıfının öncülerinden değil mi? Radyosyonla kirlenmiş Çernobil bölgesine korkusuzca giren partisiz akademisyenler işçi sınıfı öncü müfrezesi dışında bırakılabilirler mi? Partisiz öğretmenler, doktorlar, hasta bakıcıları, ya da diyelim ki, elinden milyarlarca Ruble geçenken kendisi karın tokluğuna çalışan dürüst ihtiyar muhasebeci işçi sınıfı öncü müfrezesinden nasıl dışlanabilir? Tuhaf şekilde, aşağılayıcı "hizmetli" sözcüğü ile tanımlanan koca emekçiler ordusu işçi sınıfı değil mi yani? Temiz bir vicdan sahibi olmak, partisiz de olursa öncü müfrezede içinde yer almak için yetmez mi? Kendilerinin sözde "kolay yaşamaları" üzerine dar kafalılar tarafından hasetçe efsaneler uydurulan en iyi yazarlarımız, ressamlarımız, tiyatro ve sinema oyuncularımız işçi sınıfının öncü müfrezesine dahil değil midirler? (Burada onları utandırmak için, bir Sovyetler Birliği Yazarlar Derneği üyesinin aylık gelirinin ortalama 162 Ruble olduğunu belirtmek isterim.) Savaşlarda verdikleri sayısız kurbanlara rağmen, bir mucize olarak, en iyi evlatlarının cefakâr toprak ananın dilini konuşma faziletini korumayı başardığı, acılarıyla yoğrulmuş, ekonomik olarak yıkılmış cefakâr köylülerimiz işçi sınıfının öncü müfrezesi değil de nedir?

Acaba neden, değişik işletmelerden, fabrikalardan, pekçoğu hiçbir zaman eline bir parça toprak almamış, konuya tamamen yabancı kişiler zamanında çiftçiye nasıl ekip-biçeceğini öğretmek için gönderildiler ve böylelikle köylüler bir bakıma işçilerin denetiminde bir sınıf durumuna sokuldular ki?

Köylülerin ciddiye alınmaması, ağzında dili olmayan "üretimin en iyi işçileri"ni yönetim organlarına yerleştirmek ve "Domuz Çobanı Kız ile Bekçi Oğlan", "Kuban Kozakları" gibi filmler lanse etmek suretiyle gizlenmeye çalışıldı. Proletarya diktatörlüğü varmış gibi bir izlenim uyandırabilmek için sevgili kazmasından koparılıp toplumsal vitrinmankeni olarak "yukarıya" atanan hakiki madenci muhteşem Aleksey Stahanov da bu ağzında dili olmayanlardan biriydi. "Parti işçi sınıfının öncü müfrezesidir" önermesi Stalin ve çevresinin ağzında yüzüzlüğün bir ifadesi biçimine dönüştü; çünkü onlar partisizleri olduğu gibi parti üyelerini de öldürerek, partiyi de halk gibi ağzında dili yok duruma getirdiler.

Stalin, bir yandan en iyi devrimci kadroları partiden uzaklaştırmak ve bunları daha sonra katletmek suretiyle parti mekanizmasını sürekli bir korku içinde tutarken, öte yandan da özel alış-veriş yerleri, yiyecek paketleri, özel hizmete mahsus arabalar ve nihayet "mavi-paketçik" (vergiden muaf ekstra-maas) gibi ayrıcalıklarla mekanizmaya rüşvet dağıttı. Stalin ve şürekâsı hem kendilerini, hem de partiyi moral dejenerasyona sürüklediler. Stalin'in özverili ve fedakâr olduğu, kendinden çok başkalarını düşündüğü, uydurulmuş birer masaldan başka şey değildir. Parti üyelerinin ahlak ve bilinç düzeyi korkunç derecede düşüktür. 1941 / 42'de ölüm-kalım savaşına gidenlerin "beni komünist olarak kabul edin" diye yazdıkları dönemlerde yeni üye olanlar partiyeye taze kan getirmişlerdi. Savaş sırasında partililerle partisizler arasındaki sınır yok olmuş ve herkes zaferin ortak partisine dahil olmuşlardı. Ne var ki, savaş sonrasında sorumlu görevlere yapılan atamalarda, partililerle partisizler arasında yine çok büyük bir uygunsuzluk görülüyordu. Partiyi, büyük ölçüde kariyeristler ele geçirmişti. Çok sayıda yetenekli insan, hızla yükselme şansının aynı zamanda büyük bir bağımlılığı, emir altına girmeyi beraberinde getireceğini gördüklerinden dolayı partiyeye girmek istemediler.

1956'daki 20. Parti Kongresi'nden sonra, demokratikleşme sürecine en etkin katkıyı parti içerisinde yapabileceği umudunu taşıyan yeni güçler partiye katıldılar. Bunların işleri kolay değildi. Nitekim bunların bazıları biraz taviz verdiler, işi gırgıra vurdular giderek orospulaştılar. En sağlamları ise sıkı yüreklilikle ve utanç verici durumlar karşısında duydukları öfkeyle, devrimci bir yeniden yapılanma yönündeki umutlarını yitirmediler ve böylesi bir gelişmeye kendilerini hazırladılar. Anayurt gemisinin dümenini, durgunluğun kum terasından glastnostun açık denizine yönelenler de işte bu insanlar oldular. Birçokları, o dönemlerde kuma gömülmüşlerdi ve doğal ki, glastnostun coşkun dalgalarına karşı bir sempati duymaları beklenemezdi, çünkü onların bu dalgalar tarafından yutulması sözkonusuydu.

Sınır çizgisi artık partililerle partisizler arasında değil, glastnost için savaşanlarla onu sabota edenler arasında geçiyor. Sovyetkaya Rossiya gazetesinde Nina Andreyeva imzasıyla yayınlanan mektubun ardında bu sabotörler vardı. "Pişmanlık" filmini ve televizyon filmi "Duruşma"yı yasaklama girişimlerinin, kooperatifleri ağır vergiler ve diğer bazı güçlüklerle boğma çabalarının ardında bunlar vardı. Yahudi düşmanı saldırıları arka plandan destekleyenler de yine bunlar oldu. Bunlar neden bu kadar korkuyorlar ve de başkalarını korkutuyorlar ki acaba? Onlar glastnost koşullarında, korkunç bir devlet sırrının, kendilerinin yönetemediği başarısızlıklarının ve yeteksizliklerinin günışığına çıkmasından korkuyorlar.

Parti ve bu arada yönetim organları günden güne artan şekilde, yetenekli yeni kadrolar kazanmaya başlamıştır. Birçok insan, perestroikayı desteklemek ve onun parti içindeki yüzkaralarına karşı savaşmak için partiye katılmaktadır. Ne ki kariyerçiler parti içerisindeki ağırlıklarını hâlâ korumaktadırlar; hizmetsel ve toplumsal merdivendeki yükselişte, yeteneğe değil de kırmızı parti kimliğine öncelik tanınmasına son verilmediği sürece de devam edecektir. Eğer parti üyeleri, partisizlerle eşit koşullarda bir rekabete girmek zorunda kalmazlarsa, parti zayıf düşer. Yetenekli parti üyelerini bakanlık, işletme yönetmenliği gibi görevlere getirmeyen devlet, kendi kadrolarından kendini mahrum bırakmakta ve böylece fakirleşmektedir. Büyük gazetelerden sadece bir tanesinin baş redaktörü partisizdir (Sergey Salygin, Edebiyat Dergisi Novi Mir'in baş redaktörü). Emekçilerimiz, biri partililer, diğer partisizler için olmak üzere iki ayrı sosyalizm mi kursalar ki?

Partisizlerin partisinin bir kesimi dinsel inanç sahibi kimselerden oluşmakta. Tüm dünya kültürü açısından anlamlı olan, Rusya'nın hıristiyanlaştırılmasının 1000. yılı kutlamaları çerçevesinde partimiz yöneticileri ile biraraya gelen Ortodoks kilisesi önde gelenleri perestro-

kayı desteklediklerini dile getirdiler. Anayasamızda inanç özgürlüğü hakkında saygın ifadeler vardır. Eğer inanç özgürlüğü anayasaya uygun ise inananların kovuşturulması anayasa aykırıdır. İnanç sahibi olmaları nedeniyle değil de sadece bir kiliseye gitme, kilisede nikah veya vaftiz yaptırma gibi nedenlerle Komsomol'dan ve partiden uzaklaştırma uygulamaları 20'li yıllardan beri anlamsızca süregelen ilkel birer kalıntıdır. Partisizlerin partisine gelince: Tanrıya ve aynı zamanda sosyalizme inanmak mümkün olamaz mı? Ateizmin özgürlüğü dinin özgürlüğü ile başabaş yürümelidir. Tarih pekçok ilkel teorinin geçersizliğini ortaya koymuş ve dinciliğin de yurtseverlikle, medeni cesaretle uyum içinde olabileceğini göstermiştir. Askeri birliklerimizi kutsayan Rus Ortodoks kilisesi, anayurt savunması için inananlardan yüzükleri de dahil olmak üzere bağışlar toplamıştır. Irkusk sinagogunda, faşizme karşı savaşta şehit düşen Yahudilerin isimlerinin mermere kazılı olduğu duvarın önünde sönmeyen alev parlamaktadır. Orta Asya'dan müslüman kardeşler, Baltık Cumhuriyetlerinden katolikler ve protestanlar onlarla omuz omuza savaşmışlardır. Bugün ülkemizin tüm kiliseleri barış ve nükleer silahsızlanma için yürütülen savaşıma aktif katılıyolar. Bir Sovyet vatandaşının dinsel inanç sahibi olduğu saptandığı takdirde onun yükselmesine neden engel olunmak istenir ki?

İçinde inananların bulunmadığı bir temsilci sovyeti halkımızı asla temsil edemez. İlya Ulyanov² dinsel inanç sahibi bir insandı. Bir kaç yıl önce bir İlyanovsk ziyaretimde münasebetsiz ellerin onun mezar taşındaki haçın üzerini boya ile kapattıkların görünce hiddetlendim. İnsanların aşağılanmasına karşı daha etkin yasal önlemler alınmalıdır. Toplumumuz için ana tehlikeyi, inananlar değil, hiçbir şeye inanmayanlar teşkil etmektedir.

Son zamanlarda ülkemizde yalnız isimler değil, aynı zamanda idealler de rehabilite edilmekte. Glasnost ile önemli başarılar kazandık. Şimdi artık glasnostu maddi değerlere dönüştürmek zorundayız. İlaç, gıda maddeleri, giyim eşyaları alanlarındaki sorumluların da bu maddeleri edinmek için halkla birlikte bizzat kuyrukta beklemek zorunda kalmadıkları sürece, basın-yayın organlarımızın yokluklara karşı yiğitçe yürüttükleri mücadelenin bir anlam ifade etmeyeceği açıktır. Partisizlere karşı güvensizliğin devam ettiği sürece yokluklar ortadan kalkmayacaktır. Partisizlere güven olmadan halkın özyönetimi olanaksızdır, çünkü halkın çoğunluğu partisizdir.

Lenin'in partisi şunu bilsin ki, perestroika yönünde yürüttüğü savaşta, gücü milyonları aşan partisizlerin partisi onun yanındadır. Ülkemizin en iyi insanları, parti üyesi olsun, partisiz olsun, hepimizi birleştiren partide, perestroika partisinde herkes eşit haklara sahip olmalıdır. Böyle bir parti vardır. ●

Çeviren: Haşmet ATASOY

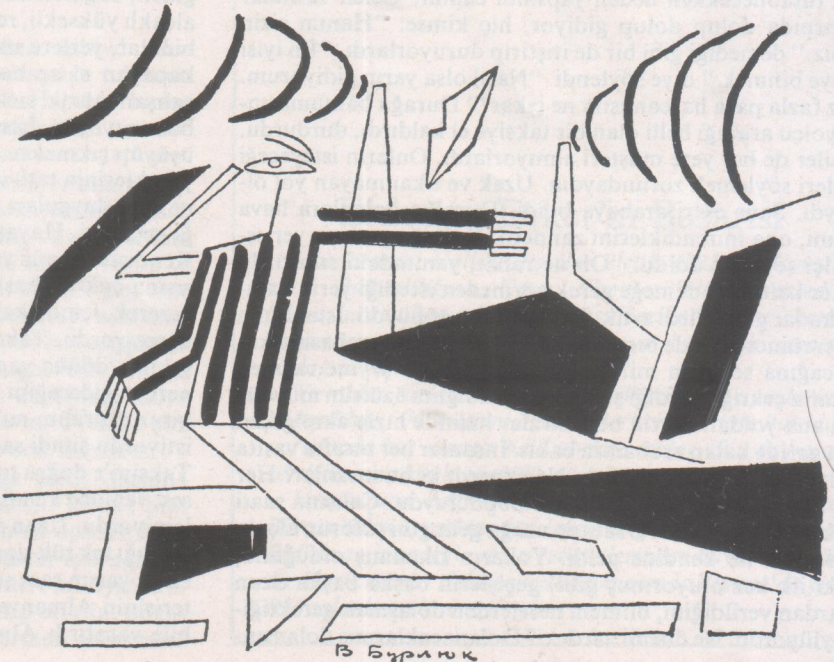
1) Syolkovsky, Konstantin (1857-1935) bilimadamı, modern uzay uçuşunun kurucusu.

Valilov, Nikolay (1887-1943), biyolog, genetikçi, botanikçi ve Tarım Bilimleri Akademisi'nin ilk başkanı, tutukluluğu sırasında yaşamını yitirdi.

Çayanov, Aleksander (1888-1939) 20'li yılların önde gelen ekonomi uzmanlarından, SSCB Kooperatifleri yöneticisi, 1930'da tutuklandı ve 1939'da kurşuna dizildi. SSCB Yüksek Mahkemesi geçen yıl Çayanov'un suçsuzluğunu saptadı.

Platonov, Andrey (1899-1951), yazar.

2) Ulyanov, İlya (1831-1886) Rusya'da önde gelen eğitimcilerden biri, demokrat bir aydın, Lenin'in babası.

Desen: David Burijuk

Gün Batarken

Birsen SAMANCI

Yakıcı Ağustos güneşine karşın, hava rutubet doluydu. İnsanın ciğerlerine hamam buharı dolmuşçasına nefesi tıkiyordu. Her arabanın gidiş hızına göre yerden kalkan toz, terden ıslanmış yüzlere, açılıp saçılmış vücutlara yapıyor, bunaltıyordu. Güneş canlıları yakmak için gölgede bile kovalıyordu. Sıcak, nem ve toz herkesin neşe gücünü kırmıştı. Işınlardan korunmak isteyen gözlerle kaşlar çatılarak, göz kapakları kısılarak yardım ediyor, yüzlere ister istemez öfkeli ve bezgin görünüm veriyordu. Gökyüzünün ayna gibi parlak olduğu ülkelerin insanların kaderiydi bu. Kimler huzurlu, neşeli! Kimler gerçekten sıkıntılı ya da öfkeli seçilemiyordu. İnsanlar görünümleriyle sadece insandılar, kişiliklerine ayrışamamışlardı. Gençler bile.

Almanyalı evinin serinliğinde sokağa çıkmadan önce kendine çekidüzen vermiş, boyanmış süslenmişti. Daha apartman kapısına varmadan havanın alevi birden bire bedenini sarıverdi. Bir saniye kadar sallandı, geriye mi dönsün? Devam mı etsindi acaba? Yine de dışarı çıktı. Tozdan bulut kaşkan caddelerde bu sıcakta neden bir türlü kurumadığına akıl erdemediği bir yanı çamurlu ara yollardan binbir şikayetlerle, adeta sekerek geçite doğru yürüdü. Ne kadar dikkat ettiyse de burnu açık ayakkabılarından su girdi, parmakları vıcık vıcık oldu. Bütün vücudu ıslanmışçasına huylandı. Yaya köprüsünün basamakları toz toprak içindeydi. "Bunca toprak buraya nereden gelmiş bilinmez." dedi. Merdivenler dolan topraktan tepelere çıkmak için yapılmış basamaklara benziyordu. Yalnız parmak ucu ile basılabilirdi. Bir vasıta bulabilmek için gideceği yolun doğrultusunda, yüzleri geliş yönüne dönük, sıra olmamış, kim önce gelmiş, kimin sırası demeden minibüslere koşuşan bir yığın insanın beklediği durak olmayan bir durağa geldi. Almanyalı onlar gibi hayatta yapamazdı. Hiç yapmamıştı şu güne kadar. Gençliğinde buralarda sağa sola koşu koşu giderken de yapmamıştı. Onur kırıcı, basitlik akan bir davranıştı ona göre. İnsanları yara yara koşmak, araca her türlü koşulda bile binmek. Hele şimdi cebinde parası varken, taksi tutabilecekken neden yapmıştı canım? Gelen vasıtalar bir çırpıda dolup dolup gidiyor, hiç kimse: "Hanım sizin sıranız." demediği gibi bir de itişirip duruyorlardı. "En iyisi taksiye binmek." diye söylendi. "Nasıl olsa yarın gidiyorum. Biraz fazla para harcamışım ne çıkar?" Durağa bakınmasından yolcu aradığı belli olan bir taksiye el kaldırdı, durdurdu. Taksiler de her yere müşteri almıyorlardı. Onların isteyeceği semtleri söylemek zorundaydın. Uzak ve tıkanmayan yol olmalıydı. Şans eseri arabaya bindi. Durakta kalanlara hava attığını, ona imrendiklerini zannetti. Koltuğa yerleşir yerleşmez içi sevinçle doldu. "Oh ne rahat, yanımdaki sıkıştırdı, ayakta kaldım." demeye gerek görmeden istediği yerin kapısına kadar gidebilirdi artık. Tatilinin son günüydü. İstanbul'u bu hercümerç içinde bıraktığına, yaban illerde arabasına kavuşacağına sevinmiş mi? Yoksa yıllardır her şeyine rağmen özlemine çektiği, sevdiği şehirden ayrıldığına üzülün müydü? Üçlü ana yoldan dörtlü beşli sıralar halinde hızla akıp geçen ya da geride kalan arabalara baktı. İnsanlar her tarafta vasıta bekliyorlar, kaynaşıyorlardı. Ne yapardı ki bu insanlar? Her gün, her saat, her saniye ortalık dopdoluydu. Çalışma saati diye bir zaman yoktu. Uzaktan uzağa gelir gibi şoförün alçak, kadife sesi ile kendine geldi. Yolların tıkanmış olduğunu, (sanki ilk kez oluyormuş gibi) geçişlerin başka başka uzun yollardan verildiğini, bilmem nerelerden dolaşmak gerektiğini söylüyordu. Ne önemi vardı ki? Dolanacaklarmış dolansın-

lardı. Önemli olan er veya geç gideceği yere gitmekti. Çoktandır şu saatte, bu saatte demeyi bırakmıştı. Şu gün diyordu. Akşama kadar ya da öğleden sonra diyordu. O zaman tam vaktinde yetişiyordu. Yetmiyor muydu adam olana? Yine kendini dışarının görünümüne kaptırdı. Yol iyi ki başka yöne verilmişti. Taksi sahile doğru döndü. Birden binaların arasından koyu parlak mavi, pırıl pırıl, insanın içine dolarcasına boğazın serin suları göründü. Özlediği, sevdiği İstanbul işte buydu. Sahilde bir çay bahçesinde oturup alaturka müzik dinlemek, kıyıda gezinmek, vapurla dolaşmak, yosun kokulu havasını içine doldurmak. İşte İstanbul. Şoförün boğazın suları kadar serin, buğulu, sakın ve huzur veren sesi yine bir şeyler söylüyordu. Ne söylediği hiç mi hiç önemli değildi. Arabadan dışarıda da, içeride de huzur vardı Almanyalı'ya. Yolun bir tarafında sıkışan, bir tarafında ise sel gibi akıp giden, nağmeli kornaları ile ortalığı birbirine katan arabalar, alçaklı yüksekli, renkli renksiz hiç bir düzene, plana uymayan binalar, yerlere sümküren insanlar, seyyar satıcıların yolları kapayan er arabaları, şehri kendisi gibi arabeskleştirmeye çalışan müzik, sıcak, toz, kokular hiç bir şey mutluluğu şimdi bozamıyordu. İsteddiği tek şey boğazın mavi sularına dalmak, üşüyüp çıkmaktı. şuralarda bir sevgili ile gezmek, birleşemeyeceklerinin tatlı ızdırabını çekmek güzeldi bir zamanlar. Yine aynı duyguları yaşayamayacağını sanıyordu artık. Gençliği geçmişti. Hayat dolu günleri epeydir gerilerde bırakmıştı. Kendisini henüz yarıda görmesine karşın hayatının ikinci yarısına çoktan başlamıştı. Bir yıldır yaşamına yeni anlamlar vererek, içinde kalmış özelemlerini bularak ortaya çıkarmağa uğraşıyordu. Taksi boğazın görünümünü arkada bırakacak şekilde dönüş yaptı. İçi adeta onunla dolu olan Almanyalı nereye gideceğini ne yapacağını unuttu. Şoför ona: "Şurada biraz oturalım mı?" deseydi ya. Oturmak, boğazı seyretmek istiyordu şimdi sadece. Bozuk yollardan araba, bayır yukarı Taksim'e doğru tırmanmaya başladı. Şoförün serin sular gibi sesi yeniden kendine getirdi onu. "Sigara içer miymiş?" Hayır içmiyordu. Uzun süredir sigara içmeyi bırakmıştı. Zaten kullandığı tek tük sigara, içiyor bile sayılmazdı. Şu kısacık yolun en az yarım saat süreceğini söylüyordu, şoför şimdi de. Müşterisinin Almanyalı olduğunu farketmemişti. Bu sanıyı bile bile yaratırdı Almanyalı. Türkiye'de yaşayan paralı hanım

görünümünü tercih ederdi çoğu. Fakat bu kez açıklamak geldi için. Birkaç gündür aynı yoldan geçtiği halde fazla tikanıklık görmediğini söyledi. Taşı hedefine atmıştı. Şehrin yabancı olup olmadığını sordu şoför. Evet, uzaklardan geliyordu. Çok uzaklardan. "Nereden? Yurt dışından mı?" Evet. Almanya gibi bir yerden." "Daha çok kalacak mıydı İstanbul'da?" "Ne yazık ki yarın gidiyordu." Muhabbete dönüşen konuşmanın ne zaman koyulaştığını ikisi de anlayamadılar. İnilmesi gereken yere yarım saatte mi? Beş dakikada mı gelmişlerdi? Bilemediler. Belki şoför anlamıştı, kim bilir. "Burada inmem gerekir." dediğinde, onun inmesini istemeyen genç: "Şuradaki çay bahçesinde oturalım mı?" diye sordu. Karşılıklı aynı şeyleri düşünüyorlar, adeta birbirlerinin duygularını tanıyorlar gibi geldi Almanyalı'ya. Aradaki koku yaş farkı gözünden silindi, beğenildiğini sandı sevindi. Bahçede oturdukları andan itibaren lüzumsuz konuşup güldü. Böylece de karşısındakine rahat fakat fazla ileri gitmeyen bir kadın havası vermeğe, normal sıradan insan gibi görünmeğe çalıştı. Ağaç gölgelerine serpiştirilivermiş, mavi boyalı, portatif sandalye ve masaların kapladığı çay bahçesinde, Haliç'in pırıldayan görünümünü karşısında, gürültüden uzak rahatlatıcı duygular uçuşuyordu havada. Şoförün tekrar görüşmek, en azından adresler alıp vermek istekleri karşısında, gençliğinin geçtiğini, bu ilişkiyi bedeninin, düşüncelerinin değil, toplumun ona yasa ettiğini içi sızlayarak farkettiler. Onun genç yüz çizgilerinde artık yaşayamayacağı sevdalarını, o duyguların tadını anımsadı. Dünyası altüst oldu. Birden ortaya çıkan geri dönme isteği ve dönülmezliğin çatışmasıydı bu. Toplumun namus kurallarına uyararak yıllarını nasıl boşa geçirdiğini, kendine nasıl eziyet ettiğini, o günlerin acısından şimdi bile kahrolduğunu hissetti. Çok aptallık etmişti. Artık en yüksek bedelle bile kimse onu alamazdı. Yüksek bedel her ne ise onu da kimse vermezdi zaten. Zaten hemen birinin kollarına atılıvermek öyle kolay değildi. Gençlikte dahi oluvermeyen o şey.

Ertesi güne buluşmak kararı ile ayrıldıklarında Almanyalı'ya yaşamının ortasına bir ayna tutulmuş gibi oldu. Ağlamak ile gülmek çatıştı yüreğinde. Mutsuzluk ile sevinç zıtlıkları. Yorgunluk, yalnızlık, hasret, doyumsuzluk, bıkkınlık, bunların yanında halen sevillebileceğini sanmanın mutluluğu. Kötü müziğin bir yerlerinden çıkıveren güzel melodiler gibi. Karanlıkta sızıveren ışık gibi. Pınar gibi. Bir günde açılan çiçek gibi.

Bütün gece onun derinden gelen duru erkek sesi kulaklarında cınladı durdu. Ne konuşulursa tekrar tekrar konuştu, cevap verdi, sordu. Arada bir güzel olduğu, vücudunun arzu edilir olduğu kanısını veren sözleri hatırladıkça içi heyecanla yandı. Karnının üzerinden göğsüne doğru saniyelik sancılarla sarsıldı. Baş döndü, kolları uyuştu, gözleri karardı, kendinden geçer gibi oldu.

Bu duygu dertli, kahredici alaturka nağmeler gibiydi. Mozart'ın coşkun melodileri gibiydi. Uzun hava çalan tulumun acı verdiği halde hoş giden ezgileri gibiydi. Hepsini birbirine karıştırmış fakat apayrıydılar. Şimdi içinde bulunduğu üzüntüyü hiç tatmamıştı. Üzüntü de değildi ki bu acı veren tatlı şey.

Sabah kızıl güneş ışınları bir kaç saat sonra insanları, taşı toprağı, bütün şehri nasıl yakacağını haber verirdesine yüksek damları tarayıp, parlatarak camdan içeri girip Almanyalı'nın yorgun göz kapaklarında oynastılar. Hava henüz sessiz ve serindi. Gökyüzü bulutsuz mavi, ufuk ince duman gibi sisle kapanmıştı. Daha şimdiden uzun süre terk edileceği belli olan ev, insana hiçbir yakınlık vermiyordu. Her yeri kırılmışçasına yerinden kalktı. Sabaha kadar uykusuna engel olan konuyu bırakmadan, kapladığı alanı genişletmeden kapamağa karar verdi. Biliyordu ki kadınlar ilişki kurduktan sonra daha çok bağlanırlardı erkeğe. Günah işledikçe daha çok isterlerdi.

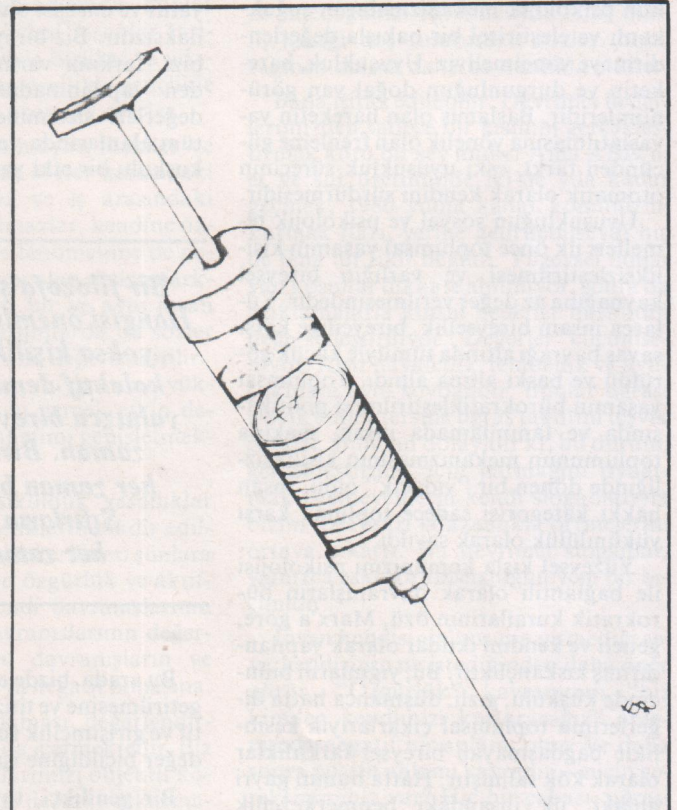
Kendine hiç çekidüzen vermeden sokağa çıktı. Akşama kadar belli bir hedefi olmadan sahilde dolaştı. Birkaç saat sonra yine kendisini hiç tanımayanların yanına uçacak, yine makinelerin çarkına takılacak, yine yeni eşyalar için uğraşp didinecek, yine yaşamayı ölüme yakın günlere saklıyacaktı. Kolları iki yana düşmüş halde bir köşeye gidip oturdu. Boğazın suları lacivert mavi, insanı içine çekivermek istercesine

derindi. Harelenen dalgacıklara dalgın bakarak yıllarını, gençliğini nasıl yitirdiğini düşündü. O günleri özledi. Bir çarın dönüşü gibi yeniden başladığı yere, gençliğine bir kerecik olsun dönmek istiyordu. Ya da uykudan uyanmışçasına gözlerini yirmi yıl öncesine açivermek, hep boşa ve çalışıp para kazanmakla geçivermiş günleri geri getirmek istiyordu. Kendisini canlılıktan, aşktan uzaklaştıran, düşünmesini bile ağırtaştıran bedenini eski haline getirmek, böylece de sevdalarını geri istiyordu. Arzular, sevişme isteği hiçbir zaman yaşlıya yönelmiyordu. Kendisi de oldu olası yaşlı biri tarafından öpülüp, okşanmak istememişti. Güzel olmadığını sanarak bir zamanlar kendine ettiği eziyetin gereksizliğini, güzelliğin gençlikte, kendine güvenden olduğunu fakat ne yazık ki geri dönüşü olmayan yola çoktan girdiğini görüyordu.

Boğazın suları serin, derin, çekici, sessizce akıyordu. Umutsuz dünyada yaşamaktan daha anlamlıydı suyun gidişi. İçinin hüznünü kabardıkça boğazında düğümler oluştu, kendine acıdı, gözlerinden içinin yangını kadar kızgın gözyaşları döküldü.

Gün batmak üzereydi. Güneş parlaklığını kaybetmiş kızıl ışıkları suları yalayıp kadının yüzüne kadar geldi ve onu avuturcasına görünürdeki bütün çizgileri yoketti.

1988 Herten

Erdoğan Diker'in Başarısı

Uluslararası Halkla İlişkiler Birliği (IRPA) "Uyusturucu Bağımlılığına Karşı Komitesi"nin düzenlediği "Uyusturucu Bağımlılığına Karşı Karikatüristler" konulu yarışmada F.Almanya'da yaşayan bir Türk sanatçı, Erdoğan Diker ödül kazandı.

Yirmiden fazla ülkeden 232 karikatüristin uyusturucu bağımlılığı tehlikelerini belirttikleri çizgileriyle katıldığı yarışmada beş sanatçı ödül alırken, diğer 19'u da başarı sertifikasına layık görüldü.

Uyusturucu Bağımlılığına Karşı Komite'nin Merkez Bürosu'ndan yapılan açıklamaya göre 27 Haziran'da BM'de açılan sergi, yaz ziyaretçilerinden büyük ilgi gördü. Karikatürler daha sonra kasım ayında Viyana'da yine BM salonlarında sergilendi.

Dogmatizmin Psikolojisi

İgor KON

Sovyetler Birliği'nde yeniden yapılanma-perestroika, sık sık Yeni Ekonomi Politik (NEP) ile karşılaştırılıyor. NEP insanlara kısmen yüzyıllarca yaşadıkları ve eğitildikleri, onlarca iyi bilinen, alıştıkları teşvik ve motifler sisteme geri dönmeyi önermişti. Psikolojik bir yeniden yapılanma onlardan talep edilmemişti. Perestroika ile bu farklıdır. Sadece olumlu yanıyla düşünülüp idealize edilmiş "yeni insan"ı yeniden yapılandırırken, sosyal uyumsuzluğun gücünün psikolojik mekanizmalarını soğukkanlı ve eleştirel bir bakışla değerlendirmeye yönelmeliyiz. Uyuşukluk, hareketin ve durgunluğun doğal yan görünümüdür. Başlamış olan hareketin yaşılatılmasına yönelik olan frenleme gücünden farkı, eski uyumsuzluk sürecinin otomatik olarak kendini sürdürmesidir.

Uyuşukluğun sosyal ve psikolojik temelleri ilk önce toplumsal yaşamın kişisizleştirilmesi ve varlığın bireysel kaynağına az değer verilmesindedir. Yıllarca insani bireysellik, bireyciliğe karşı savaş bayrağı altında tümüyle küçük görüldü ve baskı altına alındı. Toplumsal yaşamın bürokratikleştirilmesi politikasında ve tanımlamada insan, makina toplumunun mekanizmasının kişisizliğinde dönen bir "vidacık" oldu. İnsan hakkı kategorisi sadece topluma karşı yükümlülük olarak sayıldı.

Yüzeysel kışla komünizmi psikolojisi ile bağlantılı olarak davranışların bürokratik kurallarının özü, Marx'a göre, geneli ve kendini iktidar olarak yapılandırmış kıskançlıktır. Bu, yığınların bilincinde kuşkulu, gizli, düşmanca hatta diğerlerinin toplumsal çıkarlarıyla kesinlikle bağdaşmayan bireysel farklılıklar olarak kök salmıştır. Hatta bunun gayri ahlaki, ilk insandaki benmerkezcilik olarak anlaşıldığı ileri sürülmektedir. Bununla birlikte kolektifin gücü, bireyin çeşitliliğinde ve zenginliğinde varolmuştur. Bir filozofa şöyle sorulmuş: Hangisi önemlidir? Kolektif mi, yoksa kişilik mi? Tabii ki kolektif demiş filozof, ama yalnızca bireylerden oluştuğu zaman. Birlerin toplamı her zaman birden fazladır. Sıfırların toplamı ise her zaman sıfırdır.

Kişisizleştirme ve bireyselliğin baskı altına alınmasının kaçınılmaz arzuları, kendi güçsüzlüğünü abartma duygusu ve bununla çok sıkı bağlı olarak sosyal umursamazlıktır. Ben kendi bireyselliğimi yeniden yaratamıyorsa, benim yaptığım her şey tipki benimki gibi başarılı bir şekilde bir başkası tarafından da

yapılabiliyorsa, —"bizde yeri doldurulamayacak insanlar yoktur"— o halde niçin kendi kendime çaba harcamam gerekiyor? Bu durumdan en basit çıkış yolu, sosyal hakların ve gereksinimlerin azalması veya toplumsal uğraşın çevresinde ve dışında kendini tatmin edecek, tam anlamıyla kişisel ilgilerin azaltılması, özelleştirilmesidir.

Herhangi bir sosyal önemi olan başarı, sonuç, kolektif çabaları, örgütlülüğü ve disiplini gerektirir. Ama bireyin inisiyatif ve enerjisi olmadan kolektif iş olanaksızdır. Biz bireyselliği azalttık ve bu bizi, farkına varmadan devrimci-yeniden yapılanmadan, tutucu-durgunluk değerleri sistemine götürdü. Yaşamın tüm alanlarında yeni, alışılmışın tersine kuşkulu bir etki yapmaktadır.

**Bir filozofa şöyle sorulmuş:
Hangisi önemlidir? kolektif mi,
yoksa kişilik mi? Tabii ki
kolektif demiş filozof, ama
yalnızca bireylerden oluştuğu
zaman. Birlerin toplamı
her zaman birden fazladır.
Sıfırların toplamı ise
her zaman sıfırdır.**

Bu arada, bizde emirlerin kesin yerine getirilmesine ve titiz itaatkarlığa, inisiyatif ve girişimcilik ruhundan daha yüksek değer biçildiğine işaret etmek gerekir.

Bir yenilikçi, tutucu çevresiyle kaçınılmaz bir çatışmaya girdiğinde, yukarıdan ve çalışma arkadaşlarından ona sık sık olumsuz moral özellikler yöneltilir: Hırslı, kariyerist, yaşlıları hor görme, tabii ki alçakgönüllü olmama.

Yönlendirmenin tutucu koruyucu sistemi çok rahattır. İnsan kendisinin ve başkasının deneylerinden özel inisiyatifin çok sık cezalandırıldığına inanır. Kendisi bu durumda en az direnme yolunda karar kılar. O, sosyal haklarını en düşük düzeye indirir ve kendini yeniden yaratma için başka yollar arar. Bu biri için, gizli bir ruhsal arayışın bir biçimi, fantazilik, Doğu mistizmi veya açıkça bir hobidir. Diğeri için bu ilkel bir tüketim düşüncesidir. Her ne kadar bu

yollar temelde birbirinden farklı ise de, bunların ortak bir alameti farikası vardır: Gerçeklikten kaçış felsefesi. Toplumsal yeniden yapılanma ile değil, tersine onun dışında kalarak kendini yeniden yaratma. Eski, alışılmış bilinen; bilinmeyenenden daha etkin gözükür.

Konformizm kendini bazan kolektivizmin olgunlaşmamış, mükemmelleşmemiş bir biçimi olarak sunar. Gerçekte o bireyselciliğe çok daha yakın durur. İkisi de bir dış güç olarak kolektif görünüme dayanırlar, aralarındaki fark ise, yalnızca ilk durumda bu gücün mücadeleyi denemesi, ikincisinde de direnmeden kendisinin boyun eğmesidir. Çok sık söylenir "kolektif her zaman haklıdır, kim kolektife karşı çıkarsa bireycidir." Gerçekte konformist kendini kolayca ortak düşüncenin arkasına gizler. O, daima kolektifle birlikte kalır. Çünkü O'nun için bu, rahat ve güvenlidir. Böylesi rahatlık, karşısındaki meslektaşları ve kendisi için bir tür ihanettir.

Deneyisel araştırmalar, tek bir insanın önemsiz işlerde, örneğin birçok kesitin uzunluklarının karşılaştırıldığı durumlarda, bir grubun görüşünün baskısına direnmesinin zor olduğunu göstermektedir.

İnsanlar kolektifle olan çelişkilerinde çeşitli biçim ve tavırlarda tepki gösterirler. Biri her ne pahasına olursa olsun diğerlerine uymaya çabalar. Bir diğeri, kendi tutumunun çoğunluğun tutumuyla benzeşmesine çabalar. Diğeri ise, kendi görüşünün onaylanmasıyla genel durumun değiştirilmesinin, yeniden yapılandırılmasının kabul edilmesi için çatışmaya karar verir. "İnsan ve grup" sorunu, "azınlık ve çoğunluk" sorununa dönüşür. Burada ortaya çıkan çatışma durumlarının çözümü aritmetik çoğunluğa çok fazla bağlı değildir, tersine çok öneren, yeteneğiyle tereddüt edenleri kendisine kazanmak isteyen insanların aktifliğine bağlıdır. Birliğin yerine tek-biçimliliği geçirme, başka türlü düşünenlerden korku ve herhangi bir azınlığı "sekteklik" olarak teşhir etme, kaçınılmaz olarak konforizme, demokratik normların zedelenmesine ve pasiflerin adına ama bazan da hayali çoğunluk adına yığınların bilincinin manipule edilmesine götürdü. Buna alışmış insanlar, susan ve onaylayarak "evet" diyen insanlar, olağanüstü kritik durumlarda en iyisi beklemek isterler, düşüncelerini formüle etmeye ve savunmaya çok fazla

aldırış etmezler, tersine daha çok da bundan dolayı yukarının kararının veya çoğunluğun üstün geldiği doğru trene yuvarlanırlar. Eski bir filozof zamanında şöyle demişti: “Kendine ait bir düşüncenin olmaması kadar güçlü hiçbir şey, ruhsal huzuru rahatlatamaz.”

Sosyal davranışların karakteri bir subjenin düşünce stiline özellikleriyle çok sıkı bağlıdır: Psikologlar hem teoride hem de deneylerde uzun süreden beri iki zıt düşünce stiline ayırmaktadırlar: Açık, esnek, yaratıcı, zengin fikirleri; kapalı, donuk, dogmatik otoriter düşünce. İlk stil hareketliliğiyle, kararsız dengeliliği ve hazır formüllerin arkasındaki sorunları da görmeye çabalaması, aynı zamanda bir ve benzeri sorunun farklı sorulabileceği ve çözülebileceği anlayışıyla kendini gösterir. İkincisi donuklaşmış sloganlarla, yeni bir bilgi kabul etmedeki yeteneksizliğiyle, zamanında edindiği düşünce klişesine sadakati ile kendini karakterize eder.

Somut bir insanın düşünce stili bir çok farklı temellere bağlıdır: Doğuştan zihni özelliklere, çocukluk yıllarındaki eğitim ve öğrenim stiline, iş ve toplumsal faaliyetinin karakterine, etkin kültür kurallarına vs. Her ne kadar bu etkenlerin ilişkisi problematik ise de —özgürlük ve kendi kendini yönetme gereksinimi gibi— esnek ve bağımsız düşüncenin sadece dar kafalı kontrol ve kahyalıktan bağımsız bir faaliyetin bağımsız etkisi altında ve sürecinde, her şeyden önce iş ve öğrenim sürecinde ortaya çıktığı açıktır.

Yaratıcı düşünce sürekli hareket ve enformasyon modellerini, seçilebilecek ve seçmek zorunda olduğu birkaç varyant olarak farzeder. Önce ana-baba tarafından dar kafalı kahyalık ve sonra çocuğun sonuçlarından kendisinin sorumlu olduğu bağımsız işlere girişmesi olanaklarını sınırlayan öğretmen. Ağırlıkla hazır bilgileri sunmak ve kavramak için düşünülmüş ve böylesi modellere yönlendirilmiş, tüm diğerlerinin yanlış olduğu zaman sadece bir yanıtı, sadece doğru bir çözümü olan eğitimin dogmatik stili, dünya anlayışında da siyah ve beyaz renkler oluşturmaktadır. Her şeyi bir terazi ile ölçen bu pratik her şeyin titizce, özenle, birleştirildiği ve diğerlerinin, açık olmayan değerlendirmeleri kabul edilmediği donuk doktrinle biçimlenmiş düşünce klişesi ile tamamlanmakta ve güçlenmektedir.

Biz başka türlü biçimlenmiş diğer yaşam biçimi ve stilleri üzerine çok az bilgilendiriliyoruz. Bu bilgi bize bir kere sunulduğunda olumsuz değerlendirmeler eşlik etmektedir. Emirlerle uymaya yatkın bir stile alışmış bir insan kendini şöyle inandırır: Biri iyi ise diğerinin mutlaka kötü olması gerekir. Göreceli bazı durumlar ve görevler sözkonusu olunca bu mantık tümüyle haklıdır. Karmaşık olaylarda ise, çıkmaz sokağa girilir. “Her şeyi bilen burnu Kaf Dağı’nda olma ile kendi yeteneklerine olan korku aynı soydandır.”

Bu durumda enformasyon kaynağı sıkça kişiselleştirilir. Kimin söylediği —dost ya da düşman— ne söylendiğinden daha önemli olur. Bir psikolojik çifte filtre oluşur, bilince a) içeriği alışılmamış olmayan, b) yabancı bir kaynaktan çıkmayanların girmesine izin verilir. Ayrıca sosyal düşünce klişesi kendini yeniden üretme yeteneğine sahiptir. İnsanlar olguları bir sistem olarak bütünsel kavramakta ve bütünü kabul edilen özellikleri bütününe unsurlarına da yayılmaktadır. Böyle olunca sosyal düşünce klişesinin bir karakteristiği ortaya çıkar ve otomatik olarak bütün değerlerini bu düşüncenin “içine ekleriz”. Alışılmış ilkel düşünce klişesinin gücü burada yatmaktadır. “İtaatkar” bir genç mutlaka iyi bir genç değildir, “iyi” de her zaman itaatkar değildir. Ama itaat, iyi olması istenen bir gencin önemli bir unsurudur.

İlkelere sadık kalma ve sağlam inanç dikkate değer özelliklerdir. Ama yaratıcı düşünce ile bağlanmadığında bunlar zıddına dönüşür. Böylesi insanlar tarihin dönüm noktalarıyla birlikte ya yıkılırlar, çökerler, ya da özellikle gençlikle gereksiz çatışmaları provoke ederler.

Resmi ve resmi olmayan ilişkiler ve sayısız tabulaştırılmış sözler arasındaki uçurum, sadece söz ve iş arasındaki oransızlığa neden olmazlar, kendine özgü bir çifte düşünme fenomenine de neden olurlar. Bir ve aynı olan sözlere farklı anlamlar yüklenir, bir ve aynı insan tarafından farklı durumlarda bu sözler aynı samimilikle tersine değerlendirilir.

Sosyal sorumluluk duygusunu yükseletmenin biricik yolu gerçek etkin demokrasi ve özerk yönetimi genişletmektir.

Burada belirli psikolojik yasallıklar etki etmektedir. Niteliklerin takdir edilmesi, sorumluluğun gösterilmesi şunlara bağlıdır: a) subjelerin özgürlük ve aktiflik derecesine, b) kendi davranışlarının veya diğerlerinin davranışlarının değerlendirilmesine, c) bu davranışların ve sonuçların pozitif veya negatif olmasına.

Bir davranış açıklaması, değerlendirmenin bir unsurunu da içermektedir. Biz kendi kötü davranışlarımızı objektif koşullar veya eksik bilgi ile haklı çıkarmaya yatkınyızdır. “Koşullar böyle idi”, “baskı altındaydım”, “böyle olacağını tahmin edemezdim”. Ama benzeri şeyleri başkası yaptığında sık sık onun subjektif özelliklerine, kötü niyetlerine işaret edilir. Bu küçük, çoğunlukla bilinçsiz psikolojik triklar, başkalarının sorumluluğunu artırmaya, kendimizinkini azaltmaya, kendimize olan saygımızı artırmaya yardım eder. Ama pozitif işler ve başarılar sözkonusu olduğunda niteliksel stil değişir.

Kuşkusuz herkes böyle düşünmüyor. Psikologlar insanların “açık teşhire” ya da tersine “kendini teşhire” eğilimli olduğunu savunurlar. Birinciler tüm felaketlerden diğerlerini sorumlu tutarlar,

ikinciler ise kendi kendilerini.

Otoriter, dogmatik düşüncenin güçlenmesi ve aşırılığa varması, açık sözle eleştirel düşüncenin azaltılmasına yarar, burada eleştirel bir refleksiyon yetersizdir ve kendisi ile yabancı arasındaki fark mutlaklaştırılır.

Saf benmerkezcilik kendisini başkalarının konumuna koymayı engeller, diğer insanların her şeyden önce onun olası konumlarını ona karşı değerlendirmesine ve ileri sürmesine neden olur. Bu “kim bizimle değilse, bize karşıdır”la tamamlandığında, düşmanların sayısı gerçekten korkunçlaşır.

Otoriter düşüncenin trajedisi, sağ dünyanın argümanlarına kapalı kalmasıdır.

“Ya hep, ya hiç”. Bizim yaşadığımız hayal kırıklıkları, maksimalist sloganların gerçeğe uygunluğuna olan açık güvensizliğimizdeydi. İyiniyetler gerçek bir eylem programında sınırlandırılarak bize yeteneğimizi öğretmeliydi. Ama etkili, içeriği boş tımturaklı sözler, buna rağmen daima daha hayranlıkla etkilir.

Bana itiraz edilebilir. Devrimci hedeflerimizden sadece bir kısmını gerçekleştirmek kötü bir şey midir? Ama ABD’ni et ve süt üretiminde iki-üç yıla kadar geçmek, 1980 yılına kadar komünizmi kurmak fikri, yerine getirilebilseydi hiç de fena bir fikir değildi. Yüzeysel olmayan koşullar dikkate alınmıyor, sonra da açıklamalarla kutsal hedefler büsbütün değersizleştiriliyor. Değerler küçümsemiyor. Kısır hayalcilik, tembellik ve uyuşuklukla aynı soydandır. Bunlar uğraşı teşvik etmez tersine uğraş taklitini teşvik ederler. Bundan dolayıdır ki, bu durum, gerçekleştirmek için parmağını oynatmak istemeyenlerin kendi sloganlarıyla bizim üzerimizi lafazanlıkla örtmelerini ortaya çıkarır. Bu devrimci sloganlar, yalnızca eski sorumsuzluğun yeni bir biçimidir.

İnsan kendisinin hoşuna gitmediği şeyi, kendisinin ne istediğinden daha önce görür. “Özgürlük” kavramının “biz kimden kendimizi kurtaracağız” anlamında negatif bir anlamı olur. Ve daha sonra pozitif anlamı kavranır —niçin gereksiniminiz var? Hiç bir çabası, uğraşı olmayan insanın özgürlüğe gereksinimi yoktur. O bunu bir yük olarak kabul eder. Ama somut bir eylem programı geliştiren, diğerlerini eleştiren veya kendi geçmişleriyle vicdan muhasebesi yapanlar olarak, özgürlüğe gereksinimiz vardır ve bu çok zordur. “Yüce ruhlu bir insan, kendi yoldaşları için daima asi biridir”.

Biz şimdiye kadar olmadığı ölçüde özeleştirel olmalıyız ve “suçlar”ı başka bir yerde aramamalıyız. Lenin şöyle yazar: “İnsani mutluluk yolunu” aramak isteyenlerin ilk yükümlülüğü, insanın kendi kendisini aldatmamasıdır.” ●

Derleyen: Selçuk UZUN

Türkiye ile F.Almanya Arasındaki Kültürel Köprü

Sema KIVAN

7-9 Kasım tarihleri arasında merkezi Bonn'da bulunan Türkiye Araştırmalar Merkezi ile Hürriyet Vakfı Hotel Ramada'da F.Almanya'da Türk kültürü ve bu kültürün Türkiye'ye yansımaları üzerine uluslararası bir sempozyum tertipledi.

Bonn'da üç yıldır faaliyette bulunan ve özellikle ekonomik, sosyal bilimler ve göç konuları üzerine araştırmalar ve yayınlar yapan Türkiye Araştırmalar Merkezi, bu seminer ile kültürel konulara da el atmış oldu.

Hürriyet Vakfı ile birlikte yapılan bu sempozyumun ana gayesi F.Almanya'da gün geçtikçe gelişen Türk kültürel faaliyetlerini Türkiye'ye de yansıtılmaktı.

28 yıldır F.Almanya'da yaşayan sayıları bugün 1 milyon 512 bine varan Türkler sade ekonomik sosyal ve politik açıdan bu ülkeye uyum sağlamakla kalmadılar, aynı zamanda kültürel aktiviteleriyle ülkenin çok kültürlü bir şekle gelmesine de büyük ölçüde katkıları oldu.

İstanbul'da üç gün süren sempozyum boyunca bu konudaki aktiviteler, Türkiye'deki bilim, araştırma ve basın çevrelerine anlatıldı.

Federal Hükümet Yabancılar Danışmanı Lisolette Funcke'nin açtığı bu seminerde ilk gün Federal Hükümet Yabancılar Danışmanı Bayan Funcke'nin kültür ve basın danışmanı Dr. Beate Winkler, F.Almanya'da yaşayan Türk sanatçılarının F.Almanya için taşıdığı önemi dile getirdi. Dr.Beate Winkler tebliğinde Türk yazarlarının F.Almanya'daki yerini, Alman kültürüne katkılarını vurguladıktan sonra, görsel sanatlardaki gelişmeleri de büyük ölçüde dile getirdi.

İstanbul Üniversitesi Alman Dili Bölümü Başkanı Prof.Şara Sayın, F.Almanya'daki Türk kültürünün Türkiye'ye yansımaları ve Türk üniversitelerindeki yeri konusunda geniş bir tebliğ verdi.

Sempozyumun ikinci günü oturumun yöneticiliğini, F.Alman Hükümeti Basın ve Enformasyon Bürosu Güney Doğu Avrupa Bölümü Direktörü Carl Dietrich Hach yaptı. Bu oturumda ilk önce, Freudenberg Vakfı yöneticisi Christian Petry, F.Almanya'da özel vakıfların ve Eyalet Kültür Bakanlıklarının kültür

alanında Türk sanatçılarına getirdiği teşvikleri dile getirdi ve öncelikle Freudenberg Vakfı'nın 1980 yılından bugüne kadar yaptığı çalışmalarını gayet açık bir dille Türk dinleyicilere anlattı.

Bu gelişmenin somut örneklerini Batı Berlin Kültür Senatörlüğünde yabancılarla ilgili projeleri yönlendiren Peter Sauerbaum dile getirdi. Berlin kentinde bu konuda yapılan çalışmalar, hazırlanan sergiler ve bu konuda çalışmalarda bulunan Türk sanatçılarına getirilen öncelikler, Peter Sauerbaum tarafından sıralandıktan sonra, sıra Kuzey-Ren Westfalya Eyaletinde yapılan aktivitelere geldi. Üç yılı aşkın bir süredir bu konuda büyük ölçüde çalışmalarda bulunan Freudenberg Vakfı ve Klöckner Vakfı tarafından finanse edilen Kiebitz Projesinin iki yöneticisi Agnes Thorbecke ve Arzu Toker bu konuda Kiebitz'in yaptığı çalışmalarını anlattılar.

Kiebitz'in Duisburg'un kültürel hayatına renk getiren çalışmaları Türk dinleyicilerin büyük ölçüde ilgisini çekti. Öğleden sonraki oturumda dört ana konuda bildiriler sunuldu. İlk olarak film ve video konusunda yapılan çalışmalar anlatıldı ve WDR-Köln televizyonundan Gerd Monheim yabancılar için yapılan filmleri ve bu filmlerin F.Almanya'daki halk üzerindeki etkilerini dile getirdi.

1984 yılında yabancılar için filmere verilen bir ödülü alan Gerd Monheim, bu konuda önümüzdeki yıllarda da WDR'in bazı çalışmalar yapma hazırlığı içinde olduğunu dinleyicilere anlattı.

Edebiyat ve tiyatro dalında tanınmış Türk yazarı Yüksel Pazarkaya, Türk edebiyatının F.Almanya'daki yerini anlattı ve F.Almanya'da yetişen ikinci neslin artık Almanca direk yayınlar yaptığını ve böylece F.Almanya'da Türk kültürünün her geçen gün biraz daha toprak kazandığını belirtti.

Müzik bölümünde tebliğ sunanlar Türkiye'de yaşayan sanatçılarımızdı. Bunlar Filiz Ali ve Timur Selçuk oldular ve Türkiye'de bu konuda yapılan çalışmalarını anlattılar. Bu konuda F.Almanya'dan katılması gereken tebliğ sahipleri maalesef katılmadıkları için, F.Almanya'da Türk müziğine yönelik gelişmeler

Türk dinleyicilerine anlatılmadı. Bu konuda oturuma, F.Almanya'da birçok defalar konserler vermiş olan Rahmi Saltuk da katıldı.

Toplantının en ilgi çeken bölümü görsel sanatlar dalında çalışmaları ile tanınan Azade Köker ile Hanefi Yeter'in katıldığı bölümdü.

Türkiye'nin bu konudaki gelişmelere gösterdiği ilgisizliğin kınandığı bu oturumda F.Almanya'da yapılan çalışmalar ve sergiler dile getirildi ve bu konuda bugüne kadar Türkiye'nin hiçbir konuda katkıda bulunmaması, gerek tebliğ sahipleri tarafından, gerekse dinleyiciler tarafından kınandı.

Seminerin üçüncü gününde uzmanların katıldığı bir açık oturum yapıldı. Açık oturuma Kiebitz adına Arzu Toker de katıldı. Üç gün süren seminerin sonunda ortaya çıkan gerçekler, Türk ve Alman katılımcıların büyük ölçüde ilgisini çekti.

İlk olarak artık F.Almanya'da gün geçtikçe gelişen bir Türk kültürü olduğu saptandı. Bu Türk kültürünün F.Almanya'daki Türklere yönelik imajın değişmesindeki olumlu katkıları bir kere daha dile geldi ve bundan sonra bu konudaki çalışmaların gerek Türkiye'den gerek F.Almanya'dan daha fazla destek görmesi gerektiği tekrar vurgulandı.

Seminere katılma sözü vermesine rağmen Kültür ve Turizm Bakanı Tınaz Titiz'in katılmaması semineri gölgeleyen bir husustu.

Dr. Lisolette Funcke'nin kapanış konuşmasında bundan sonra böyle çalışmaların F.Almanya'da daha fazla destek göreceğini belirtmesi, seminerin en olumlu yönlerinden biriydi.

1989 yılında Hürriyet Vakfı, Türkiye Araştırmalar Merkezi ve F.Alman kurumlarının katılımıyla bu konuları derinlemesine inceleyecek bir seminer Bonn'da yapılacak, ayrıca bu konuda böyle çalışmaları destekleyecek bir fonun oluşturulması da seminerin getirdiği olumlu sonuçlardan biriydi. Hürriyet Vakfı seminerin notlarını Türkçe olarak yayınlamayış üstlenirken, Türkiye Araştırmalar Merkezi de tüm seminer notlarını 89 baharında Almanca olarak yayınlayacak.

70 Sonrası Batı Alman Şiiri

Çeviren: Mevlüt ASAR

Ursula KRECHEL

1947'de Trier'de doğdu. Germanistik, tiyatro ve sanat tarihi öğrenimi yaptı. Dramaturg olarak çalışıyor. Darmstadt'da yaşıyor.

Kitapları: "Erika" (oyun), 1973. "Selbsterfahrung und Fremdbestimmung" (Kadın Hareketinin Analizi), 1975. "Nach Mainz" (şiir), 1977. "Verwundbar wie in den besten Zeiten" (şiir), 1979.

Yararsız ve Anamlı'dan: ...Yazarken yaratan insanları düşünürüm, ne var ki onların beni okuyup okumadıklarını bilmiyorum. Onların dilini kullanmadığım halde onlar hakkında konuşmaya kendimi izinli görüyorum. Şiir (okuyucunun) kapı aralığına dayanan görünmez bir ayaktır. Aslında tüketen ve tükettiğini çöplüğe atan, yaşamı anlamsızlaştıran,

buna karşı çıkanları dışlayan bir toplumda, üstelik yazarlarını susturmada ve onları —eğer vatandaş idiyeler— vatandaşlıktan atmada köklü bir geleneğe sahip bir ülkede şiir, büyük ölçüde dünyaya yabancılaşmıştır.

Şiir yazarken kendimi bir başka kimliğe, bir zaman-yol-duğuşına dönüştürürüm. O, şairanelikten kaçan, bana gereksinim duymayan, fakat beni de bırakmayan bir başkasıdır... Onun sözüne kulak verir, yılanımsı kıvrak zekasını ağızda (şiirleşinceye değin) dolaştırırım. Sonra o "zehirlenmiş meyve"yi kendime bir tarla arayarak gömerim. Yaptığım iş yararsız, ama anlamlıdır. Şiirlerim soğuk bir uzamda sıcaklık ararlar. (Şiirlerimde) olanaksız isterken, kanıksanmışa karşı çıkıyorum. Ben güzellikten de söz etmek isterim, ne var ki buna şimdiye değin olanak bulamadım. (1980).

Şimdi Öyle Değil

Yorgun, ayaklarımızda sukabarcıkları kirlenmiş ve üstümüze sıkılan sudan sıvıslıkla eve gelir, yer, içer ve sinemaya giderdik yeniden.

Şimdi öyle değil, düşündürdük, en azından bizim olduğunu sokakların ve tabii geleceğin de eninde sonunda, ama pek yakında

Şimdi öyle değil, saç tarayışından gülüşünden tanırdık yoldaşları sırtını sıvazlardık birbirimizin, açıkça değişmiş olabiliriz.

Şimdi öyle değil, biraraya geldiğimiz de birkaçımız, kendi adıma, ben de onlardan biri öğretir, güç verir desteklerdim kayıtsız koşulsuz.

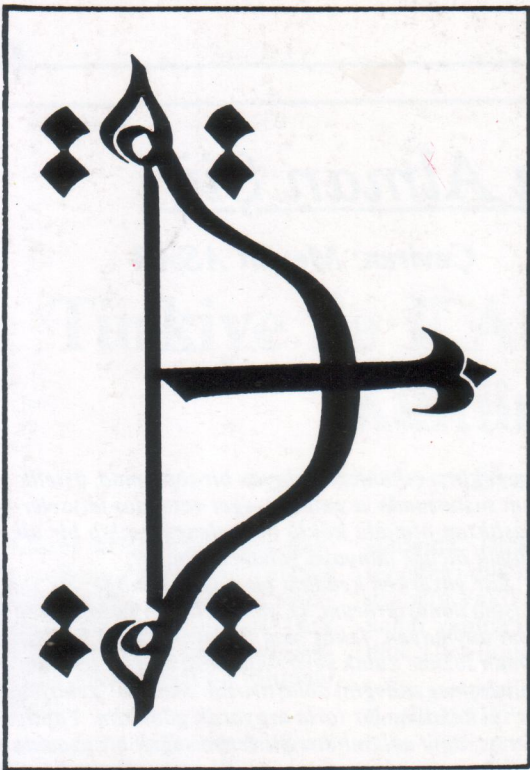
Şimdi öyle değil, gözümüzü budaktan sakınmaz dosdoğru, bilirdik yanıtları, sorunca biri iz bırakmak, yadigar kurdelalar kuru kum üstünde salyongazlar gibi.

Şimdi öyle değil, başı kasketli metrodan inen her işçiye ve de evsahibimize söyleyebilirdik ne olduğunu derdinin.

Şimdi birdenbire zamanımız çok uzun tartışmalar için yataklarda ter içinde, ama buz kesmiş baştan ayağa görüyorum ilk kez gözlerimizdeki akı ve korkuyorum.

Yeraltında

Herkese gelir sıra, sıkışmış kentin taşları arasına, bağıyor Türk Sallanıyor ayakta: herkese gelir sıra Korkuyorum, istemiyorum beni kastetsin Herkese gelecek sıra, bu akşam uykuda Çilli bir tip ince sesler üflüyor ağız mızıkasına. Merkez karakolu. Aydınlik metronun uğultusu. Siliniyor bütün yüzler gidiş yönünde. Herkese gelir sıra. Ölmek güzel bağıyor Türk ve yığılıyor yere.

Eine Kalligraphie eines unbekanntes bektaschitischen Kalligraphen in Form der Spiegelschrift: „Hak“ die Wahrheit (Original im Islamischen Museum in Ankara.)

TÜRKEI- KURS '89

JANUAR - SEPTEMBER 1989
(inkl. Vor- und Nachbereitungszeit)

REISENDE SCHULE e.V.

- * In Istanbul-Taksim soll ein autonomes Frauenhaus entstehen
- * Anwohner demonstrieren gegen die Planierung eines Stadtparks (Ankara Yüce-tepe, Istanbul Nişantaşı)
- * Grüne sammeln symbolisch Abfall am umgekippten Golf von Izmir
- * Anarchisten betreiben eine Schmuckwerkstatt als Alternativbetrieb
- * Dissidenten ziehen als Theatergruppe über Land...

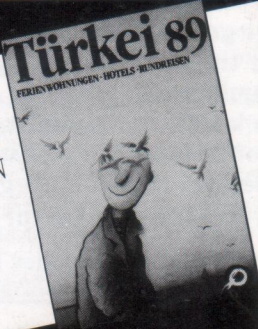
LERNEN UND LEBEN IN DER GEMEINSAMEN GRUPPE - GEMEINSAME LERNZIELE SUCHEN UND FINDEN - EINE ANDERSARTIGE SPRACHE LERNEN - DIE TÜCKEN DER TECHNIK AM REISEGEFÄHRT ÜBERWINDEN - SICH EINLASSEN AUF DAS LEBEN IN EINEM ANDEREN, GASTFREUNDLICHEN LAND - EIN PRAKTIKUM IN DER TÜRKEI MACHEN - DIE REISE MIT ALL IHREN ZUFÄLLEN ERLEBEN - UND, UND, UND...

INFOS: Bördestr. 3 - 3530 Warburg-Menne - Tel. 05641/8954 (Mo-Fr 10-13 Uhr; Mi 18-20 Uhr)

Türkei à la carte

nazar reisen
IHR PARTNER FÜR DIE TÜRKEI

- 300 FERIENHÄUSER/-WOHNUNGEN
- HOTELS/CLUBANLAGEN
- RUNDREISEN/STUDIENREISEN
- WOHNMOBILE/RENT-A-CAR
- YACHTING/TRECKING

Heerstr. 118 · 4100 Duisburg 1

Tel.: 02 03 / 6 10 51-52 · Telex: 8 551 385 turc · Fax: 02 03 / 66 56 69